QORTI KRIMINALI

Onor. Imhallef Dr. Consuelo Scerri Herrera LL.D.

Att ta' Akkuża numru 3/2016

Ir-Repubblika ta' Malta

kontra

KEVIN SAMMUT

Illum, 29 ta' Lulju, 2021,

Il-Qorti,

Rat l-Att tal-Akkuza Nru. 3 tas-Sena 2016 migjuba fil-konfront tal-akkuzat Kevin Sammut detentur tal-Karta ta' l-identita' Maltija bin-numru 514880M, fejn l-Avukat Generali fl-Ewwel Kap ipremetta:

Illi fit-8 ta' Settembru tas-sena 2009 l-*qua* akkuzat Kevin Sammut gie arrestat mill-pulizija wara diversi granet t' investigazzjonijiet kondotti mill-iskwadra ta' kontra d-Droga, liema investigazzjonijiet bdew in vista ta' informazzjoni kunfidenzjali li rcievet l-istess skwadra rigward 'deal' kbir ta' droga li kien ser isir fl-inhawi tas-Swieqi u tal-Madliena bejn persuni ta' nazzjonalita' Maltija u xi persuni barranin.

Illi mill-investigazzjonijiet tal-pulizija irrizulta illi l-*qua* akkuzat Kevin Sammut fil-gimghat u xhur ta' qabel id-9 ta' Settembru 2009, iddecieda illi jibda jmexxi u

jitraffika illegalment d-droga Cannabis. Ai fini ta' dana l-operat illegali tieghu l-akkuzat Sammut, diversi drabi u f'okkazzjonijiet differenti, b'ghan wiehed ftiehem u pjana ma terzi persuni l-mezzi ta' kif u meta kien ha jbiegh u jitraffika diversi ammonti sostanzjali ta' droga cannabis u dana ghal skopijiet ta' lukru ghalih personali.

Illi fil-fatt irrizulta illi fil-gimghat u xhur ta' qabel id-9 ta' Settembru 2009 l-qua akkuzat ftiehem u pjana ma terzi persuni (wiehed minnhom identifikat bhala Scott Dixon, persuna ohra ta' nazzjonalita' Maltija li l-identita' taghha mhijiex maghrufa u persuna ohra ta' nazzjonalita barranija riferuta mill-akkuzat stess bhala il-"Bulgaru") pjan elaborat ta' kif setgha jaghmel lukru illegali billi jircievi ghandu u jzomm fil-pussess tieghu ghal xi granet ammont kbir ta' droga Cannabis (skond Sammut stess bejn 500 u 700 kilo) sabiex sussegwentament din id-droga tigi mghoddija lil terzi persuni. Fil-fatt Sammut xjentement ftiehem u pjana ma terzi persuni l-ammont, natura tad-droga, il-hlas illi huwa kellu jinghata ghas-servizzi tieghu kif ukoll il-modalitajiet ta' kif huwa kellu jircievi l-imsemmija droga fosthom il-hin kif ukoll il-post fejn huwa kellu jiehu fil-pussess tieghu l-imsemmija droga. Illi in ezekuzzjoni ta' dan il-pjan miftiehem bejn Sammut u terzi persuni, fil-perjodu ta' zmien hawn fuq imsemmi, l-qua akkuzat Sammut flimkien ma Scott Dixon iltaqa ma persuni ohra ta' nazzjonalita' Maltija, li l-identita' taghhom mhijiex maghrufa, fejn il-Petrol Station tal-Balal, fejn hemmhekk nghata cwievet ta' van abjad tal-kiri li go fih kien hemm l-imsemmija droga bil-ghan illi Sammut jzomm l-istess droga ghandu sakemm dina tigi traffikata lil terzi. Ghas-servizzi minnu rezi Sammut ftiehem illi kellu jithallas is-somma ta' Eur. 7000.

Mill-investigazzjoniet irrizulta ukoll illi f'diversi okkazzjonijiet ohra fl-istess perjodu hawn fuq imsemmi, b'ghan wiehed, l-qua akkuzat Kevin Sammut xjentement ftiehem u pjana ma Scott Dixon diversi pjani elaborati u l-mezzi ta' kif jittraffika lil terzi persuni ammonti sostanzjali ta' droga Cannabis li kellu fil-

pussess tieghu. Fil-fatt Sammut xjentement ftiehem u pjana ma Scott Dixon kif, meta, l-ammont u lil min kellha tigi traffikata d-droga Cannabis hawn fuq imsemmija sabiex sussegwentament il-qliegh mill-imsemmi attivita illegali, kif miftiehem bejniethom, jigi maqsum nofs bin-nofs bejn il-qua akkuzat u Scott Dixon.

B'dan il-ghan, f'okkazzjoni minnhom, fil-perjodu hawn fuq imsemmi, Sammut xjentement ftiehem ma terzi li kellu jghaddi hames blokkok Cannabis lil persuna mhux maghrufa ta' nazzjonalita' Franciza gewwa l-parking area ta' fejn il-gym fejn kien jahdem Scott Dixon. Illi in ezekuzzjoni ta' dan il-pjan miftiehem minn qabel, l-qua akkuzat ircieva s-somma ta' madwar Eur. 1600 u dana wara li l-qliegh ta' dan it-traffikar inqassam bin-nofs bejn l-istess akkuzat u Dixon, hekk kif miftiehem minn qabel bejniethom.

F' okkazzjoni ohra, fl-istess perjodu ta' zmien hawn fuq imsemmi, l-qua akkuzat Sammut xjentement ftiehem u pjana ma terzi persuni (Scott Dixon u zewgt persuni ta' nazzjonalita' barranija identifikati bhala Thomas Mikalauskas u Jovica Kolakovic) pjan elaborat ta' kif kellha tigi traffikata ammont kbir ta' droga Cannabis li kien ghad fadal fil-pussess tieghu. B'dan il-ghan huwa iltaqa personalment ma Mikalauskas u Kolakovic fejn gie miftiehem u maqbul bejn il-partijiet illi l-ewwel Sammut kellu jaghtihom blokka wahda ta' droga Cannabis u wara l-kumplament miftiehem bejniethom. Gew miftema ukoll il-modalitajiet kif Sammut kellu jghaddi l-imsemmija blokka lil Mikalauskas u Kolakovic, u cioe' dakinhar stess billi Mikalauskas u Kolakovic isuqu warajh halli hu jkun jista jghaddielhom id-droga Cannabis. Fil-fatt in ezekuzzjoni ta' dan il-pjan Sammut irnexxielu jitraffika l-imsemmija droga. Barra minnhekk Sammut xjentement ftiehem u pjana flimkien ma l-imsemmija Mikalauskas u Kolakovic kif kien ser ibieghilhom 14-il blokka ohra Cannabis. Ghal dan il-ghan Sammut ftiehem ma l-imsemmija persuni d-data (8 ta' Settembru 2009), il-hin, il-post (fl-inhawi ta' Green

Grove Hotel) kif ukoll l-ammont (14-il blokka) u n-natura ta' droga (pjanti tal-Cannabis pressati) illi huwa kellu jitraffika lill-imsemmija Mikalauskas u Kolakovic. Illi in ezekuzzjoni ta' dan il- pjan hawn fuq miftiehem, Sammut ghadda u traffika l-imsemmija 14-il blokka Cannabis lil Mikalauskas u Kolakovic, liema droga fortunatament instabet mill-pulizija flimkien mal-blokka Cannabis ittraffikata l-gurnata ta' qabel ghand l-istess Mikalauskas u Kolakovic qabel ma gew mghoddija lil terzi persuni wara tfittxija li saret mill-pulizija in konnessjoni ma dan il-kaz.

Illi b'sentenzi mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) fl-ismijiet Pulizija vs Kevin Sammut datati 21 ta' Frar 2005 u 26 ta' Settembru 2005 rispettivament, l-imsemmi akkużat instab ħati ta' diversi reati.

Illi b-ghemilu, l-imsemmi Kevin Sammut sar hati talli, b'diversi atti magħmulin, ukoll jekk fi żminijiet differenti, li jkunu jiksru l-istess disposizzjoni tal-liġi, u jkunu ġew magħmula b'riżoluzzjoni waħda, assocja ma' xi persuna jew persuni ohra f'Malta jew barra minn Malta sabiex ibiegh jew jitraffika d-droga f'Malta (raza cannabis u/jew il-pjanta cannabis kollha jew bicca minnha) kontra d-disposizzjonijiet ta' l-Ordinanza dwar il-Medicini Perikoluzi, jew ippromwova, ikkostitwixxa, organizza jew iffinanzja din l-assocjazzjoni; kif ukoll li huwa recediv f'delitt.

Ghaldaqstant, l-Avukat Generali fl-isem fuq imsemmi u in bazi ghall-fatti narrati fil-paragrafi precedenti u ghac-cirkostanzi kollha aktar 'il fuq imsemmija, jakkuza lill- imsemmi Kevin Sammut, recediv f'delitt, hati talli fid-9 ta' Settembru 2009 fix-xhur u l-gimghat ta qabel din id-data, f'dawn il-Gzejjer, b'diversi atti magħmulin, ukoll jekk fi żminijiet differenti, ikunu jiksru l-istess disposizzjoni tal-liġi, u jkunu ġew magħmula b'riżoluzzjoni waħda, assocja ruhu ma' persuni ohra f'Malta jew ma' persuni ohra barra minn Malta sabiex ibiegh jew jitraffika d-droga f'Malta

(raza cannabis u/jew il-pjanta cannabis kollha jew bicca minnha) bi ksur tad-disposizzjonijiet tal-Ordinanza dwar il-Medicini Perikoluzi, jew ippromwova, ikkostitwixxa, organizza jew iffinanzja din l-assocjazzjoni; ĵitlob illi jinghamel skond il-ligi kontra l-imsemmi akkuzat u illi jigi kkundannat ghal piena ta' prigunerija ghal ghomru u multa ta' mhux inqas minn elfejn, tliet mija disgha u ghoxrin ewro u sebgha u tletin centezmu ((€2,329.37)) izda mhuz izjed minn mija u sittax il-elf u ħames mitt Euro ((€116,500.00) u l-konfiska favur il-Gvern tal-oggetti kollha li dwarhom sar ir- reat u l-konfiska favur il-Gvern ta' kull flejjes jew propjeta' mobbli u immobbli ohra tal-persuna hekk misjuba hatja, skond dak li hemm u jintqal fl-artikoli 2,8, 10(1), 12, 22(1)(a)(f)(1A)(1B)(2)(a)(i)(3A)(a)(b)(c)(d), 22A, 24 u 26 ta' l-Ordinanza dwar il-Medicini Perikoluzi u fl-artikoli 17, 18, 23, 23A, 23B, 23C, 49, 50 u 533 tal-Kodici Kriminali jew ghal kull piena ohra li tista' skond il-ligi tinghata ghal-htija ta' l-imsemmi akkuzat.

Illi l-Avukat Generali fit-Tieni Kap ipremetta:

Illi fil-gimghat u xhur ta' qabel Settembru 2009, fl-istess cirkostanzi imsemmija fl-ewwel Kap ta' dan l-Att t'Akkuza, l-*qua* akkuzat Kevin Sammut ddecieda li jibda illegalment imexxi u jittraffika fid-droga perikoluza Cannabis.

Fil-fatt fil-kuntest tac-cirkostanzi u żmien imsemmi fl-ewwel Kap ta' dan l-Att t'Akkuża u ċioe' fid-disgħa (9) ta' Settembru tas-sena elfejn u disgha (2009) kif ukoll fil-gimghat u xhur ta' qabel, in ezekuzzjoni tal-ftehiem u l-pjanijiet hawn fuq imsemmija fil- Kap precedenti ta' dan l-Att ta' l-Akkuza, l-qua akkuzat Sammut, f'diversi okkazzjonijiet differenti, b'ghan wiehed, biegh id-droga Cannabis lil terzi persuni ai fini ta' lukru personali u dana wara illi l-istess droga giet mghoddija lilu minghand terzi persuni.

Fost diversi okkazzjonijiet, fil-granet ta' qabel id-9 ta' Settembru 2009 u fic-cirkostanzi imsemmija fl-ewwel Kap ta' dina l-Att ta' l-Akkuza, l-qua akkuzat Sammut, biegh blokka wahda ta' droga Cannabis lil zewgt persuni barranin, Mikaluaskas u Kolakovic, bil-ghan illi sussegwentament jigi traffikat ammont ikbar ta' droga Cannabis minn Sammut lil dawn iz-zewgt persuni. Fil-fatt fit- 8 ta' Settembru 2009 l-qua akkuzat Sammut biegh u traffika l-ammont sostanzjali ta' erbatax-il blokka ta' droga Cannabis lill-imsemmija Nikaluaskas u Kolakovic. Fortunatament dina droga (it-total ta' hmistax-il blokka Cannabis) instabet mill-pulizija waqt l-investigazzjonijiet u tfittxijiet illi saru rigward il-mertu tal-kaz odjern.

Illi minn ezamijiet illi saru fuq dina s-sustanza gie determinat illi l-imsemmija hmistax-il blokka kienu pjanti pressati tal-Cannabis li fihom instabet is-sustanza Tetrahydrocannabbinol (THC). Il-piz net totali ta' dawn il-hmistax-il blokka huwa dak ta' 14,618 grammi filwaqt illi l-purita medja tal-istess kienet dik ta' circa 8.31%. Il-valur ta' din is-sustanza kien stmat illi huwa ta' Eur. 93,701.

Illi l-pjanta cannabis hija ikkontrollata bil-ligi taħt l-Ordinanza Dwar il-Mediċini Perikolużi, Kapitolu 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u l-*qua* akkuzat Kevin Sammut ma' kellu l-ebda awtorizzazzjoni u permess bl-imsemmija liġi sabiex ikun fil-pussess jew ibiegh l-imsemmija sustanza.

Illi b'sentenzi mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) fl-ismijiet Pulizija vs Kevin Sammut datati 21 ta' Frar 2005 u 26 ta' Settembru 2005 rispettivament, l-imsemmi akkużat instab ħati ta' diversi reati.

Illi b'għemilu Kevin Sammut sar ħati talli b'diversi atti magħmulin, ukoll jekk fi żminijiet differenti, li jkunu jiksru l-istess disposizzjoni tal-liġi, u jkunu ġew magħmula b'riżoluzzjoni waħda, pproduca, biegħ jew xort'oħra ttraffika fil-pjanta

Cannabis kollha jew biċċa minnha (minbarra l-preparazzjonijiet mediċinali tagħha) minghajr ma kellu licenzja mill-Ministru responsabbli ghas-Sahha Pubblika u minghajr ma kien awtorizzat bir-Regoli tal-1939 ghall-Kontroll Intern tad-Drogi Perikoluzi jew minn xi awtorita' apposta moghtija mill-Ministru responsabbli ghas-Sahha Pubblika li jforni d-droga msemmija, u minghajr ma kien fil-pussess t'awtorizazzjoni ghall-importazzjoni jew awtorizazzjoni ghall-esportazzjoni mahruga mit-Tabib Principali tal-Gvern skond id-disposizzjonijiet tat-Taqsima V u VI tal-Ordinanza dwar il-Medicini Perikoluzi, u minghajr ma kellu licenzja jew xort'ohra awtorizzat li jimmanifatura d-droga msemmija u minghajr ma kellu licenzja li jipprokura l-istess droga; kif ukoll li huwa recediv f'delitt;

Għaldaqstant l-Avukat Ġenerali, fl-isem fuq imsemmi, u in bazi ghall-fatti narrati fil-paragrafi precedenti u ghac-cirkostanzi kollha aktar 'il fuq imsemmija, jakkuża lill-imsemmi Kevin Sammut, recediv f'delitt, ħati talli fid-9 ta' Settembru 2009 fix-xhur u l-gimghat ta qabel din id-data, f'dawn il-Gzejjer, b'diversi atti magħmulin, ukoll jekk fi żminijiet differenti, ikunu jiksru l-istess disposizzjoni tal-liġi, u jkunu ġew magħmula b'riżoluzzjoni waħda, pproduca biegħ jew xort'oħra ttraffika fil-pjanta Cannabis kollha jew biċċa minnha (minbarra l-preparazzjonijiet mediċinali tagħha) minghajr ma kellu licenzja mill-Ministru responsabbli ghas-Sahha Pubblika u minghar ma kien awtorizzat bir-Regoli ta' l-1939 ghall-Kontroll Intern tad-Drogi Perikoluzi jew minn xi awtorita' apposta moghtija mill-Ministru responsabbli ghas-Sahha li jforni d-droga imsemmija, u minghajr ma kien fil-pussess t'awtorizzazzjoni ghall-importazzjoni jew awtorizazzjoni ghall-esportazzjoni mahruga mit-Tabib Principali tal-Gvern skond id-disposizzjonijiet tat-Taqsima V u VI tal-Ordinanza dwar il-Medicini Perikoluzi, u minghajr ma kellu licenzja jew xort'ohra awtorizzat li jimmanifatura d-droga imsemmija u minghajr ma kellu licenzja li jipprokura l-istess droga; u ghalhekk jitlob li jingħamel skond il-liġi kontra l-imsemmi Kevin Sammut u illi jiġi kkundannat

għal piena ta' priġunerija għal għomru u multa ta' mhux inqas minn elfejn, tliet mija disgha u ghoxrin ewro u sebgha u tletin centezmu ((€2,329.37)) izda mhuz izjed minn mija u sittax il-elf u ħames mitt Euro ((€116,500.00) u l-konfiska favur il-Gvern tal-oggetti kollha li dwarhom sar ir- reat u l-konfiska favur il-Gvern ta' kull flejjes jew propjeta' mobbli u immobbli ohra tal-persuna hekk misjuba hatja, skond dak li hemm u jintqal fl-artikoli 7, 8, 10(1), 12, 20, 22(1)(a)(1B)(2)(a)(i)(3A)(a)(b)(c)(d), 22A, 24 u 26 ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi u fl-artikoli 17, 18, 23, 23A, 23B, 23C, 49, 50 u 533 tal-Kodiċi Kriminali jew għal kull piena oħra li tista' skond il-liġi tingħata għall-ħtija ta' l-imsemmi akkużat.

Illi l-Avukat Generali fit-Tielet Kap ipremetta:

Illi fil-gimghat u xhur ta' qabel Settembru 2009, fl-istess cirkostanzi imsemmija fil-Kapi precedenti ta' dan l-Att t'Akkuza, l-*qua* akkuzat Kevin Sammut ddecieda li jinvolvi ruhu f'cirku ta' traffikar tad-droga perikoluza Cannabis. Ghal dan il-ghan huwa accetta illi jzomm fil-pussess tieghu ammont konsiderevoli ta' droga Cannabis bil-ghan illi sussegwentament l-istess sustanza illecita tigi mghoddija lil terzi persuni u dana dejjem ghal skopijiet ta' lukru.

Illi mill-investigazzjonijiet tal-pulizija irrizulta illi fil-gimghat u xhur ta' qabel id-9 ta' Settembru 2009, fic-cirkostanzi imsemmija fil-Kapi precedenti ta' dina l-Att ta' l-Akkuza, l-qua akkuzat ftiehem ma terzi persuni sabiex izomm fil-pussess u that il-kontrol tieghu ammont sostanzjali ta' droga Cannabis, li skond l-akkuzat stess kien jammonta bejn il-500 u 700 kilo Cannabis, sabiex sussegwentament dan l-istess ammont jigi traffikat lil terzi. Illi in ezekuzzjoni ta' dan il-pjan, fil-gimghat u l-granet ta' qabel id-9 ta' Settembru 2009, l-akkuzat iltaqa ma terzi persuni li ghaddewlu dana l-ammont sostanzjali ta' droga Cannabis gewwa van tal-kiri. L-akkuzat stqarr illi heba l-imsemmija sustanza illecita f'zewgt postijiet differenti u

cioe' gewwa hofra taht l-art fl-inhawi ta' Victoria Gardens, fl-Ibragg u gewwa il-fond Villa Nina, gewwa Triq il-Fortizza, gewwa l-Madliena, f'liema Villa Sammut kien jahdem bhala gardinar.

Fil-fatt mill-investigazzjonijiet tal-pulizija, partikolarment mit-tfittxijiet li saru mill-pulizija fil-postijiet hawn fuq imsemmija, indikati mill-qua akkuzat stess bhala l-postijiet illi fihom kien heba d-droga Cannabis, instab is-segwenti:

- gewwa hofra taht l-art fl-inhawi ta' Victoria Gardens, fl-Ibragg instabu 389 blokka ta' pjanti pressati li l-piz nett totali taghhom kien ta' 378,884.4 grammi, instabu li kienu pjanti pressati tal-Cannabis b'purita medja ta' circa 8.9%. Il-valur totali tal-imsemmija blokki tal-pjanti tal-cannabis gie stmat illi huwa dak ta' Eur. 4,925,497.00; u
- gewwa il-fond Villa Nina, gewwa Triq il-Fortizza, gewwa l-Madliena instabu 63 blokka ta' pjanti Cannabis pressati li l-piz nett totali taghhom kien ta' 62,971.8 grammi, b'purita ta' circa 8.4% u b'valur ta' Eur. 818,633.40;

F'dawn il-blokki ta' pjanti pressati tal-Cannabis instabet fihom is-sustanza Tetrahydrocannabinol (THC) li hija kkontrollata bil-ligi taht Ordinanza Dwar il-Mediċini Perikolużi, Kapitolu 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u Kevin Sammut ma' kellu l-ebda awtorizzazzjoni u permess bl-imsemmija liġi sabiex ikun fil-pussess jew ibiegh l-imsemmija sustanza;

Illi barraminnhekk, mill-investigazzjonijiet ta' l-pulizija rrizulta ukoll illi qabel l-arrest ta' l-qua akkuzat Sammut, u cioe' fil-granet ta' qabel id-9 ta' Settembru 2009, Sammut kien biegh u ittraffika 15-il blokka ta' pjanti Cannabis lil Mikalauskas u Kolakovic (hekk kif intqal fil-Kap precedenti ta' dan l-Att t'Akkuza). Fil-fatt dawn il-hmistax-il blokka instabu fil-pussess ta' Mikalauskas u Kolakovic fit-tfittxijiet li saru mill-pulizija. Mill-annalizi li saret fuq l-imsemmija sustanza irrizulta illi dawn

kienu pjanti pressati tal-Cannabis li fihom instabet is-sustanza Tetrahydrocannabbinol (THC). Il-piz net totali ta' dawn il-hmistax-il blokka huwa dak ta' 14,618 grammi filwaqt illi l-purita medja tal-istess kienet dik ta' circa 8.31%. Il-valur ta' din is-sustanza kien stmat illi huwa ta' Eur. 93,701. Ghaldaqstant jirrizulta illi fil-gimghat u xhur ta' qabel id-9 ta' Settembru 2009, l-qua akkuzat Kevin Sammut kien ukoll fil-pussess ta' l-imsemmija hmistax-il blokka ta' pjanti Cannabis pressati u dana qabel ma ghaddiehom lil Mikalauskas u Kolakovic. L-ammont kunsiderevoli ta' blokki ta' pjanti tal-Cannabis li kienu fil-pussess ta' l-qua akkuzat Kevin Sammut huwa indikattiv illi tali droga ma kinitx ghall-uzu esklussiv tieghu izda sabiex tigi traffikata lil terzi persuni, u dana hekk ukoll kif sahansitra stqarr l-qua akkuzat stess u kif fil-fatt sar.

Illi kif intqal iktar 'il fuq is-sustanza Tetrahydrocannabinol (THC), li instabet f'dawn il-blokki ta' pjanti pressati tal-Cannabis, hija kkontrollata bil-ligi taht l-Ordinanza Dwar il-Mediċini Perikolużi, Kapitolu 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u Kevin Sammut ma' kellu l-ebda awtorizzazzjoni u permess bl-imsemmija liġi sabiex ikun fil-pussess jew ibiegh l-imsemmija sustanza.

Illi ghaldaqstant jirrizulta illi fil-gimghat u xhur ta' qabel id-9 ta' Settembru 2009, l-qua akkuzat Kevin Sammut kien xjentement fil-pussess ta' dawn il-blokki ta' pjanti Cannabis pressati, liema droga ma kinitx ghall-uzu esklussiv tieghu u dana hekk kif jindika l-ammont sostanzjali ta' droga misjuba u kif sahansitra stqarr l-istess akkuzat.

Illi b'sentenzi mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) fl-ismijiet Pulizija vs Kevin Sammut datati 21 ta' Frar 2005 u 26 ta' Settembru 2005 rispettivament, l-imsemmi akkużat instab ħati ta' diversi reati.

Illi b'għemilu l-imsemmi akkużat Kevin Sammut sar ħati talli kellu fil-pussess xjenti tiegħu il-pjanta cannabis kollha jew biċċa minnha (minbarra l-preparazzjonijiet mediċinali tagħha) meta ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni ghall-importazzjoni jew ghall-esportazzjoni mahrug mit-Tabib Principali tal-Gvern skond id-disposizzjonijiet tat-Taqsima V u VI tal-Ordinanza dwar il-Medicini Perikoluzi, u meta ma kienx bil-licenzja jew xort'ohra awtorizzat li jimmanifattura jew iforni id-droga msemmija, u ma kienx 'xi mod iehor bil-licenzja moghtija mill-Ministru responsabbli ghad-Dipartiment tas-Sahha u ma kienx awtorizzat bir-Regoli tal-1939 ghall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikoluzi jew b'xi awtorita' moghtija mill-Ministru responsabbli ghad-Dipartiment tas-Sahha li jkollu dik id-droga fil-pussess tieghu, u dik id-droga ma gietx fornita lilu ghall-uzu tieghu skond ricetta kif provdut fir-Regoli msemmija, u b'dan li r-reat sar taħt tali ċirkostanzi li juru li <u>dak il-pussess ma' kienx għall-użu esklussiv tiegħu</u>; kif ukoll illi huwa recediv f'delitt;

Għaldaqstant l-Avukat Ġenerali, fl-isem fuq imsemmi, u in bazi ghall-fatti narrati fil-paragrafi precedenti u ghac-cirkostanzi kollha aktar 'il fuq imsemmija, jakkuża lill-imsemmi akkużat Kevin Sammut, recediv f'delitt, ħati talli fid-9 ta' Settembru 2009 u fil-jiem, gimghat u xhur ta' qabel, f'dawn il-Gzejjer, kien fil-pussess xjenti tal-pjanta cannabis kollha jew biċċa minnha (minbarra l-preparazzjonijiet mediċinali tagħha) meta ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni ghall-importazzjoni jew ghall-esportazzjoni mahrug mit-Tabib Principali tal-Gvern skond id-disposizzjonijiet tat-Taqsima V u VI tal-Ordinanza dwar il-Medicini Perikoluzi, u meta ma kienx bil-licenzja jew xort'ohra awtorizzat li jimmanifattura jew iforni id-droga msemmija u ma kienx b'xi mod iehor bil-licenzja moghtija mill-Ministru responsabbli ghad-Dipartiment tas-Sahha u ma kienx awtorizzat bir-Regoli tal-1939 ghall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikoluzi jew b'xi awtorita' moghtija mill-Ministru responsabbli ghad-Dipartiment tas-Sashha li jkollu dik id-droga fil-pussess tieghu, u dik id-droga ma gietx fornita lilu ghall-uzu tieghu

skond ricetta kif provdut fir-Regoli msemmija u b'dan li r-reat sar taħt tali ċirkostanzi li juru li dak il-pussess ma kienx għall-użu esklussiv tiegħu; jitlob li jingħamel skond il-liġi kontra l-imsemmi akkużat u illi huwa jiġi kkundannat għall-piena ta' għomor il-ħabs u multa ta' mhux inqas minn elfejn, tliet mija disgha u ghoxrin ewro u sebgha u tletin centezmu ((€2,329.37)) izda mhuz izjed minn mija u sittax il-elf u ħames mitt Euro ((€116,500.00) u l-konfiska favur il-Gvern tal-oggetti kollha li dwarhom sar ir- reat u l-konfiska favur il-Gvern ta' kull flejjes jew propjeta' mobbli u immobbli ohra tal-persuna hekk misjuba hatja, skond dak li hemm u jintqal fl-artikoli 8(d), 10(1), 12, 20, 22(1)(a)(2)(a)(i)(3A)(a)(b)(c)(d), 22A, 24 u 26 ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi u fl-artikoli 17, 23, 23A, 23B, 23C, 49, 50 u 533 tal-Kodiċi Kriminali jew għal kull piena oħra li tista' skond il-liġi tingħata għall-ħtija ta' l-imsemmi akkużat.

Illi l-Avukat Generali fir-Raba' Kap ipremetta:

Illi fil-gimghat u xhur ta' qabel Settembru 2009, fl-istess cirkostanzi imsemmija fil-Kapi precedenti ta' dan l-Att t'Akkuza, l-*qua* akkuzat Kevin Sammut ddecieda li jinvolvi ruhu f'cirku ta' traffikar tad-droga perikoluza Cannabis. Ghal dan il-ghan huwa accetta illi jzomm fil-pussess tieghu ammont konsiderevoli ta' droga Cannabis bil-ghan illi sussegwentament l-istess sustanza illecita tigi mghoddija lil terzi persuni u dana dejjem ghal skopijiet ta' lukru.

Illi mill-investigazzjonijiet tal-pulizija irrizulta illi fil-gimghat u xhur ta' qabel id-9 ta' Settembru 2009, fic-cirkostanzi imsemmija fil-Kapi precedenti ta' dina l-Att ta' l-Akkuza, l-qua akkuzat ftiehem ma terzi persuni sabiex izomm fil-pussess tieghu ammont sostanzjali ta' droga Cannabis, li skond l-akkuzat stess kien jammonta bejn il-500 u 700 kilo Cannabis, sabiex sussegwentament dan l-istess ammont jigu mghoddija lil terzi. Illi in ezekuzzjoni ta' dan il-pjan, fil-gimghat u l-granet ta' qabel id-9 ta' Settembru 2009, l-akkuzat iltaqa ma terszi persuni li

ghaddewlu dana l-ammont sostanzjali ta' droga Cannabis gewwa van tal-kiri. L-akkuzat stqarr illi heba l-imsemmija sustanza illecita f'zewgt postijiet differenti u cioe' gewwa hofra taht l-art fl-inhawi ta' Victoria Gardens, fl-Ibragg u gewwa il-fond Villa Nina, gewwa Triq il-Fortizza, gewwa l-Madliena, f'liema Villa Sammut kien jahdem bhala gardinar.

Fil-fatt mill-investigazzjonijiet tal-pulizija, partikolarment fit-tfittxijiet li saru mill-pulizija f'postijiet indikati mill-qua akkuzat stess bhala l-postijiet illi fihom kien heba d-droga Cannabis, fosthom gewwa il-fond Villa Nina, gewwa Triq il-Fortizza, gewwa l-Madliena instabu ukoll 20 blokka ta' sustanza ta' lewn kannella, li l-piz nett totali taghhom kien ta' 19, 683.6 grammi. Meta dina s-sustanza giet analizzata mill-ispizjar irrizulta illi dawn l-ghoxrin blokka ta' lewn kannella kienu raza tal-pjanti Cannabis, li fihom instabet is-sustanza Tetrahydrocannabinol (THC), b'purita medja ta' circa 9.2% u b'valur ta' Eur. 944,805.28.

Ir-raza tal-pjanta Cannabis, li go fiha tinstab is-sustanza Tetrahydrocannabinol (THC) hija ikkontrollata taht l-Ordinanza Dwar il-Mediċini Perikolużi, Kapitolu 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u Kevin Sammut ma' kellu l-ebda awtorizzazzjoni u permess bl-imsemmija liġi sabiex ikun fil-pussess jew ibiegh l-imsemmija sustanza.

Illi ghaldaqstant jirrizulta illi fil-gimghat u xhur ta' qabel id-9 ta' Settembru 2009, l-qua akkuzat Kevin Sammut kien xjentement fil-pussess ta' dawn il-blokki raza tal-pjanti Cannabis, liema droga ma kinitx ghall-uzu esklussiv tieghu u dana hekk kif jindika l-ammont sostanzjali ta' droga misjuba u kif sahansitra stqarr l-istess akkuzat.

Illi b'sentenzi mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) fl-ismijiet Pulizija vs Kevin Sammut datati 21 ta' Frar 2005 u 26 ta' Settembru 2005 rispettivament, l-imsemmi akkużat instab ħati ta' diversi reati.

Illi b'ghemilu, l-imsemmi Kevin Sammut sar hati talli kellu fil-pussess xjenti tieghu r-raza mehuda mill-pjanta Cannabis jew xi preparazzjonijiet li kellhom bhala bazi din ir-raza meta ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni ghall-importazzjoni jew ghall-esportazzjoni mahrug mit-Tabib Principali tal-Gvern skond id-disposizzjonijiet tat-Taqsima VI ta' l-Ordinanza dwar il-Medicini Perikoluzi, u meta ma kienx bil-licenza jew xort'ohra awtorizzat li jimmanifattura jew iforni id-droga msemmija, u ma kienx b'xi mod iehor bil-licenza moghtija mill-Ministru responsabbli ghas-Sahha u ma kienx awtorizzat bir-Regoli ta' l-1939 ghall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikoluzi jew b'xi awtorità moghtija mill-Ministru responsabbli ghas-Sahha li jkollu dik id-droga fil-pussess tieghu, u dik id-droga ma gietx fornita lilu ghall-uzu tieghu skond ricetta kif provdut fir-Regoli msemmija, u b'dan li r-reat sar taht tali cirkostanzi li juru li dak il-pussess ma kienx ghall-uzu eskluzziv tieghu; kif ukoll li huwa recediv f'delitt

Ghaldaqstant l-Avukat Generali fl-isem imsemmi, u in bazi ghall-fatti narrati fil-paragrafi precedenti u ghac-cirkostanzi kollha aktar 'il fuq imsemmija, jakkuza lill-imsemmi Kevin Sammut, recediv f'delitt, hati talli fid-9 ta' Settembru 2009 fix-xhur, u l-gimghat ta' qabel din id-data, f'dawn il-Gzejjer, kellu fil-pussess xjenti tieghu r-raza mehuda mill-pjanta Cannabis jew xi preparazzjonijiet li kellhom bhala bazi din ir-raza meta ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni ghall-importazzjoni jew ghall-esportazzjoni mahrug mit-Tabib Principali tal-Gvern skond id-disposizzjonijiet tat-Taqsima VI ta' l-Ordinanza dwar il-Medicini Perikoluzi, u meta ma kienx bil-licenza jew xort'ohra awtorizzat li jimmanifattura jew iforni id-droga msemmija, u ma kienx b'xi mod iehor bil-licenza moghtija mill-Ministru responsabbli ghas-Sahha u ma kienx awtorizzat bir-Regoli ta' l-1939

ghall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikoluzi jew b'xi awtorità moghtija mill-Ministru responsabbli ghas-Sahha li jkollu dik id-droga fil-pussess tieghu, u dik id-droga ma gietx fornita lilu ghall-uzu tieghu skond ricetta kif provdut fir-Regoli msemmija, u b'dan li r-reat sar taht tali cirkostanzi li juru li dak il-pussess ma kienx ghall-uzu eskluzziv tieghu; jitlob illi jinghamel skond il-ligi kontra l-imsemmi Kevin Sammut u illi jigi kkundannat ghal piena ta' prigunerija ghal ghomru u multa ta' mhux inqas minn elfejn, tliet mija disgha u ghoxrin ewro u sebgha u tletin centezmu ((€2,329.37)) izda mhuz izjed minn mija u sittax il-elf u ħames mitt Euro ((€116,500.00) u l-konfiska favur il-Gvern ta' l-oggetti kollha li dwarhom sar ir-reat u l-konfiska favur il-Gvern ta' kull flejjes jew proprjetà mobbli u immobbli ohra tal-persuna hekk misjuba hatja, skond dak li hemm u jintqal fl-artikoli 2, 8(a), 9, 10(1), 12, 22(1)(a)(2)(a)(i)(3A)(a)(b)(c)(d), 22A, 24 u 26 ta' l-Ordinanza dwar il-Medicini Perikoluzi, u r-regola 9 tar-Regoli ta' l-1939 ghall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikoluzi [N.G. 292 ta' l-1939], u fl-artikoli 17, 23, 23A, 23B, 23C, 49, 50 u 533 tal-Kodici Kriminali jew ghal kull piena ohra li tista' skond il-ligi tinghata ghal-htija ta' l-imsemmi akkuzat.

Rat in-nota ta' eccezzjonijiet tal-akkuzat Kevin Sammut, pprezentata fir-registru ta' din l-Onorbbli Qorti fis-6 ta' April, 2016, fejn espona bir-rispett:

1. In-nullita' tat-tieni kap tal-att tal-akkuza in kawntu l-artikolu tal-ligi li jikkontempla r-ret fih dedott ma giex indikat kif rikjest mill-paragrafu (d) ta' l-artikolu 589 tal-Kodici Kriminali.
2. In-nullita' tat-tieni, tat-tielet u tar-raba' kap tal-att tal-akkuza in kwntu r-reati hemm dedotti ma gewx deskritti kif migjuba jew imfissra mill-ligi kif rikjest mill-paragrafu (d) tal-artikolu 559 tal-Kodici Kriminali;
3. Minghajr pregudizzju ghall-eccezzjoni precedenti, l-inammissibilita' tal-istqarrija u l-istqarrija guramentata tal-esponenti kif ukoll l-inammissibilit' t' kwalsiasi referenza ghal dawn l-istqarrijiet mix-xhieda li xehedu fl-

istruttorja in kwantu l-imsemmija stqarrijiet ittiehdu minghajr ma l-esponent kien assistit minn avukat;

4. Minghajr pregudizzju ghall-eccezzjonijiet precedenti, l-inammissibilita' tax-xhieda indikati mill-Avukat Generali Scott Dixon, Jovica Kolakovic u Tomas Mikalauskas, kif ukoll tal-istqarrijiet guramentati taghhom, in kwantu ghandhom jitqiesu skont il-ligi bhala ko-akkuzati.
5. Minghajr pregudizzju ghall-eccezzjonijiet precedent, l-inamissibilita' tax-xhud indikat mill-Avukat Generali Jonathan Sammut in kwantu, fl-ewwel lok qatt ma xehed fl-istruttorja u fit-tieni lok, fin-nuqqas ta' indikazzjoni tal-iskop tax-xhieda tieghu, tali xhieda ghandha titqies bhala inammissibbli.

Rat il-verbal tas-seduta tal-1 ta' Lulju, 2021 fejn il-partijiet trattaw it-tielet u r-raba' eccezzjonijiet u ghaldaqstant din is-sentenza tkun limitata ghall-dawn iz-zewg eccezzjonijiet.

Ikkunsidrat,

It-Tielet Eccezzjoni tal-Akkuzat Kevin Sammut

It-tielet eccezzjoni tirrigwardja l-inammessibilta' tal-istqarrija tal-akkuzat u l-istqarrija guramentata tal-istess, kif ukoll l-inammissibilita t' kwalsiasi referenza ghal din l-istqarrija u dan ghaliex l-akkuzat ma kienx assistit minn avukat;

Illi l-istqarrija tal-akkuzat Kevin Sammut giet rilaxxata fid- 9 ta' Settembru, 2009 f' 16.54pm u tinsab a fol 31 et sequitur tal-atti ta' quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istruttorja. Fil-bidu ta'din istqarrija nsibu s-segwenti:

Twissija moghtija mill-Ispettur Norbert Ciappara fil-presenza ta'
P.S. 1086 Johann Micallef:

"M' intix obbligat li titkellem sakem ma tkunx tixtieq li titkellem, imma dak li tghid jista' jingieb bi prova"

L-istess stqarrija giet igguramentata mill-akkuzat nhar 14 ta' Settembru, 2009 quddiem il-Magistrat Antonio Micallef Trigona u li tinsab a fol. 83 tal-process, li huwa l-*proces verbal* u li jikkontjeni l-istess stqarrija guramentata minn fol. 4 sa fol. 8.

Is-Supretendent Norbet Ciappara fix-xhieda tieghu quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istruttorja datata t-22 ta' Settembru, 2009 fost affarijiet ohra xehed illi nhar id-9 ta' Settembru 2009 hu kien intervista lil Kevin Sammut li min-naha tieghu rrilaxxja stqarrija ta' 5 faccati dettaljata hafna u fejn hu qal x'kien l-involviment tieghu. L-istess xhieda tieghu kkonkludiha bis-segwenti:

Mela qed nara x-xhieda guramentata ta' Kevin Sammut illi huwa ta quddiem il-Magistrat Anthony Micallef Trigona fid-9 ta' Settembru stess filghaxija fil-presenza tieghi. Qed naghraf il-firma tieghi, dik ta' PS 1086 u Kevin Sammut ghazel li jiffirma l-istqarrija li tifforma parti minn fol. 4 sa fol 8 ta' l-istess process.

PS 1086 Johann Micallef fix-xhieda tieghu quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istruttorja datata t-3 ta' Novembru, 2009 fost affarijiet ohra xehed li kien prezenti ghall-istqarrija li kien ta' Kevin Sammut u li kien qieghed jaghrfu go l-awla.

Illi jirrizulta li meta l-akkuzat Kevin Sammut irrilaxxa l-istqarrija tieghu, dan ma kellu **l-ebda d-dritt li jikkonsulta ma' Avukat jew Prokuratur legali, la qabel u anqas waqt ir-rilaxx tal-istqarrija**. Illi minkejja li l-ligi kienet tipprovdi ghal dan, dawn id-drittijiet sa qabel l-10 ta' Frar 2010 ma kienux infurzati.

Din il-Qorti sejra taghmel referenza ghal uħud mis-sentenzi li indirizzaw kwistjonijiet rigwardanti l-ammissibilita' o meno tal- istqarrija rilaxxati mill-akkuzat. Din il-Qorti taghmilha cara li per sfortuna **l-gurisprudenza dwar meta suspettat ma jkunx inghata d-dritt tal-assistenza ta' Avukat qabel u waqt l-istqarrija ghadha konfliggenti, dan inkluz numru ta' sentenzi li nghatghu ricentement.**

Fis-sentenza **il-Pulizija vs. Esron Pullicino**,[1] l-imputat kien irilaxxa stqarrija nhar is-26 ta' Frar, 2006 meta dan ma kienx assistit minn avukat, la qabel u lanqas wara l-interrogazzjoni. In oltre, il-Qorti qalet is-segwenti:

> *'Minn ezami tal-fatti kif jemergu f'dan il-kaz, ghalhekk jirrizulta sufficjentement pruvat li l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni, gie vvjolat kemm fuq bazi oggettiva kemm ukoll mill-aspett ta' "self-incriminating evidence". **Fil-mument li gie interrogat l-appellat u meta rrilaxxja l-istqarrija mal-ufficjal koncernat kienet tipprevali "a systematic restriction of access to a lawyer pursuant to the relevant legal provisions".** (Boz v. Turkey 9.02.2010, u Dayanan v. Turkey 13.10.2009).'*

Il-Qorti Kostituzzjonali kienet ikkonkludiet illi kienu gew lezi d-drittijiet ta' Esron Pullicino ghal smiegh xieraq kif sancit fl-Artikolu 6(3)(c) konguntivament mal-Artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni Ewropeja meta dan ma kienx assistit minn Avukat waqt li kien detenut mill-Pulizija Ezekuttiva u rrilaxxja stqarrija. Dan il-kaz sussegwentament tkompla quddiem il-Qorti tal-Magistrati bhala Qorti ta' Gudikatura Kriminali u fis-sentenza taghha l-Qorti ghamlet referenza ghall-kawza ohra simili hafna ghal dik ta' Pullicino:

[1] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali nhar it-12 April 2011.

Rat id-digriet ta' din il-Qorti moghti illum fis-7 t'Ottubru 2011 fejn iddikjarat illi r-rimedju li ghandu jinghata ghal ksur ta' smiegh xieraq ta' l-imputat: "huwa propju dak li qalet il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza taghha ***Pulizija v. Alvin Privitera*** *deciza nhar il-11 ta' April 2011, u li kienet titratta kaz prattikament identiku ghal dak odjern. ... ... F'dik is-sentenza, il-Qorti Kostituzzjonali irriteniet li din il-Qorti ghandha "tevalwa l-validita u l-ammissibilita tal-provi migjuba quddiemha" fid-dawl tal-konkluzjonijiet tassentenza tal-Qorti Kostituzzjonali. Fil-fehma ta' din il-Qorti, dan ifisser* ***li l-atti tal-kawza odjerna ghandhom jibqghu intatti, pero meta din il-Qorti tasal biex taghti sentenza ghandha tixtarr il-provi migjuba quddiemha sabiex tassigura li l-htija jew l-innocenza ta' l-imputat tigi esklussivament stabbilita minn provi mhux inkwinati minhabba li jilledu d-dritt ta' smiegh xieraq, u li l-istqarrija de quo ma jkollha l-ebda influwenza, diretta jew indiretta, fuq l-ezitu ta' dawn il-proceduri kriminali."*** [2]

Din is-sentenza giet ukoll ikkonfermata mill-Qorti tal-Appell nhar is-6 ta' Dicembru, 2013.

Fil-kaz tal-**Pulizija vs Mark Lombardi,**[3] il-Qorti Kostituzzjonali ddecidiet bl-istess mod bhal fil-kaz ta' Pullicino u ghamlet referenza ghall-kaz **Cadder (Appellant) v. Her Majesty's Advocate (Respondent) (Scotland) [2010] UKSC 43** u rriteniet s-segwenti:

[2] Deciza mill-Qorti tal-Magistrati bhala Qorti ta' Gudikatura Kriminali nhar it-2 ta' Novembru, 2011.
[3] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali nhar it-12 t' April, 2011.

'F'dak l-appell il-kwistjoni li kellha quddiemha l-Qorti kienet jekk persuna li kienet mizmuma fl-Iskozja mill-pulizija fuq suspett li kienet ikkommettiet reat kellhiex dritt ghall-avukat qabel ma tigi interrogata.

Dik il-Qorti bdiet billi ezaminat jekk kellhiex tiehu "into account any decision of the Strasbourg Court" u cjoe` l-kaz Salduz in partikolari. Hi qalet li, "This does not of course mean that these decisions are to be binding in any way upon the UK Courts[4]" imma fl-istess hin kompliet li, "The court should follow any clear and constant jurisprudence of the Strasbourg Court. There are degrees. But when faced with a unanimous decision of the Grand Chamber, this was, in itself, 'a formidable reason' for following it'. Salduz is a decision of the Grand Chamber, now firmly established in the European Court of Human Rights' case law". [48]

Fil-mertu, fil-kaz Cadder gie deciz li:

"The rule in Salduz is based on the right not to incriminate oneself" [33]

"The more one reads on through the judgment, however, the clearer it becomes that the Grand Chamber was determined to tighten up the approach that must be taken to protect a detainee against duress or pressure of any kind that might lead him to incriminate himself". "[49]. "The guarantees otherwise offered by the Scottish legal system (in particular corroboration) are commendable but are

[4] Effettivament id-decizjonijiet tal-Qorti ta' Strasbourg jorbtu lill-Gvern mhux lill-Qrati. Izda meta Qorti tkun qed tittratta kawza dwar drittijiet tal-bniedem hi ghandha tinterpreta l-ligi f'dan il-kaz konformement ma' l-artikoli tal-Konvenzjoni.

beside the point. They do not address the European Court's concern, which is with self-incrimination" [50], [66] & [92]

"A right of access to a lawyer, which is implied in order to protect a right at the heart of the notion of a fair procedure under article 6, must itself lie near that heart. *For this reason, in my view there is not the remotest chance that the European Court would find that, because of the other protections that Scots law provides for accused persons, it is compatible with article 6(1) and (3)(c) for the Scottish system to omit this safeguard – which the Committee for the Prevention of Torture regards as "fundamental" – and for suspects to be routinely questioned without having the right to consult a lawyer first. On this matter Strasbourg has spoken: the courts in this country have no real option but to apply the law which it has laid down". [93]*

Il-Qorti kkonkludiet billi:

Ir-raguni tal-insistenza tal-Qorti Ewropea dwar dan id-dritt ghall-assistenza legali fl-istadju inizjali tal-investigazzjoni hija minhabba l-principju li hadd m'ghandu jinkrimina ruhu (kaz Cadder fuq surreferit para. 33) kif ukoll biex jinzamm bilanc bejn id-drittijiet tal-akkuzat u dawk tal-prosekuzzjoni. L-argument li altrimenti jkun difficli li l-pulizija tottjeni 'conviction' mhux fattur li ghandu jittiehed inkonsiderazzjoni fit-thaddim ta' dan il-bilanc. Il-Pulizija ghandha ssib il-mezzi biex issolvi l-kazijiet li jkollha u mhux tiddependi fuq is-soluzzjoni assai facli ta' ammissjoni minn persuna investigata minghajr l-assistenza ta' avukat.

Fil-kawza **<u>il-Pulizija vs Pawlu Grech</u>**[5] il-Qorti sostniet:

> ***<u>Illi fil-każ li l-Qorti għandha quddiemha llum, l-imputat ta l-istqarrija tiegħu bla ma kellu l-opportunita' li jkellem avukat qabel beda jagħmilha jew f'xi waqt hu u kien miżmum fil-kwartieri ġenerali tal-Pulizija. Għalkemm dak iż-żmien, fil-Kodiċi Kriminali kien hemm dispożizzjoni li tipprovdi għall-jedd ta' parir legali f'ċirkostanzi, din ma kinitx disponibbli lill-imputat u lill-ebda persuna li setgħet kienet tinsab fl-istess ilma tiegħu. Din iċ-ċaħda, fid-dawl ta' dak li ssemma aktar qabel, minnha nnifisha ġġib ksur tal-jedd fundamentali tiegħu kif imħares bl-artikolu 6(3)(ċ) tal-Konvenzjoni, marbut mal-artikolu 6(1) tal-istess;</u>***
>
> ***<u>Illi l-Qorti ma tistax tilqa' s-sottomissjoni magħmula mill-Prosekuzzjoni u mill-Avukat Ġenerali li l-imputat kien ingħata twissija sa minn qabel ma ta l-istqarrija tiegħu dwar il-jedd tiegħu li sata' jibqa' fommu sieket u li dik l-istqarrija għamilha bla theddid u bla ma kien imġiegħel. It-twissija ("caution") m'hijiex rimedju kontra l-ksur tal-jedd għaliex, kif ġa ntwera qabel, xorta waħda jseħħ ksur tal-artikolu 6 tal-Konvenzjoni jekk il-persuna tinżamm mill-Pulizija bla ma tingħata l-opportunita' li tieħu parir mingħand avukat, imqar jekk dik il-persuna tibqa' b'fommha meħjut il-ħin kollu. Minnha nnifisha, lanqas il-fatt li l-istqarrija saret volontarjament ma hija wisq rilevanti għall-finijiet dwar jekk l-istess stqarrija tteħditx</u>***

---

[5] Deciza mill-Prim Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-3 ta' Novembru, 2011.

mingħajr ma l-persuna li għamlitha kellha l-għajnuna ta' avukat tal-fiduċja tagħha;

Kuntrarjament ghal dak li gie ndikat supra, il-Qorti fil-kaz fl-ismijiet **Geoffrey Galea vs l-Avukat generali et**[6] qalet hekk:

13. Fit-tieni aggravju tiegħu l-attur qiegħed igħid illi huwa minnu illi hemm ċirkostanzi fejn il-jedd għall-għajnuna ta' avukat ma huwiex assolut u jista' jiġi soġġett għal restrizzjonijiet. Ikompli jgħid iżda illi l-fatt illi, fiż-żmien relevanti, ma kienx hemm leġislazzjoni fis-seħħ li tirregola dawn ir-restrizzjonijiet, b'mod illi l-jedd kien effettivament ineżistenti u mhux biss soġġett għal restrizzjonijiet, huwa bi ksur tal-jedd għal smigħ xieraq.

14. Huwa minnu illi hemm ġurisprudenza tal-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem, mhux tal-Grand Chamber, li tidher li tagħti raġun lill-attur.

15. Din il-ġurisprudenza iżda tiehu pożizzjoni aktar radikali minn dik li esprimiet l-istess qorti ewropeja fil-każ ta' Salduz v. it-Turkija, fejn il-Grand Chamber ma
adottatx l-opinjoni separata tal-Imħallef Bratza meta ried illi

"the Court should have used the opportunity to state in clear terms that the fairness of criminal proceedings under Article 6 requires that, as a rule, a suspect should be granted access to legal advice from the moment he is taken into police custody or pre-trial detention",

---

[6] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali nhar it-28 ta' Gunju, 2013.

u qalet, minflok, illi:

"Article 6 – especially paragraph 3 <u>– may be relevant before a case is sent for trial if and so far as the fairness of the trial is likely to be seriously prejudiced by an initial failure to comply with its provisions. "</u>

…

<u>17. Din il-pożizzjoni hija aktar razzjonali, konsistenti u loġika, għax il-jedd mogħti mill-art. 6 huwa l-jedd għal smigħ xieraq u mhux il-jedd għall-għajnuna ta' avukat qabel ma, jew waqt illi, tittieħed stqarrija. Nuqqas illi ma jwassal għal ebda preġudizzju effettiv ma għandux jitqies li huwa bi ksur ta' jedd fondamentali. Wara kollox, f'dan bħal f'kull qasam ieħor tal-liġi l-għan ewlieni hu li tinkixef ilverità, u li ma jiġrix illi, minħabba l-użu ta' pratiċi abużivi, tittieħed stqarrija li ma jkollhiex mis-sewwa: ma huwiex, u ma għandux ikun il-għan tal-liġi illi persuna taħrab il-konsegwenzi ta' għemilha minħabba xi nuqqas mingħajr ma jintwera illi dan in-nuqqas kellu konsegwenzi pratiċi. Fil-fehma ta' din il-qorti jkun kontro-sens li tgħid illi jkun hemm ksur ta' jedd – u saħansitra ta' jedd fondamentali – meta ma jkun hemm ebda preġudizzju, għaliex dan wassal għal evalwazzjoni fl-astratt minflok għal apprezzament tas-sitwazzjoni fil-konkret. Interpretazzjoni bħal din tkun biss trivjalizzazzjoni u svalutazzjoni tan-natura "fondamentali" ta' dawn il-jeddijiet.</u>

…

20. Billi għalhekk in-nuqqas ta' jedd għall-għajnuna ta' avukat qabel jew waqt l-istqarrija ma jwassalx, għalhekk biss u ipso facto, għal ksur tal-jedd tal-attur, fadal illi naraw, fil-meritu, jekk dak in-nuqqas ħoloqx preġudizzju hekk illi jwassal, jew x'aktarx iwassal, għal ksur. Il-fatt illi, kif sewwa igħid l-attur, fiż-żmien relevanti ma kienx hemm liġi pożitiva li tirregola l-jedd ta' għajnuna ta' avukat u ċċirkostanzi fejn dak il-jedd jista' ma jingħatax ma jżommx lil din il-qorti milli tara jekk, fiċ-ċirkostanzi tal-każ, innuqqas ta' għajnuna ta' avukat kienx ta' preġudizzju għalih, għax il-kunċetti u l-istituti tal-liġijiet fondamentali għandhom tifsira "awtonoma" li ma hijiex limitata b'dak li tgħid jew ma tgħidx il-liġi oridinarja.

21. Din il-qorti taqbel mal-ewwel qorti illi l-attur ma weriex li tassew ġarrab ksur tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq la taħt l-art. 39 tal-Kostutuzzjoni u lanqas taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni. Fil-każ tal-lum Geoffrey Galea ma allegax illi ġie msawwat jew mhedded jew imqarraq biex għamel l-istqarrija jew kien ibati minn xi vulnerabilità partikolari xort'oħra meta għamel dik l-istqarrija. Il-preżenza ta' avukat hija garanzija li ma jsirux abbużi bħal dawn, iżda l-attur ma allegax li dan seħħ fil-każ tiegħu. Anzi, tant ma ħassx ruħu preġudikat illi, għalkemm l istqarrija għamilha fl-1 ta' Lulju 2003, stenna sal-11 ta' Mejju 2012 biex jilmenta bi ksur ta' drittijiet u jiftaħ il-kawża tal-lum, preżumibilment għax issa sar jaf bl-iżviluppi ġurisprudenzjali fuq imsemmija u ħaseb li seta' jinqeda b'mezz ġdid ta' difiża. Fil-fatt, iżda, lanqas fil-kawża tal-lum ma hu qiegħed jilmenta illi l-istqarrija ttieħdet b'abbuż:

qiegħed jilmenta biss min-nuqqas li ma kellux għajnuna ta' avukat, jew, aħjar, li ma kellux jedd għall-għajnuna ta' avukat.

Ghaldaqstant il-Qorti Kostituzzjonali ddecidiet illi t-ttehid tal-istqarrija, ghalkemm minghajr l-ghajnuna ta' avukat, ma wassal ghal ebda ksur tal-jeddijiet tal-attur imharsa taht l-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni jew l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni.

Sentenza ohra li ddecidiet bl-istess mod hi dik fl-ismjiet **Il-Pulizija vs Alexei Zerafa**,[7] fejn il-Qorti ta' l-Appell Kriminali ppronunciet ruhha kif gej:

9. F'dar-rigward din il-Qorti tirreferi għal dak li ntqal fis-sentenza fl-ismijiet Ir-Repubblika ta' Malta v. Antonio Abdilla et mogħtija minn din il-Qorti fil-ġurisdizzjoni superjuri tagħha fid-9 ta' Mejju 2013 u sejra ssir referenza għaliha in extenso:

"8. Din il-Qorti tosserva l-ewwel nett illi meta stqarrija tingħata minn suspettat mingħajr l-assistenza ta' avukat dan ma jissarrafx awtomatikament fi vjolazzjoni tad-dritt fondamentali għal smigħ xieraq u konsegwentement fl-inammissibilita' awtomatika tagħha. Hekk, fis-sentenza mogħtija fit-8 ta' Ottubru 2012 mill-Qorti Kostituzzjonali fil-kawża fl-ismijiet Charles Steven Muscat vs Avukat Ġenerali, fejn ġie deċiż li ma kienx hemm ksur ta' smigħ xieraq fiċ-ċirkostanzi ta' dak il-każ fejn ukoll l-imsemmi Muscat ma kellux assistenza legali, u wara li dik il-Qorti spjegat l-import tas-sentenzi relevanti tal-Qorti ta' Strasbourg, il-Qorti Kostituzzjonali rriteniet kif ġej:

[7] Deciza mill-Qorti ta' l-Appell Kriminali nhar il-31 ta' Lulju, 2013.

"'14. Din il-qorti ttenni illi l-jedd li jagħtu l-Kostituzjoni u l-Konvenzjoni huwa dak għal smigħ xieraq: ma hemm ebda jedd li kull min hu akkużat b'reat kriminali jiġi liberat minn dik l-akkuża, jew li l-akkużat jingħata l-mezzi biex, ħati jew mhux, jinħeles mill-akkuża, jew li, minħabba xi irregolarita`, tkun xi tkun, min fuq il-fatti għandu jinstab ħati għandu jitħalla jaħrab il- konsegwenzi ta' għemilu. Il-jedd għal smigħ xieraq jingħata kemm biex, wara proċess fi żmien raġonevoli u bil-garanziji xierqa, min ma huwiex ħati ma jeħilx bi ħtija, u biex jingħata l-mezzi kollha meħtieġa għalhekk, u kemm biex min huwa tassew ħati ma jaħrabx il-konsegwenzi tal-ħtija tiegħu. Il-jedd għal smigħ xieraq ma jingħatax biex min hu tassew ħati jasal biex, b'xi mod jew b'ieħor, ma jweġibx tal-ħtija tiegħu. Jekk il-jedd għal smigħ xieraq, kif interpretat u applikat, iwassal għal hekk, mela hemm xi ħaġa ħażina ħafna fis-sistema tal-ħarsien tad-drittijiet

"'….

"'25. Partikolarment relevanti huwa dak li jingħad fil-bidu tal-para. 52 [fil-każ ta' Salduz vs It-Turkija]: "National laws may attach consequences to the attitude of an accused at the initial stages of police interrogation which are decisive for the prospects of the defence in any subsequent criminal proceedings". Ir-referenza hawnhekk hija għall-konsegwenza ta' inferenza sfavorevoli ("adverse inference") kontra min jagħżel li ma jweġibx għall-mistoqsijiet li jsirulu. ***<u>Fil-liġi tagħna kif kienet fiż-żmien relevanti għall-każ tal-lum, qabel ma daħlu fis-seħħ l-art. 355AT u 355AU tal-Kodiċi Kriminali, il-jedd li tibqa' sieket u ma tweġibx għall-mistoqsijiet li jsirulek kien assolut u bla kondizzjonijiet, u ma setgħet issir ebda inferenza minn dik</u>***

l-għażla. *Għalhekk, il-konsegwenzi li, fil-fehma tal-Qorti Ewropeja, joħolqu l-ħtieġa ta' parir legali biex l-interrogat jagħżel iweġibx jew jibqax sieket, ma jeżistux fil-każ tal-lum, għax, għalkemm l-attur ma setax jagħżel li jkellem avukat qabel ma jwieġeb, seta' liberament u bla konsegwenzi ta' xejn jagħżel li ma jweġibx. Kien ikun mod ieħor li kieku l-liġi kienet tippermetti illi ssir xi inferenza mis-skiet.*

"'26. Relevanti wkoll dak li jingħad fil-para. 54: "This right [to assistance by a lawyer] indeed presupposes that the prosecution in a criminal case seek to prove their case against the accused without resort to evidence obtained through methods of coercion or oppression in defiance of the will of the accused". Filkaż tal-lum ma saret ebda allegazzjoni ta' theddid, vjolenza jew abbuż.

"'27. Għandu jingħad ukoll illi l-Qorti Ewropeja wkoll fl-istess każ ta' Salduz osservat illi l-għajnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni twassal għal ksur tal-jedd għal smigħ xieraq fil-każ biss li, minħabba f'hekk, il-ġustizza tal-proċess tkun kompromessa: 'Article 6 - especially paragraph 3 – may be relevant before a case is sent for trial if and so far as the fairness of the trial is likely to be seriously prejudiced by an initial failure to comply with its provisions.'"

"'28. Naraw issa kif dawn il-prinċipji jolqtu l-każ tal-lum.

"'29. Fil-każ tal-lum l-attur kien raġel matur li ġà kien qiegħed jiskonta sentenza fil-faċilità korrettiva meta kien interrogat: l-istqarrija għamilha fis-7 ta' Awissu 2002 u kien ilu l-ħabs mill-1994. Kellu esperjenza ta' interrogazzjoni mill-pulizija u ma kienx

xi minorenni jew ibati minn xi forma oħra ta' vulnerabilità hekk li faċilment ikun intimidit bl-ambjent fejn issir linterrogazzjoni. Għalhekk, ma hemmx il-fattur li wassal għal sejbien ta' ksur tal-jedd għal smigħ xieraq fil-każijiet ta' Il-Pulizija v. Esron Pullicino, fejn il-persuna interrogata kienet għadha minorenni, u ta' Il-Pulizija v. Alvin Privitera, fejn il-persuna interrogata kienet ilha biss erba' xhur li għalqet it-tmintax-il sena.

"'30. F'dan il-kuntest huwa relevanti dak li qalet il-Qorti Ewropeja fil-każ ta' Paskal v. l-Ukrajna: "the level of the applicant's expertise cannot be discounted in assessing whether his consent to participate in the particular questioning was well informed".

"'31. Relevanti wkoll il-fatt illi l-attur kien mgħarraf bil-jedd tiegħu li jibqa' sieket u ma jweġibx. Kif rajna, din l-għażla seta' jagħmilha bla konsegwenzi ta' xejn u għalhekk għamilha b'libertà sħiħa. Ma hemm ebda xiehda u lanqas allegazzjoni li kien mhedded jew imqarraq b'wegħdiet ta' xi vantaġġ. Din il-libertà fl-għażla jekk iweġibx jew le tagħti garanzija kontra kull preġudizzju minħabba awtoinkriminazzjoni.

"'32. Relevanti wkoll il-fatt illi sakemm fetaħ il-kawża tal-lum fit-2 ta' Diċembru 2010 – wara li kienet magħrufa s-sentenza ta' Salduz – l-attur qatt ma fittex li jieħu lura l-istqarrija li kien għamel jew li jiċħad dak li qal fiha. Dan huwa sinjal li l-attur stess ma kienx qiegħed iħoss illi tqiegħed taħt svantaġġ inġust blistqarrija li, wara kollox, għamilha liberament.

"'33. Meta tqis ukoll illi l-attur għad irid igħaddi mill-proċess penali bil-garanziji proċedurali kollha li dan jagħti u fejn jinġiebu

l-provi kollha, u mhux biss l-istqarrija ta' l-akkużat; illi matul dan il-proċess l-attur sejjer ikollu l-għajnuna ta' avukat; u illi l-imħallef togat sejjer iwissi lill-ġurati bil-perikolu illi joqogħdu biss fuq l-istqarrija meta jiddeċiedu dwar ħtija, bla ma jqisu wkoll il-provi l-oħra, u illi l-imħallef saħansitra jista' jwissi lill-ġurati biex jiskartaw l-istqarrija jekk tinġieb xiehda – li ma tressqitx quddiem din il-qorti – li l-istqarrija ttieħdet bi vjolenza, b'qerq jew b'theddid, ***<u>din il-qorti hija tal-fehma illi ma ntwera ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq bit-teħid tal-istqarrija tal-attur mingħajr ma kellu l-għajnuna ta' avukat.</u>***

<u>F'dan l-istadju din il-Qorti thoss li ghandha tenfasizza illi sa minn l-10 ta' Frar, 2010 sa qabel it-28 ta' Novembru, 2016 suspettat jew akkuzat kellu dritt li jiehu parir ta' avukat jew prokuratur legali biss fil-bidu ta' l-interrogazzjoni ghal hin ta' massimu siegha.</u>

Sentenza li ghamlet impatt sinifikanti fuq il-gurisprudenza ta' Malta, specjalment fir-rigward ta' l-ammisibilta' ta' stqarrija hija dik tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **<u>Borġ v. Malta</u>**.[8] F'dik is-sentenza l-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, fost numru ta' konsiderazzjonijiet, ikkunsidrat li:

'56. Early access to a lawyer is one of the procedural safeguards to which the Court will have particular regard when examining whether a procedure has extinguished the very essence of the privilege against self-incrimination. These principles are particularly called for in the case of serious charges, for it is in the face of the heaviest penalties that respect for the right to a fair trial is to be ensured to the highest possible degree by democratic

[8] Deciza fit-12 ta' Jannar, 2016 u reża finali fit-12 ta' April 2016 (Applikazzjoni numru: 37537/13)

societies (see Salduz v. Turkey [GC], no. 36391/02, § 54, ECHR 2008).

57. The Court reiterates that in order for the right to a fair trial to remain sufficiently "practical and effective" Article 6 § 1 requires that, as a rule, access to a lawyer should be provided as from the first interrogation of a suspect by the police, unless it is demonstrated in the light of the particular circumstances of each case that there are compelling reasons to restrict this right. Even where compelling reasons may exceptionally justify denial of access to a lawyer, such restriction – whatever its justification – must not unduly prejudice the rights of the accused under Article 6. The rights of the defence will in principle be irretrievably prejudiced when incriminating statements made during police interrogation without access to a lawyer are used for a conviction (see Salduz, cited above, § 55).

58. Denying the applicant access to a lawyer because this was provided for on a systematic basis by the relevant legal provisions already falls short of the requirements of Article 6 (ibid., § 56).

(ii) Application to the present case

59. The Court observes that the post-Salduz case-law referred to by the Government (paragraph 53 in fine) does not concern situations where the lack of legal assistance at the pre-trial stage stemmed either from a lack of legal provisions allowing for such assistance or from an explicit ban in domestic law

60. The Court notes that it has found a number of violations of the provisions at issue, in different jurisdictions, arising from the fact that an applicant did not have legal assistance while in police custody because it was not possible under the law then in force (see, for example, Salduz, cited above, § 56; Navone and Others v. Monaco, nos. 62880/11, 62892/11 and 62899/11, §§ 81-85, 24 October 2013; Brusco v. France, no. 1466/07, § 54, 14 October 2010; and Stojkovic v. France and Belgium, no. 25303/08, §§ 51-57, 27 October 2011). A systemic restriction of this kind, based on the relevant statutory provisions, was sufficient in itself for the Court to find a violation of Article 6 (see, for example, Dayanan v. Turkey, no. 7377/03 §§ 31-33, 13 October 2009; Yeşilkaya v. Turkey, no. 59780/00, 8 December 2009; and Fazli Kaya v. Turkey, no. 24820/05, 17 September 2013).

61. In respect of the present case, the Court observes that no reliance can be placed on the assertion that the applicant had been reminded of his right to remain silent (see Salduz, cited above, § 59); indeed, it is not disputed that the applicant did not waive the right to be assisted by a lawyer at that stage of the proceedings, a right which was not available in domestic law. In this connection, the Court notes that the Government have not contested that there existed a general ban in the domestic system on all accused persons seeking the assistance of a lawyer at the pre-trial stage (in the Maltese context, the stage before arraignment).

62. It follows that, also in the present case, the applicant was denied the right to legal assistance at the pre-trial stage as a result of a systemic restriction applicable to all accused persons. This already falls short of the requirements of

__Article 6 namely that the right to assistance of a lawyer at the initial stages of police interrogation may only be subject to restrictions if there are compelling reasons__ *(see Salduz, cited above, §§ 52, 55 and 56).*

63. There has accordingly been a violation of Article 6 § 3 (c) taken in conjunction with Article 6 § 1 of the Convention.' (Emfazi u sottolinear miżjud minn din il-Qorti.)

Fis-sentenza fl-ismijiet **__'Christopher Bartolo (KI 390981M) vs Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija'__**,[9] il-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) kienet ikkunsidrat li:

'Fin-nota ta' sottomissjonijiet taghhom, l-intimati jargumentaw illi l-ilment tar-rikorrent fil-meritu huwa nfondat peress illi huwa kien inghata d-dritt li jikkonsulta ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, u filfatt kien ezerċita dan id-dritt, u illi s-sentenza citati minnu fir-rikors promotur ma huma ta' l-ebda sostenn ghal l-ilment tar-rikorrent peress illi dawn jipprospettaw sitwazzjoni fejn l-interrogat ma thalliex ikellem avukat qabel ma ttehdulu l-istqarrija.

l-Qorti rat pero illi l-ilment tar-rikorrent fir-rikors promotur tieghu m'huwiex illi ma thalliex jikkonsulta ma' avukat qabel ma ttehdietlu l-istqarrija (hlief fir-rigward tat-tieni wahda), izda proprju illi l-assistent legali tieghu ma kienx prezenti ***waqt*** *it-*

---

[9] Deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-23 ta' Novembru, 2017 (Rikors Numru: 92/2016 JPG)

tehid tal-istqarrija, kif jidher per ezempju minn paragrafu 8 u 13 tar-rikors promotur.

***M'huwiex ikkontestat illi r-rikorrent ma giex interrogat fil-presenza tal-avukat tieghu, anke ghaliex wara kollox, f'dak iz-zmien il-ligi stess ma kienitx tippermetti dan**.*

Fis-sentenza fl-ismijiet ***Panovits v. Cyprus*** *deciza mill-Qorti ta' Strasbourg fl-11 ta' Dicembru 2008 intqal illi: "...the Court observes that the concept of fairness enshrined in Article 6 requires that the accused be given the benefit of the assistance of a lawyer already at the initial stages of police interrogation.* ***The lack of legal assistance <u>during an applicant's interrogation</u> would constitute a restriction of his defence rights in the absence of compelling reasons that do not prejudice the overall fairness of the proceedings."***

Fuq l-istess linja ta' hsieb, fis-sentenza fl-ismijiet ***<u>Dayanan v. Turkey</u>*** *deciza mill- Qorti ta' Strasbourg fit-13 ta' Ottubru 2009 u citata fir-rikors promour tar-rikorrent intqal is-segwenti:*

"In accordance with the generally recognised international norms, which the Court accepts and which form the framework for its case-law, an accused person is entitled, ***<u>as soon as he or she is taken into custody, to be assisted by a lawyer, and not only while being questioned</u>*** *(for the relevant international legal materials see Salduz, cited above, §§ 37-44). Indeed, the fairness of proceedings requires that an accused be able to obtain the whole range of services specifically associated with legal assistance. In this regard, counsel has to be able to secure without restriction the*

fundamental aspects of that person's defence: discussion of the case, organisation of the defence, collection of evidence favourable to the accused, preparation for questioning, support of an accused in distress and checking of the conditions of detention.'

Il-fatt illi l-gurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg evolviet sussegwentement ghas- sentenza ta' ***Salduz*** *b'mod illi l-interpretazzjoni tad-dritt ghal smiegh mill-Qorti bdiet tikkonsidra li huwa necessarju li l-arrestat jithalla jkollu l-assistenza ta' avukat waqt l-interogattorju hija kkonfermata bl-aktar mod car fis-sentenza fl- ismijiet* ***Brusco v. France*** *deciza fl-14 ta' Ottubru 2010, fejn il-Qorti ta' Strasbourg ibbazat il-konklużjoni tagħha mhux biss fuq l-fatt illi Brusco ma thalliex ikellem avukat qabel ma gie interrogat izda anke ghaliex ma kellux access ghal avukat waqt l-ewwel interogazzjoni tieghu u l-interogazzjonijiet l-ohra kollha ta' wara dik, u dan a kuntrarju ta' dak li jezigi l-Artikolu 6:*

"L'avocat n'a donc été en mesure ni de l'informer sur son droit à garder le silence et de ne pas s'auto-incriminer avant son premier interrogatoire ni de l'assister lors de cette déposition et lors de celles qui suivirent, comme l'exige l'article 6 de la Convention."

Konferma terga aktar cara ta' dan, tinsab fis-sentenza fl-ismijiet ***Navone and others v. Monaco*** *deciza mill-Qorti ta' Strasbourg fl-24 ta' Ottubru 2013, fejn il- Qorti ikkonkludiet illi l-ligi ta' Monaco, li kienet tippermetti biss konsultazzjoni ma' avukat qabel l-interrogatorju, u ma kienitx tippermetti illi l-avukat ikun*

prezenti waqt l-interogazzjoni,[10] *kienet leziva tad-dritt ta' smiegh xieraq:*

"Or, en l'espèce, nul ne conteste qu'à l'époque des faits, le droit monégasque ne permettait pas aux personnes gardées à vue de bénéficier d'une assistance d'un avocat pendant les interrogatoires: une telle assistance était donc automatiquement exclue en raison des dispositions légales pertinentes. La Cour relève en effet que le droit interne ne prévoyait qu'une consultation avec un avocat au début de la garde à vue ou de la prolongation de celleci, pendant une heure maximum, l'avocat étant en tout état de cause exclu des interrogatoires dans tous les cas.

(…)

Par conséquent, la Cour ne peut que constater que les requérants ont été automatiquement privés de l'assistance d'un conseil au sens de l'article 6 lors de leur garde à vue, la loi en vigueur à l'époque pertinente faisant obstacle à leur présence durant les interrogatories."

Il-Qorti rat ukoll illi anke l-Qrati ordinarji Maltin diga bdew jesprimu d-dubbji taghhom rigward jekk, il-ligi, kif kienet dak iz-zmien, kienitx tiggarantixxi adegwatament d-dritt ta' smiegh xieraq konsiderat illi ma kienetx tippermetti illi suspettat jkollu assistenza legali waqt l-interrogatorju, u dan kif jidher fis-sentenza

[10] Bħas-sistema Maltija f'dak iż-żmien. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata tnejn (2) fis-sentenza fl-ismijiet **'Christopher Bartolo (KI 390981M) vs Avukat Generali Kummissarju tal-Pulizija'** deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Cvili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-23 ta' Novembru, 2017 (Rikors Numru: 92/2016 JPG).

tal-Qorti tal-Appell Kriminali deċiża fis-6 ta' Ottubru 2016 **<u>fl-ismijiet Il-Pulizija (Spettur Jesmond J. Borġ) vs Jason Cortis</u>** fejn intqal illi:

> ***<u>"...jista' jkun hemm lok ghal-dibattitu dwar kemm il-provvedimenti tal-Kap 9 jirrispekkjaw d-dritt ghall-assistenza legali moghti lill- arrestat tenut kont ukoll illi dan id-dritt, kif ezistenti llum taht il-ligi taghna, huwa ristrett ghal siegha qabel l-interoggatorju u b'hekk jeskludi l-jedd tal-presenza tal-avukat waqt l-istess interrogatorju</u>***. *F'dak l-istadju l-arrestat huwa soggett ghal mistoqsijiet diretti u suggestivi bir-risposti taghhom, anke jekk jghazel li ma jwegibx, bit-traskrizzjoni tieghu tkun eventwalment esebita fil-proceduri kontrih fejn ikun meqjus innocenti sakemm pruvat mod iehor."*
>
> *Huwa car ghalhekk illi skont il-gurisprudenza kostanti tal-Qorti ta' Strasbourg, hekk kif zviluppat u evolviet sussegwentement ghas-sentenza ta' Salduz, il- garanzija u protezzjoni ta' smiegh xieraq tirikjedi illi l**<u>-arrestat jinghata l-possibilita li jkollu mieghu avukat tal-fiducja tieghu waqt, u mhux biss qabel, l-interogazzjoni.</u>** Ghalhekk jidher illi l-argument tal-intimati illi dan l-ilment tar-rikorrent huwa nfondat ghaliex kienet inghata l-possibilita li jkellem avukat qabel l-ewwel interrogatorju huwa nsostenibbli ghaliex mill-gurisprudenza appena citata, jidher car illi l-arrestat ghandu jinghata l-possibilita' li jkollu avukat prezenti waqt l- interogazzjoni.*
>
> *M'huwiex kontestat, illi fiz-zmien in kwistjoni kien hemm **<u>restrizzjoni sistematika</u>** li kienet timpedixxi lill-arrestat milli jkollu avukat tal-fiduċja tieghu prezenti waqt l-interrogazzjoni. M'huwiex ikkontestat ukoll illi r-rikorrent ma thalliex ikollu*

avukat prezenti waqt l-ewwel interogazzjoni, u illi ma inghatax access ghall-avukat tieghu qabel jew waqt it-tieni interogazzjoni. Dan il-fatt wahdu, skont il-gurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg, huwa bizzejjed biex tinstab lezjoni tad-dritt ta' smiegh xieraq.

Il-Qorti pero ma tistghax ma tirrilevax illi dan huwa kaz gravi u partikolari, fejn ir- rikorrent huwa afflitt minn marda serja u terminali, tant li fi zmien tal- interogazzjoni kien ikollu jaghmel sitt sieghat dialysis, fi granet alternattivi u filfatt kien gie arrestat hekk kif kien ghadu hareg minn sitt sieghat dialysis. Il-Qorti tinsab mhassba mmens illi l-pulizija ma zammew ebda record tal-kondizzjoni ta' sahha tar-rikorrent, b'mod illi ma jistghux jikkonfermaw jekk kienux taw cans lir- rikorrent jiekol u jixrob bejn sitt sieghat dialysis u l-interogazzjoni tieghu jew le, skont kif qed jallega r-rikorrent. Il-Qorti tfakkar illi sakemm ir-rikorrent kien fil-kustodja tal-pulizija, il-pulizija kienet responsabbli ghal sahhtu u ghalhekk kellha tara li jkollha informazzjoni sufficjenti dwar il-kondizzjoni medika tar-rikorrent sabiex tigi salvagwardjata sahhtu u li r-rikorrent ma jithalliex bil-guh u bil-ghatx wara sitt sieghat dialysis.

Il-Qorti hija tal-fehma illi mill-provi prodotti rrizulta l-kondizzjoni medika tar- rikorrent, li kienet tikkawzalu ugiegh kbir, ansjeta u depressjoni, dana kollu jirrendi r-rikorrent persuna vulnerabbli, specjalment ikkonsidrat illi l-ewwel interogazzjoni segwit sitt sieghat dialysis. Barra minn hekk, skont it-testimonjanza mhux kontradetta tal-psikologu Nicholas Briffa, a fol 128 – 129, ir-rikorrent huwa persuna suxxettibbli, u reza vulnerabbli minhabba l-kondizzjoni medika u d- depressjoni li minnha kien jbaghti. Di

piu' l-fatt illi r-rikorrent ma kellu l-ebda esperjenza ta' interrogatorju, tirrendih aktar vulnerabbli.

Il-Qorti rat ukoll illi l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm xi ragunijiet impellanti - "compelling reasons" - sabiex ir-rikorrent ma jithalliex ikollu avukat prezenti waqt l-interogazzjonijiet tieghu. Ghalhekk, ikkonsidrat li dak iz-zmien kien hemm restrizzjoni sistematika ghad-dritt ta' assistenza legali waqt l-interrogazzjoni, l-effetti ta' liema kienu aggravati f'dan il-kaz minhabba l-vulnerabbilita tar- rikorrent, u galadarba l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm ragunijet serji u mpellenti li jistghu jiggustifikaw ir-restrizzjoni tad-dritt ta' assistenza legali sofferta mir-rikorrent, il-Qorti tikkonkludi illi l-ilment tar-rikorrent illi d-dritt tieghu ghal smiegh xieraq gie lez, huwa fondat.

Ghalhekk, il-Qorti tiddikjara illi r-rikorrent sofra lezjoni tad-dritt tieghu ghal smiegh xieraq minhabba restrizzjoni mhux gustifikata ghad-dritt tieghu ta' access ghal avukat.'

Din is-sentenza ġiet appellata l-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija. Il-Qorti Kostituzzjonali fid-deċiżjoni tagħha,[11] fost numru ta' kunsiderazzjonijiet qieset li:

36. Mill-premess jirrizulta manifest li l-istqarrijiet rilaxxjati mir-rikorrent ser ikollhom kif fil-fatt gja` kellhom quddiem il-Qorti Kriminali impatt fil- proceduri kriminali, mhux in kwantu ghall-ammissjonijiet, izda in kwantu l-kontenut taghhom kien ittiehed in

[11] Sentenza fl-ismijiet 'Christopher Bartolo v. (1) Avukat Generali; u (2) Kummissarju tal-Pulizija' deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru, 2018 (Rikors numru 92/16 JPG).

konsiderazzjoni fil-quantum tal-piena imposta fuqu mill-Qorti Kriminali, u issa huwa car li anke l-Qorti tal-Appell Kriminali ser tiehu konsiderazzjoni tal-kontenut tal-istqarrijiet f'dan ir-rigward. Ghalhekk, ghalkemm il-proceduri kriminali ghadhom pendenti u ghalhekk ma jistax f'dan l-istadju jigi determinat jekk kienx hemm lezjoni ta' smigh xieraq f'dawk il-proceduri, jekk l-istqarrijiet jithallew fil-process tal- proceduri kriminali, dawn wisq probabbilment ser isir uzu minnhom mill- Qorti tal-Appell Kriminali bi pregudizzju jew vantagg ghall-akkuzat fil-kwantifikazzjoni tal-piena, kemm dik karcerarja kif ukoll ghal dak li tirrigwarda l-multa li tista' tigi imposta.

37. Fid-dawl tal-premess it-tehid tal-istqarrijiet zgur li ser ikollhom impatt fuq l-ezitu tal-process kriminali u, la darba dan isir, x'aktarx ser isir ksur tad- dritt tal-rikorrent ghal smigh xieraq tenut kont tal-fatt li dawn gew rilaxxjati mir-rikorrent fl-assenza ta' avukat li jassistih. Ghalhekk huwa xieraq li, filwaqt li f'dan l-istadju ma jistax jinghad jekk kienx hemm lezjoni ta' dan id- dritt fundamentali tar-rikorrent peress li l-proceduri kriminali ghadhom pendenti, dawn ma jithallewx jibqghu fl-inkartament tal-process kriminali'

Ghar-ragunijiet sucitati il-Qorti Kostituzzjonali ddecidiet sabiex ma jsehhx ksur tad-drittijiet tar-rikorrent ma jsirx aktar uzu miz-zewg stqarrijiet rilaxxati mir-rikorrent fil-proceduri kriminali.

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella'** fost numru ta' kunsiderazzjonijiet, ġie kkunsidrat li:

'Riferibbilment ghall-kaz in ezami, jirrizulta illi Aldo Pistella nghata dritt li jkellem lill-avukat ta` ghazla tieghu qabel irrilaxxja l-istqarrija lill-Ispettur Malcolm Bondin. L-ispettur koncernat ikkonferma li hekk kien il-kaz, kemm meta xehed fil-kors ta` dan il-procediment, kif ukoll meta xehed fil-kawza kriminali. In partikolari, fis-seduta tal-kawza kriminali tal-20 ta` Ottubru 2014 stqarr illi:-

"Minn hemm hekk komplejna bl-investigazzjonijiet mas-sur Aldo Pistella fejn jien tajtu d-drittijiet tieghu u fejn tajtu d-dritt tal-parir legali fejn xtaq li jkellem avukat u fil-fatt kien tkellem ma` l-avukat tieghu Dr Sarah Sultana personalment, kien tkellem l-ghada filghodu fejn kienet giet tkellmu gewwa l-kwartieri tal-Pulizija. Wara li ha l-parir legali kont komplejt bl-investigazzjonijiet mieghu...." (ara fol 19 u 20 tal-process kriminali).

Mill-istqarrija rriżulta wkoll illi Pistella kkonferma li fehem it-twissija mogħtija lilu mill-pulizija u li kien kellem lil avukat tiegħu qabel ma rrilaxxja l- istqarrija. Insibu a fol 29 :

"M: Fhimtha t-twissija li ghadni kif tajtek?
T: Iva.
M: Tikkonferma li kellimt lil avukat tieghek Dr Sara Sultana u gejt moghti dokument bid-drittijiet kollha tieghek bil-lingwa taljana?
T: Iva.

Madanakollu rrizulta wkoll illi Pistella ma kienx assistit mill-avukat ta` ghazla tieghu waqt it-tehid tal-istqarrija. Gara hekk ghaliex fiz-zmien meta Pistella kien qed jigi nvestigat, ma kienx

hemm dritt li min kien qed jigi nvestigat jitlob li jkun assistit minn konsulent legali waqt it-tehid ta` l- istqarrija.

Din hija propju l-kwistjoni mertu tar-referenza kostituzzjonali odjerna, ossija jekk il-kaz ta` persuna li ma jkollhiex assistenza legali fl-istadju meta tkun giet arrestata u interrogata jikkostitwix ksur tal-jedd ghal smigh xieraq kif tutelat bl-Art 6 tal-Konvenzjoni.

Il-Qorti hadet nota tal-fatt li Aldo Pistella ddikjara li talab l-assistenza ta` avukat izda dak l-avukat ma kienx prezenti waqt l-interrogatorju.

Irrizulta wkoll mix-xiehda tal-Ispettur Bondin fil-proceduri kriminali illi waqt li kien qed jaghti l-istqarrija, Pistella kkopera izda kellu problema bejn li ried jikxef il-persuni involuti u bejn li ma riedx; ghalhekk kien rega` nsista li jkellem lill-konsulent legali izda din it-talba kienet michuda.

L-ispettur xehed hekk a fol 25 :-

"Is-sinjur ikkopera maghna bis-shih. Il-problema li kellu s-sinjur qisu bejn jixtieq jikkopera mal-pulizija u jghid verament min huma nvoluti n-nies u minn ghand min kien qed jixtri u jassistina f`dawk l- affarijiet u bejn qed jibza` minn dawn l-affarijiet. Ghax f`hin minnhom xtaq li jghinna u f`hin minnhom rega` talab biex jitkellem filfatt ma` l-avukat, ghidtlu li ma jistax."

Ghal din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l- interrogazzjoni jwassal ghal sitwazzjoni fejn l-uzu ta` l-

istqarrija mehuda minghajr l-assistenza legali tammonta ghal lezjoni tad-dritt ghal smigh xieraq tal-imputat skont l-Art 6 tal-Konvenzjoni.

Din il-Qorti tqis li ghall-kaz odjern ghandha tapplika l-gurisprudenza l-aktar ricenti tal-ECHR u tal-qrati taghna fejn inghad kjarament li d-dritt ta` l-applikant jigi rrimedjabbilment ippregudikat meta hu jirrilaxxa stqarrijiet waqt l-interrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu dawk l-istqarrijiet jintuzaw kontra tieghu. '

L-istess Qorti[12] qieset li:

'Fil-fehma ta` din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt l-istess interrogazzjoni talbet li terga` tkellem lill-avukat u tali talba giet michuda, iwassal ghal sitwazzjoni fejn id- dritt ta` dik il-persuna, fil-kaz tal-lum Aldo Pistella, kien irrimedjabbilment ippregudikat stante illi huwa rrilaxxja stqarrijiet waqt l-interrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu dawk l-istqarrijiet jintuzaw kontra tieghu.

Issa rrizulta wkoll illi l-kawza kriminali ghadha pendenti.

Ghalkemm il-qorti ta` gurisdizzjoni kriminali eventwalment taghti decizjoni fil-mertu wara li jkun

---

[12] Fis-sentenza fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella' deċiża mill-Qorti Ċivili Prim'Awla (Ġurisdizzjoni Kostituzzjonali) fis-27 ta' Ġunju 2017 (Referenza Kostituzzjonali Numru. 104/16 JZM)

inghalaq il-gbir tal-provi, tenut kont tal-konsiderazzjonijiet kollha premessi, m`ghandux ikun illi l-kawza kriminali titkompla bl-istqarrija ta` Aldo Pistella lill-Ispettur Malcolm Bondin tkun taghmel prova la darba rrizulta li waqt it-tehid tal- istqarrija ma kienx prezenti l-avukat ta` Aldo Pistella.

Del resto l-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija t-tnejn sostnew illi l-kaz tal-pulizija kontra Aldo Pistella mhuwiex fondat biss fuq l-istqarrija ta` l-akkuzat izda fuq provi ohra wkoll.

Ghalkemm jibqa` l-principju li procediment gudizzjarju ghandu jitqies fit-totalita` tieghu sabiex jigi determinat kienx hemm ksur tal- jedd ghal smigh xieraq, tibqa` l-konsiderazzjoni li m`ghandu jsir ebda uzu mill-istqarrija ta` Aldo Pistella fil-process kriminali sabiex meta jintemm il-process kriminali, ma jkunx mittiefes b`irregolaritajiet.'

Il-Qorti Kostituzzjonali[13] ikkonfermat is-sentenza tal-Ewwel Qorti, fejn fost kunsiderazzjonijiet ohra dwar l-appell ipprezentat mill-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija ikkunsidrat li:

'14. Għalkemm, bħall-ewwel qorti, taqbel mal-appellanti illi f'dan l- istadju għadu ma seħħ l-ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, madankollu, kif osservat fil-kaz ta' Malcolm Said,[14] *il-qorti xorta*

[13] Fil-kawża fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella' deċiża fl-14 ta' Diċembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM).

[14] 24 ta' Ġunju 2016. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata tnejn (2) fis-sentenza fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella' deċiża fl-14 ta' Diċembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM).

hija tal-fehma li ma jkunx għaqli li l-proċess kriminali jitħalla jitkompla bil-produzzjoni tal-istqarrija tal-akkużat Pistella la darba din, għallinqas f'parti minnha, ittieħdet mingħajr ma Pistella kellu l-għajnuna ta' avukat. Għalhekk, għalkemm għadu ma seħħ ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, fiċ-ċirkostanzi huwa għaqli illi, kif qalet l-ewwel qorti, ma jsir ebda użu mill-istqarrija fil- proċess kriminali sabiex, meta l-proċess kriminali jintemm, ma jkunx tniġġes b'irregolarità – dik li jkun sar użu minn stqarrija li ttieħdet mingħajr ma l-interrogat kellu l-għajnuna ta' avukat – li tista' twassal għal konsegwenzi bħal tħassir tal-proċess kollu.

15. Il-fatt li, kif josservaw l-appellanti, hemm xiehda oħra fil-proċess barra l-istqarrija li tista' ssaħħaħ il-każ tal-prosekuzjoni ma huwiex argument kontra din il-konkluzjoni. Ifisser biss li l-każ tal-prosekuzzjoni ma jiddgħajjifx bit-tneħħija tal-istqarrija waqt li jista' jinġieb fixxejn jekk l-istqarrija titħalla fil-proċess u dan possibilment iwassal għal sejbien, eventwalment, ta' ksur tal-jedd għal smigħ xieraq.'

Il-Qorti tagħmel referenza ukoll għas-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello'**[15] fejn ġie kkunsidrat li:

'Illi t-tezi tar-rikorrenti hi semplici u lineari. Meta giet rilaxxata l-istqarrija dik il-persuna ma kellhiex id-dritt tal-prezenza ta' l-avukat. Il-konkluzjoni allura hi li tali stqarrija ghandha tkun inammissibli.

[15] Sentenza preliminari mogħtija mill-Qorti Kriminali nhar id-9 ta' Mejju, 2017 (Att ta' Akkuza numru 13/2015).

Illi t-tezi tal-Avukat Generali hi daqstant lineari. Ir-rikorrenti gie moghti d-dritt li jikkonsulta avukat ta' fiducja tieghu. Hu rrifjuta tali dritt, ma kkonsulta lil hadd u liberament u volontarjament irrilaxxa l-istqarrija hawn fuq imsemmija.

Illi din il-Qorti josserva li s-sentenza Borg v. Malta (hawn fuq citata) ma kinitx biss jitkellem fuq id-dritt li wiehed ikollu l-jedd li jikkonsulta ma avukat qabel tigi rilaxxat stqarrija. Dik is-sentenza tghid illi f'kull stadju ta' l-investigazzjoni l-persuna susspettata jew akkuzata jrid ikollha d-dritt ta' l-avukat. Kien ghalhekk li gie promulgat l-Att numru LI ta' l-2016.

Illi fil-fehma ta' din il-Qorti l-istess principji li gew applikati fis-sentenzi hawn fuq imsemmija ghandhom japplikaw f'dan il-kaz ukoll. Dan ifisser li anki jekk r-rikorrenti rrifjuta d-dritt li jikkonsulta avukat ma jfissirx li hu kien ser jirrifjuta l-prezenza ta' avukat fl-istess kamra ta' l-interrogatorju, tenut kont tal-fatt li l-artikolu fuq citat isemmi li l-avukat prezenti ghall-interrogatorju "...jippartecipa b'mod effettiv fl-interrogazzjoni...". Kif wiehed jista' japprezza din hi sitwazzjoni kompletament differenti. Logikament, ma tistax tipenalizza persuna li ghamel ghazla fuq parametri kompletament differenti minn dawk li huma in vigore llum.

Ghaldaqstant, ghal dawn ir-ragunijiet din il-Qorti tilqa l-eccezzjoni tar-rikorrenti. Tiddikjara l-istqarrija tad-19 ta' Ottubru, 2014 rilaxxat mir-rikorrenti bhala nammissibbli. Tali stqarrija ma tistax tigi prodotta waqt il-guri jew kopja taghha moghtija lill-gurati.'

Dik is-sentenza kienet giet appellata u l-Qorti tal-Appell Kriminali[16] ma kinitx ikkonfermat is-sentenza tal-Qorti Kriminali iżda kienet ikkunsidrat:

> '*19. Illi gjaldarba l-kwistjoni imqanqla la hija wahda frivola u lanqas vessatorja, din il-Qorti, wara li rat l-artikolu 46(3) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 4(3) tal- Kapitolu 319 tal-Ligijiet ta' Malta, qed tibghat lil-Prim'Awla tal-Qorti Civili, l-kwistjoni dwar jekk bl-uzu fil-guri kontra l-akkuzat appellat Martino Aiello tal-istqarrija rilaxxjata minnu lill-pulizija fid-19 ta' Ottubru 2014 jigix lez id-dritt tal-istess Martino Aiello ghal smigh xieraq sancit bl-artikolu 39(1)(3) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 6(1)(3) tal-Konvenzjoni għall-Protezzjoni tad- Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fondamentali.*
>
> *20. Tiddiferixxi dan l-appell sine die sakemm tigi deciza definittivament il-kwistjoni fuq riferita.*'

Sussegwentement, il-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali)[17] iddeciediet ir-referenza Kostituzzjonali billi iddikjarat li fic-cirkostanzi tal-kaz mhux ser ikun jirrizulta ebda lezjoni tad-dritt fondamentali tal-akkuzat Martino Aiello ghal smigh xieraq kif sancit bl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea ghall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali jekk isir uzu fil-guri kontra tieghu mill-istqarrija li huwa rrilaxxja lil pulizija fid- 19 ta' Ottubru, 2014. Il-Qorti f'dik is-sentenza fost kunsiderazzjonijiet ohra, qieset li:

[16] Deciza fit-9 ta' April, 2018 (Att ta' Akkuza Numru 13/2015).

[17] Fl-ismijiet 'Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello' fis-17 ta' Ottubru, 2019 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 38/2018 AF).

'Qabel xejn, din il-Qorti tgħid illi ma jirriżultax li kien hemm raġunijiet tajbin li jżommu lill-akkużat milli jkollu avukat preżenti waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jagħti listqarrija. L-uniku raġuni li Martino Aiello ma setax ikun mgħejjun minn avukat kienet li, dak iż-żmien, il-liġi ma kienitx tippermetti li l-akkużat ikun hekk mgħejjun f'dak l-istadju imma seta' jikkonsulta ma' avukat biss qabel l-interrogazzjoni, xi ħaġa li mhux kontestat li Martino Aiello rrifjuta li jagħmel.

Madanakollu, il-posizzjoni ġurisprudenzjali kurrenti turi li m'għadux il-każ li l-fatt waħdu li l-liġi ma kienitx tippermetti l-assistenza ta' avukat qabel jew waqt l-interrogazzjoni, awtomatikament iwassal sabiex jinstab li kien hemm ksur tad-dritt għal smigħ xieraq, kif qiegħed jippretendi l-akkużat, imma din il-Qorti għandha tqis diversi fatturi qabel tasal għall-konklużjoni tagħha.

Kif diġà ntqal, dan il-każ huwa kemmxejn differenti mill-każ ta' Aldo Pistella in kwantu li Martino Aiello kien fil-fatt irrinunzja għad-dritt tiegħu li jikkonsulta ma' avukat qabel ma ġie interrogat mill-Pulizija u assolutament ma ġiex muri li huwa xtaq li jkollu avukat preżenti waqt l-interogazzjoni jew waqt li kien qiegħed jirrilaxxja l-istqarrija.

Proprju dwar ir-rinunzja, fil-każ ta' ***Paskal vs Ukraine****, tal-15 ta' Settembru 2011, il-Qorti Ewropea qalet hekk:*

"neither the letter nor the spirit of Article 6 of the Convention prevents a person from waiving of his own free will, either expressly or tacitly, the entitlement to the guarantees of a fair trial,

as long as a waiver of the right is given in an unequivocal manner and was attended by the minimum safeguards commensurate to its importance."

L-akkużat naqas milli juri wkoll li huwa għandu jitqies bħala persuna vulnerabbli. Fil-fatt, meta xehed quddiem din il-Qorti, tista' tgħid li ma semma xejn dwar iċ-ċirkostanzi tal-arrest tiegħu flimkien ma' martu mal wasla tagħhom hawn Malta. Martino Aiello la kien minorenni u lanqas kien ibati minn xi forma oħra ta' vulnerabilità fiż-żmien in kwistjoni. Lanqas jirriżulta xi prova fis-sens li ċ-ċirkostanzi li fihom ittieħdet l-istqarrija kienu għalih intimidanti. L-istqarrija ngħatat volontarjament, mingħajr theddid, wegħdi jew promessi ta' vantaġġi u wara li ngħata d-debita twissija skont il-liġi, u ċioè li ma kienx obbligat jitkellem sakemm ma kienx hekk jixtieq, iżda li dak li kien ser jgħid seta' jinġieb bħala prova kontrih. Lanqas ma ġie muri li l-akkużat ma kienx qiegħed jifhem l-import taċ-ċirkostanzi li kien jinsab fihom. Il-Qorti tinnota wkoll illi Martino Aiello ma qajjem l-ebda lment dwar listqarrija li kien irrilaxxja qabel ma ġie deċiż il-każ ta' Borg vs Malta imma huwa talab lill-Qorti Kriminali sabiex ikun jista' jressaq eċċezzjoni dwar l-inammissibilità tal-istqarrija biss minħabba dak deċiż mill-Qorti Ewropea fl-imsemmija każ. Imma kif rajna, din il-ġurisprudenza m'għadhiex applikabbli inkondizzjonatament safejn l-akkużat qiegħed jippretendi li l-istqarrija tiegħu mhijiex ammissibbli bħala prova abbażi tal-fatt waħdu li dak iż-żmien ma setax ikun assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jirrilaxxja l-istqarrija. Anzi, għandhom jittieħdu in konsiderazzjoni diversi fatturi li flimkien jagħmlu ċ-ċirkostanzi tal-każ.

Martino Aiello fl-ebda stadju ma kkontesta l-awtenticità tal-prova li ġabet il-Prosekuzzjoni kontrih, liema prova mhijiex limitata għall-istqarrija in kwistjoni. Lanqas ma oppona għall-preżentata ta' dik l-evidenza. L-assjem tal-provi ser ikun evalwat minn Imħallef u għalhekk, minn persuna b'għarfien għoli tal-proċedura legali u l-liġi Maltija.

Finalment, il-Qorti tqis illi huwa indubbjament fl-interess pubbliku li jiġi investigat u imressaq sabiex jiġi ġudikat mill-Qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali l-akkużat li nqabad in flagrante jittraffika d-droga f'Malta.

Għaldaqstant, il-Qorti ssib li l-akkużat Martino Aiello ma rnexxilux juri li tassew ser iġarrab ksur tad-dritt tiegħu għal smigħ xieraq bl-użu fil-ġuri kontra tiegħu tal-istqarrija li rrilaxxja fid-19 ta' Ottubru 2014.'

Dik is-sentenza giet appellata u l-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza fl-ismijiet **<u>'Ir-Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello'</u>**[18] cahdet l-appell u fost kunsiderazzjonijiet oħra qieset li:

'24. L-istqarrija ma ttieħditx bi ksur ta' xi dispozizzjoni ta' liġi u kien ċertament fl-interess pubbliku li kaz˙ dwar traffikar ta' drogi f'Malta, ikun investigat u jittieħdu proċeduri kriminali dwaru.

25. M'hemm l-ebda indizju li l-appellant gie mgieghel jagħmel dik l-istqarrija. Fl-ebda stadju m'allega xi theddid jew wegħda biex għamilha.

[18] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Marzu, 2020 (Rikors numru: 38/18 AF).

26. Fir-rigward ta' paragrafu (g) m'hemmx dubju li l-prosekuzzjoni trid li dik l- istqarrija tintuża bħala prova importanti tal-ġuri li għad irid isir, u dan b'riferenza għal dak li ġara f'Mejju u Ġunju, 2014 peress li fl-istqarrija Aiello ammetta li kien hemm darbtejn oħra f'dawk ix-xhur meta kien diġa` importa droga f'Malta. Fatt li saret riferenza espressa għalih fl-att tal-akkuża. Għalkemm il-ġuri għadu ma sarx, hu evidenti li dik l-ammissjoni f-listqarrija għandha importanza fil-proċess kriminali tant li saret riferenza għaliha fl-att tal-akkuża.

27. In oltre, dwar dan il-każ għad irid isir il-ġuri. Għalhekk huma l-ġurati li ser jiddeċiedu jekk l-appellant huwiex ħati tal-akkużi li hemm kontrih. Madankollu, ser ikun l-imħallef li fl-indirizz li jrid jagħmel lill-ġurati ser jiġbor ix-xiehda tax- xhieda u l-provi li jkunu marbutin magħhom, kif ukoll ifisser ix-xorta u l-elementi tar-reati rilevanti għall-każ. Hu l-imħallef li jagħmel ".... kull osservazzjoni oħra li tiswa biex triegi u turi lill-ġuri kif għandu jaqdi sewwa d-dmirijiet tiegħu" (Artikolu 465 tal-Kap. 9).

28. Li hu żgur hu li f'dan il-każ l-appellant ingħata l-opportunita' li jitkellem ma' avukat, bit-telefon jew wiċċ imb'wiċċ, iżda irrifjuta. B'dak il-mod l-appellant ċaħħad lilu nnifsu mill-opportunita' li jkollu parir ta' avukat sabiex jipprepara ruħu għall-interrogazzjoni u sabiex jingħata tagħrif dwar il-vantaġġi u żvantaġġi li jitkellem jew jagħżel is-silenzju waqt linterrogazzjoni. Dan meta kien jaf li waqt l-interrogazzjoni ma kienx ser ikollu l-assitenza ta' avukat preżenti. Dan apparti li kien infurmat b'mod ċar bil-jedd li jibqa' sieket u ma jwegibx iżda xorta agħżel li jwieġeb liberament. Madankollu xorta agħżel li jwieġeb għad-domandi li sarulu.'

Il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri), f'sentenza li nghatat ricentament, fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello'**[19] il-Qorti qieset:

> *'12. Illi d-difiżà madanakollu xorta waħda għadha qed tinsisti fuq l-eċċezzjoni minnha ventilata dwar l-inammissibilita' ta' l-istqarrija tal-akkużat billi tisħaq illi din il-Qorti ta' kompetenza penali trid tħares lejn il-kwistjoni taħt ottika differenti minn dik tal-Qorti Kostituzzjonali, ukoll għaliex fl-istadju taċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri ma għandux jiġi rimess għal ġudizzju tal-ġurija popolari jekk il-kriterji mfassla fid-deċiżjoni Beuze vs il-Belġju deċiżà mill-Qorti Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem ma ġewx osservati. Jisħaq illi għalkemm l-appellat inqabad f'okkażjoni waħda in flagrante jdaħħal id-droga ġewwa Malta, madanakollu fl-istqarrija rilaxxata minnu lil pulizija huwa jammetti għal żewġ okkażjonijiet oħra ta'importazzjoni liema fatt allura joħroġ biss minn din l-istqarrija u minn ebda prova oħra. Fil-fehma tad-difiżà hija din il-Qorti f'dan l-istadju tal-proċeduri li għandha tara jekk il-kriterji imfassal fid-deċiżjoni Beuze jirriżultaw u jekk humiex ser iwasslu sabiex jivvizjaw listqarrija rilaxxata mill-appellat.*
>
> *13. Illi l-Qorti ma tistax taqbel ma din il-linja difenzjonali u dan għaliex kif diversi drabi affermat mill-qrati fir-rigward tal-prinċipju regolatur dwar l-ammissibilita' ta' prova fil-proċess penali, hija prassi adottata mill-ġurisprudenza illi prova ma titqiesx li hija inammissibbli sakemm ma jkunx hemm xi dispożizzjoni espressa tal-liġi li tippreklud l-ammissjoni ta' dik il-prova. Illi għalkemm l-appellat jistieden lil din il-Qorti tqies l-*

[19] Deciza fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza numru: 13/2015).

ilment minnu ventilat mill-ottika tal-proċess ġudizzjarju penali u mhux minn dak ta' natura kostituzzjonali, madanakollu imbagħad ma jinvoka ebda regola tal-liġi penali li teskludi l-produċibilita' tal-istess stqarrija, iżda jisħaq unikament illi l-istqarrija hija nieqsa mill-valur probatorju tagħha għaliex meta interrogat huwa ma kellux avukat preżenti miegħu sabiex jassistieh u allura qiegħed issejjes din il-lanjanza fuq lezjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq, kwistjoni li issa ġiet determinat finalment mill-Qorti Kostituzzjonali li sabet li ma kien hemm ebda lezjoni f'dan is-sens. (...)'

Fl-istess sentenza, fost kunsiderazzjonijiet oħra ġie meqjus li:

'*16. Magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet u billi d-difiża qed issejjes l-eċċezzjoni tagħha dwar l-inammissibilita' ta' l-istqarrija ta' l-akkużat mhux fuq xi regola penali tal- evidenza li teskludi dik il-prova, peress li l-istess stqarrija kienet konformi mal-liġi penali viġenti dak iż- żmien, iżda fuq l-allegata lezjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea jekk isir użu minn dik l- istqarrija fil-ġuri, u peress ukoll illi mill-pronunzjament tal-Qorti Kostituzzjonali tali lezjoni ma tirriżultax, f'dan l-istadju tal-proċeduri l-imsemmija prova m'għandhiex tiġi skartata billi mhuwiex nieqes il-valur probatorju tagħha ġaladarba ma hemm ebda regola li qed teskludi l-ammissjoni ta'l-istess.*'

Sentenza ta' certu importanza hija dik moghtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fis-sentenza **'Bueze vs Belgium'**[20] fejn ghamlet emfazi fuq il-fatt li l-proceduri iridu jigu evalwati fl-intier taghhom sabiex jigi determinat jekk kien hemm vjolazzjoni tad-dritt ghal smiegh xieraq. F'dik is-sentenza gie meqjus li:

> *'150. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account (see Ibrahim and Others, cited above, § 274, and Simeonovi, cited above, § 120):*
>
> *(a) whether the applicant was particularly **vulnerable**, for example by reason of **age** or **mental capacity**;*
>
> *(b) the **legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with** – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;*
>
> *(c) whether the applicant had the **opportunity to challenge the authenticity of the evidence** and oppose its use;*

[20] Deciza mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10)

*(d) the **quality of the evidence** and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its **reliability or accuracy**, taking into account the **degree and nature of any compulsion**;*

*(e) where evidence was obtained unlawfully, the **unlawfulness** in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;*

*(f) in the case of a statement, **the nature of the statement** and whether it was promptly retracted or modified;*

*(g) the **use to which the evidence was put,** and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;*

*(h) whether the **assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors**, and the content of any directions or guidance given to the latter;*

*(i) the **weight of the public interest** in the investigation and **punishment** of the particular offence in issue; and*

*(j) other relevant **procedural safeguards afforded by domestic law and practice.**'*

Fl-istess sentenza gie kkunsidrat li:

'193. In conclusion, re-emphasising the very strict scrutiny that must be applied where there are no compelling reasons to justify

the restriction on the right of access to a lawyer, the Court finds that the criminal proceedings brought against the applicant, when considered as a whole, did not cure the procedural defects occurring at the pre-trial stage, among which the following can be regarded as particularly significant:

(a) The restrictions on the applicant's right of access to a lawyer were particularly extensive. He was questioned while in police custody without having been able to consult with a lawyer beforehand or to secure the presence of a lawyer, and in the course of the subsequent judicial investigation no lawyer attended his interviews or other investigative acts.

(b) In those circumstances, and without having received sufficiently clear prior information as to his right to remain silent, the applicant gave detailed statements while in police custody. He subsequently presented different versions of the facts and made statements which, even though they were not self-incriminating stricto sensu, substantially affected his position as regards, in particular, the charge of the attempted murder of C.L.

(c) All of the statements in question were admitted in evidence by the Assize Court without conducting an appropriate examination of the circumstances in which the statements had been given, or of the impact of the absence of a lawyer.

(d) While the Court of Cassation examined the admissibility of the prosecution case, also seeking to ascertain whether the right to a fair trial had been respected, it focused on the absence of a lawyer during the period in police custody without assessing the

consequences for the applicant's defence rights of the lawyer's absence during his police interviews, examinations by the investigating judge and other acts performed in the course of the subsequent judicial investigation.

(e) The statements given by the applicant played an important role in the indictment and, as regards the count of the attempted murder of C.L., constituted an integral part of the evidence on which the applicant's conviction was based.

(f) In the trial before the Assize Court, the jurors did not receive any directions or guidance as to how the applicant's statements and their evidential value should be assessed.

194. The Court finds it important to emphasise, as it has done in other cases under Article 6 § 1 of the Convention in which an assessment of the overall fairness of the proceedings was at issue, that it is not for the Court to act as a court of fourth instance (see Schatschaschwili, cited above, § 124). In carrying out such an assessment, as required by Article 6 § 1, it must nevertheless carefully look at how the domestic proceedings were conducted, and very strict scrutiny is called for where the restriction on the right of access to a lawyer is not based on any compelling reasons. In the present case, it is the combination of the various abovementioned factors, and not each one taken separately, which rendered the proceedings unfair as a whole.

(iv) General conclusion

195. Accordingly, there has been a violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Ghalhekk skond din is-sentenza, ir-restrizzjoni ghal access ghal Avukat waqt l-interrogatorju ma jfissirx awtomatikament li kien hemm lezjoni tad-dritt ghal smiegh xieraq izda l-Qorti trid tqis ukoll l-'overall fairness' tal-proceduri sabiex tiddetermina jekk kienx hemm lezjoni o meno. F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Appell Kriminali fis-sentenza fl-ismijiet **'Il-Pulizija vs Maximilian Ciantar'**[21] wara li ghamlet referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **'Philippe Bueze vs Belgium'**[22] qieset:

> '*Illi ghalkemm illum kif inghad il-ligi regghet giet emendata u dan sabiex jigi fis-sehh fil-ligi domestika d-dritt komunitarju fir-rigward u sabiex ukoll ir-restrizzjoni sistematika dwar id-dritt ghall-avukat jigi regolat, madanakollu fiz-zmien meta giet rilaxxjata l-istqarrija tal-appellant kien hemm dritt, ghalkemm wiehed iktar ristrett, tal-persuna suspettata biex tikkonferixxi mal-avukat tal-fiducja taghha fil-hin precedenti l-interrogatorju mill-pulizija. Illi allura din il-Qorti fid-dawl tal- pronunzjament surriferit tal-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem ma tistax a priori tiskarta stqarrija ta' persuna li tkun inghatat l-jedd tikkonsulta ma' avukat qabel ma tigi interrogata, izda fejn l-avukat taghha ma kienx prezenti filwaqt tal-interogazzjoni, u dan ghaliex allegatament jista' jkun hemm lezjoni tad-dritt taghha ghal smigh xieraq, billi kif mistqarr f'dan il-pronunzjament kull kaz irid jitqies ghalih u cioe' allura billi jigi mistharreg f'kull kaz individwalment jekk bil-fatt illi l-persuna akkuzata ma kellhiex l-avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija dan setax impinga fuq issmigh xieraq iktar 'il quddiem tul il-proceduri penali istitwiti kontra taghha.*

[21] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Frar, 2019 (Appell Numru: 514/2017).
[22] Deciza mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Numru: 71409/10).

Din il-Qorti ma ghandhiex funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma ghandhiex il-poter tistharreg jekk ikunx sehh lezjoni tad-dritt ta' smigh xieraq jew jekk potenzjalment dan jistax isehh u dan f'kaz fejn xi forma ta' assistenza legali tkun giet moghtija. Ma tistax il-Qorti ta' kompetenza penali tiddeciedi a priori illi bil-fatt wahdu illi fiz-zmien li l-persuna akkuzata tkun giet interrogata ma kellhiex il-jedd ikollha l-avukat prezenti maghha dan awtomatikament kien vjolattiv tal-jedd taghha ghal smigh xieraq meta l-Qorti Ewropeja issa qed tidderigi il-qrati domestici jindagaw jekk il- proceduri fl-intier taghhom kenux gusti filkonfront tal-akkuzat bit-test allura li irid jigi segwiet fuq zewg binarji u cioe':

i. *the existence of compelling reasons for the right to be witheld*
ii. *the overall fairness of the proceedings.*

Jinghad biss f'dan il-kaz illi l-appellant kien abbilment assistit tul dawn il-proceduri kriminali istitwiti kontra tieghu. Fl-ebda mument tul il-proceduri ma jqanqal il- kwistjoni dwar il-valur probatorju tal-istqarrija minnu rilaxxjata biex b'hekk il-Qorti ghandha quddiemha prova li qatt ma giet ikkontestata. Illi maghdud dan madanakollu l-Qorti tosserva li l-appellant kien ikkonsulta mal-avukat tal-fiducja tieghu qabel ma gie interrogat. F'dak iz-zmien huwa kellu sitta u ghoxrin sena u diga` kellu irregistrati kontra tieghu hdax-il kundanna biex b'hekk ma jistax jitqies li kien bniedem vulnerabbli. L-appellant qatt ma jikkontendi illi hu jew l-avukat tieghu ma gewx mgharrfa mill-pulizija dwar in-natura tal-akkuzi migjuba fil-konfront tieghu jew tal-provi li l-pulizija kellhom f'idejhom. Fuq kollox dak mistqarr mill- appellant fl-istqarrija minnu rilaxxjata huwa biss korroborazzjoni ta' dak li

jikkontendu l-vittmi billi dawn kienu x-xhieda ewlenija f'dan il-kaz meta jistqarru li gharfu lill-appellant bhala wiehed mill-hallelin.

Illi finalment ghalkemm il-ligi f'dak iz-zmien ma kenitx tippermetti lill-avukat li jkun prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija, madanakollu ghandu jinghad illi l-ligi kif inhi illum ma tantx toffri dik l-assistenza effettiva bil-fatt illi l-avukat ikun prezenti mal-persuna suspettata waqt li din tkun qed tigi interrogata bil-proviso ghall-artikolu 355AUA (8)(c) tal-Kodici Kriminali jiddisponi hekk:

"Id-dritt tal-avukat li jipparteċipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l-interrogazzjoni jew li jissuġġerixxi tweġibiet jew reazzjonijiet oħra għall-interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra mill-avukat għandha, ħlief f'ċirkostanzi eċċezzjonali, issir wara li l-Pulizija Eżekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità ġudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet."

Fil-fatt minn qari tad-Direttiva tal-Unjoni Ewropeja dwar id-Dritt tal-assistenza legali, ghalkemm din giet tramandata kwazi kelma b'kelma fil-ligi taghna, madanakollu dana l-proviso ma jirriaffigura imkien fl-artikolu 3 tad-Direttiva, li gie trasportat fl-artikolu 355AUA tal-Kodici Kriminali.

Maghmula dawn il-konsiderazzjonijiet ghalhekk din il-Qorti ma issib l-ebda mottiv li jista' igieghlha titbieghed mill-fehma milhuqa mill-Ewwel Qorti li strahet fuq ix- xiehda tal-vittmi f'dan il-kaz abbinata mal-istqarrija rilaxxjata mill-appellant u dan sabiex sejset is-sejbien ta' htija fil-konfront tieghu.[1]

Din il-Qorti sejra taghmel referenza ghal *joint concurring opinion* **tal-Imhallfin Yudkivska, Vučinić, Turković u Hüseynov** ghas-sentenza fl-ismijiet **'Beuze v. Belgium'**[23] fejn fost affarijiet ohra ikkunsidraw li:

> '22. *In sum, we believe that it is vital to make a distinction between the systematic defects and the particular defects which are found in individual cases as a result of targeted and context-specific restrictions (e.g. in terrorism cases) or as a result of mistakes and shortcomings in individual cases.* ***It is not correct for the Court to consider the overall fairness of an individual applicant's case when a systematic ban exists, affecting every other individual in the applicant's position and in the absence of any assessment by the relevant national authorities.***
>
> 23. *The formulation of the exception is extremely clear: any derogation must be justified by compelling reasons pertaining to an urgent need to avert danger for the life or physical integrity of one or more people. In addition, any derogation must comply with the principle of proportionality, which implies that the competent authority must always choose the alternative that least restricts the right of access to a lawyer and must limit the duration of the restriction as much as possible. In accordance with the Court's case-law, no derogation may be based exclusively on the type or seriousness of the offence and any decision to derogate requires a case-by-case assessment by the competent authority. Finally,*

[23] Deciza mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10).

derogations may only be authorised by a reasoned decision of a judicial authority.

24. The Court must apply a strict approach to a blanket prohibition on the right to legal assistance; otherwise we will end up in conflict with the overall direction of both the case-law of the Court and EU law.'

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Paul Anthony Caruana v. Avukat Ġenerali, Kummissarju tal-Pulizija, Reġistratur tal-Qrati u Tribunali Kriminali'**[24] il-Qorti Kostituzzjonali ghamlet referenza ghas-sentenza sucitata fl-ismijiet **'Beuze vs Belgium'** u kkunsidrat li:

'18. Din hija interpretazzjoni li hija eqreb mal-posizzjoni li kienet ħadet din il-qorti qabel is-sentenza ta' Borg milli mal-interpretazzjoni mogħtija mir-Raba' Sezzjoni f'Borg u effettivament tfisser li kellha raġuni il-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-posizzjoni li kienet ħadet fil-każ ta' Muscat u fis-sentenzi li segwew, qabel ma kienet kostretta tbiddel dik l-interpretazzjoni fid-dawl ta' Borg.

19. Uħud mill-imħallfin membri tal-qorti li tat is-sentenza ta' Beuze, f'opinjoni għalihom, ikkritikaw is-sentenza fejn qalet illi, f'kull każ, trid tqis il-proċess fit-totalità tiegħu u mhux biss in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat, għax dehrilhom illi, iżjed milli preċiżazzjoni tal-interpretazzjoni ta' Salduz fid-dawl ta' Ibrahim, is-sentenza ta' Beuze hija kapovolġiment ta' dik il-ġurisprudenza. Hu x'inhu, hijiex preċiżazzjoni, elaborazzjoni, evoluzzjoni jew

[24] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fil-31 ta' Mejju, 2019 (Rikors Kostituzzjonali numru: 64/2014 JRM).

kapovolġiment, din hija sa issa l-aħħar kelma, u tagħti raġun lill-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-ġuris-prudenza li segwiet is-sentenza ta' Muscat.

20. Fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjoniiet, l-aggravju tal-attur – sa fejn igħid illi "l-fatt waħdu illi persuna li tkun instabet ħatja ma tkunx tħalliet tikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tagħha fil-mument tal-investigazzjoni u l-għotja ta' stqarrija lill-pulizija, minħabba restrizzjoni sistematika fil- liġi maltija, awtomatikament ikun ifisser illi saret vjolazzjoni tad-dritt fundamentali tas-smigħ xieraq ta' dik l-istess persuna taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea" – huwa ħażin u huwa miċħud.'

F'dik il-kawza, l-akkuzat kien irilaxxja l-istqarrija tieghu fis-7 ta' April, 2006 u ghalhekk fi zmien meta suspettati ma kellhomx dritt li jikkonsultaw mal-avukat taghhom, la qabel ir-rilaxx tal-istqarrija u wisq aktar waqt l-interrogazzjoni. Fl-istess sentenza, il-Qorti qieset li kien hemm raguni tajba ghala l-attur ma thalliex ikellem avukat qabel jew waqt l-ewwel interrogazzjoni u dan sabiex issir *controlled delivery* lil terza persuna li kienet tipprovdi lill-attur bid-droga. Il-Qorti kkunsidrat ukoll illi ma saret ebda allegazzjoni li l-istqarrija saret fic-cirkostanzi msemmija fl-artikolu 658 tal-Kodici Kriminali ghalkemm issa jghid li kien xurban u fis-sakra meta ghamel l-istqarrija. In oltre' kkunsidrat li l-istqarrija ma kinitx ir-raguni li wasslet ghal kundanna tal-attur izda li l-attur ammetta l-htija. Din l-ammissjoni saret fil-prezenza tal-Avukat wara konsulta mieghu u quddiem Magistrat li wissieh bil-konsegwenzi tal-ammissjoni u tah l-opportunita' li jiehodha lura. Il-Qorti kkonfermat li ma kien hemm ebda ksur tal-jedd tal-attur ghal smigh xieraq.

Din il-Qorti taghmel referenza ukoll ghas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Stephen Pirotta v. L-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija</u>**'[25] li fost affarijiet ohra kienet tirrigwarda l-fatt li l-akkuzat ma nghatax il-jedd li jkellem avukat qabel ma ttiehditlu l-istqarrija. Il-Qorti wara li qieset gurisprudenza tal-Qorti Ewropeja fis-Sezzjonijiet Maghquda (Grand Chamber), ikkunsidrat li:

> '14. *Effettivament, dan ifisser illi – kontra dak li qalet l-ewwel qorti fis-silta miġjuba fuq – il-fatt waħdu li ma tkunx tħalliet tingħata l-għajnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni, ukoll jekk ma kienx hemm raġunijiet impellenti għal dan in-nuqqas, u dik l-istqarrija ntużat fil-proċess, ma huwiex biżżejjed biex, ipso facto, jinsab ksur tal-jedd għal smigħ xieraq: trid tqis il-proċess fit-totalità tiegħu ("having regard to the development of the proceedings as a whole").*'

Il-Qorti qieset li l-attur ma garrab ebda ksur tal-jedd tieghu taht l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni jew l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea. Ikkunsidrat li:

> '23. *Fil-każ tal-lum ma jista' jkun hemm ebda dell ta' dubju li l-attur kien ħati tal-imputazzjonijiet imressqa kontra tiegħu, kif wara kollox għarfet l- ewwel qorti stess. L-ewwel qorti għarfet ukoll illi l-qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali waslu għall-konklużjoni tal-ħtija tal-attur bis-saħħa ta' xiehda oħra barra l-istqarrija tiegħu. Meqjus il-proċess kriminali fl-intier tiegħu, ma jistax jingħad illi l-attur ma ngħatax smigħ xieraq: kellu għarfien tal- provi kollha mressqa kontrih u ma ntweriex li nżamm mistur xi tagħrif li kellha l-pulizija; kellu għajnuna ta' avukat waqt il-proċess quddiem il-*

[25] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors Kostituzzjonali numru: 13/2016 JRM).

qorti; kellu fakoltà jressaq xhieda u jagħmel konto-eżami tax-xhieda tal-prosekuzzjoni; instab ħati bis-saħħa ta' xiehda oġġettiva li, ukoll jekk ma tqisx l-ammissjoni tiegħu, rabtitu mal-inċident u ma setgħetx tħalli dubju dwar il-ħtija tiegħu.'

Fis-sentenza moghtija mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **'<u>Farruġia vs. Malta</u>'**,[26] gie kkunsidrat li:

*'98. Prior to the recent Beuze judgment, in a number of cases, the Court found that systematic restrictions on the right of access to a lawyer had led, ab initio, to a violation of the Convention (see, in particular, **<u>Dayanan v. Turkey</u>**, no. 7377/03, § 33, 13 October 2009 and **<u>Boz v. Turkey,</u>** no. 2039/04, § 35, 9 February 2010). That same approach was followed by the Court in relation to the Maltese context in Borg (no.37537/13, 12 January 2016).*

*99. Subsequently, being confronted with a certain divergence in the approach to be followed in cases dealing with the right of access to a lawyer, the Court had occasion to further examine the matter in **<u>Ibrahim and Others</u>**, **<u>Simeonovi</u>** and more recently in **<u>Beuze</u>**, all cited above, where the Court departed from the principle set out in the preceding paragraph. In Beuze, the most recent authority on the matter, the Grand Chamber gave prominence to the examination of the overall fairness approach and confirmed the applicability of a two stage test, namely whether there are compelling reasons to justify the restriction as well as the examination of the overall fairness and provided further*

---

[26] Deciza mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Gunju, 2019 u reza finali fis-7 ta' Ottubru, 2019 (Applikazzjoni numru: 63041/13).

clarification as to each of those stages and the relationship between them, as explained below.

(i) Concept of compelling reasons

100. The criterion of "compelling reasons" is a stringent one: having regard to the fundamental nature and importance of early access to legal advice, in particular at the suspect's first police interview, restrictions on access to a lawyer are permitted only in exceptional circumstances, must be of a temporary nature and must be based on an individual assessment of the particular circumstances of the case. A finding of compelling reasons cannot stem from the mere existence of legislation precluding the presence of a lawyer. The fact that there is a general and mandatory restriction on the right of access to a lawyer, having a statutory basis, does not remove the need for the national authorities to ascertain, through an individual and case-specific assessment, whether there are any compelling reasons. Where a respondent Government have convincingly demonstrated the existence of an urgent need to avert serious adverse consequences for life, liberty or physical integrity in a given case, this can amount to a compelling reason to restrict access to legal advice for the purposes of Article 6 of the Convention (see Beuze, cited above, §§ 142-143).

(ii) The fairness of the proceedings as a whole and the relationship between the two stages of the test

101. Where there are no compelling reasons, the Court must apply very strict scrutiny to its fairness assessment. The absence of such reasons weighs heavily in the balance when assessing the overall

fairness of the criminal proceedings and may tip the balance towards finding a violation. The onus will then be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer (see Beuze, cited above, § 145).

102. The Court further emphasises that where access to a lawyer was delayed, and where the suspect was not notified of the right to legal assistance, the privilege against self-incrimination or the right to remain silent, it will be even more difficult for the Government to show that the proceedings as a whole were fair (ibid., § 146).

103. As the Court has already observed, subject to respect for the overall fairness of the proceedings, the conditions for the application of Article 6 §§ 1 and 3 (c) during police custody and the pre-trial proceedings will depend on the specific nature of those two phases and on the circumstances of the case (ibid., § 149).

(iii) Relevant factors for the overall fairness assessment

104. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account:

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;

(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;

(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice (ibid., § 150).'

Fl-istess sentenza gie kkunsidrat ukoll li:

*'118. However, the nature of the statements and their use is of particular relevance in the present case. The Court notes that they did not contain any confessions nor was their content self-incriminating. However, the privilege against self-incrimination is not confined to actual confessions or to remarks which are directly incriminating; for statements to be regarded as self-incriminating it is sufficient for them to have substantially affected the accused's position (see, for example, **<u>Schmid-Laffer v.Switzerland</u>**, no. 41269/08, § 37, 16 June 2015). Indeed, the statements given by the applicant, at pre-trial stage in the absence of a lawyer, were relied on by the Court of Criminal Appeal in connection with the applicant's credibility. In particular, in its judgment the Court of Criminal Appeal had noted certain inconsistencies in his statements of 1 and 2 February 2002 (see paragraph 22 above) and it had considered that he was not reliable as the applicant had replied in an evasive and hesitant way to police questions concerning his business, profitability, rent, and profits of the previous year (see paragraph 26 above). Nevertheless, the Court cannot but note that the Court of Criminal Appeal had found that A.F.'s statements had been enough to determine the applicant's guilt. In consequence its assessment of the applicant's credibility on the basis of his pre-trial statements can be considered as having*

been made ex abundanti cautela (out of an abundance of caution). In the light of the Court of Criminal Appeal's finding concerning the sufficiency of A.F.'s statements, the Court considers that the use it made of the applicant's statements to assess his credibility cannot be considered as having substantially affected his position.

(iv) Conclusion

119. In conclusion, while very strict scrutiny must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the Court, in the specific circumstances of the case, finds that having taken into account the combination of the various above-mentioned factors, despite the lack of procedural safeguards relevant to the instant case, the overall fairness of the criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer.

120. There has therefore been no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Interessanti hija l-joint dissenting opinion tal-**Imħallfin Serghides u Pinto de Albuquerque** fejn fost kunsiderazzjonijiet ohra ikkunsidraw li:

'10. In any event, we are of the view that the right to a lawyer at the pre- trial stage does not hinge, in any way or form, on the state of vulnerability of the defendant. Nothing in the Convention makes the Article 6 § 3 (c) right dependent on such vulnerability. Such an abusive and restrictive interpretation of that right contradicts its essence. Every defendant, vulnerable or not, has a right, at the

pre-trial stage, to a lawyer who will advise him or her on the defence strategy to be followed.

11. Secondly, the majority state that "The applicant did not allege, either before the domestic courts or before [the Court], that the Police had exerted any pressure on him, nor that the evidence obtained had been in violation of another Convention provision".[27]

12. We disagree with this argument. The fact that a defendant has not been pressured by the police does not limit his or her right to a lawyer. Legal assistance in a criminal procedure is indispensable not only to counter pressure by the police or any other evidence obtained in violation of the Convention, but to define a strategy for the defence and adapt it to every incident throughout the entire proceedings. The police are expected to act lawfully, regardless of the manner in which a defendant presents his or her defence, with or without the benefit of legal assistance. The one has simply nothing to do with the other. Lawful conduct by the police is not a valuable argument on which to restrict the exercise of a Convention right by the defence. Ultimately, this argument by the majority reflects a very restrictive conception of the role of the lawyer in criminal procedure.

13. Thirdly, the majority state that "in the present case, the applicant was informed repeatedly in a sufficiently explicit manner

[27] § 111 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata hmistax (15) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza citata).

of his right to remain silent and the privilege against self-incrimination".[28]

14. Again, we cannot accept this argument. The right to remain silent is not interchangeable with the right to a lawyer. These are two very different rights. Legal assistance at the pre-trial stage of a criminal procedure is essential to inform the defendant of the advantages and disadvantages, from the perspective of the defence strategy, of speaking out or remaining silent. In other words, the right to a lawyer is instrumental in effective protection of the right to remain silent (and of the privilege against self-incrimination).

15. In short, the fact that the applicant was informed of his right to remain silent if he so desired and the fact that the applicant did not claim that any pressure was exerted on him have nothing to do with his procedural right under Article 6 § 3 (c) of the Convention to have access to a lawyer. Those facts are irrelevant for the purpose of curing the breach of this right. In our view, it is a fundamental mistake at stage two not to take seriously into account the finding of stage one, especially when the test applied should be a very strict scrutiny.[29] *Otherwise, what is the point of having two stages!?'*

Ikkunsidrat;

B'referenza għall-gurisprudenza indikata *supra,* din l-Onoabbli Qorti tinnota l-interpretazzjoni differenti li taghat il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fir-

[28] § 112 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata sittax (16) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza citata).
[29] § 108 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata sbatax (17) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza citata).

rigward tad-dritt tas-smiegh xieraq. Fost id-diversi sentenzi, fejn il-Qorti evalwat jekk kienx hemm ksur tad-dritt tas-smiegh xieraq, issir referenza ghas-sentenzi sucitati fl-ismijiet '**Beuze vs Belgium'**[30] moghtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem u s-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **'Farrugia vs. Malta'**.[31]

Fil-gurisprudenza ndikata iktar il-fuq, ma jistax ma jigix innutat li filwaqt li certu sentenzi jenfazizzaw l-inammisibilta' ta' stqarrija, meta susspetat ma kienx akkumpanjat mill-avukat tieghu qabel u fil-hin tal-interrogazzjoni, *stante* li difett bhal dan ma jistax jigi sanat, sentenzi ohrajn jtennu illi sempliciment ghax susspettat ma jkunx akkumpanjat mill-avukat tieghu qabel u fil-hin tal-interrogazzjoni ma ghandux awtomatikament ifisser li l-istqarrija li hu jkun irilaxxa hija inammissibli u ghaldaqstant tali proceduri ghandhom jigu evalwati fit-totalita' taghhom u jittiehed kont tal-*'overall fairness'* ta' l-istess proceduri.

Din il-Qorti tinnota b' dispjaċir u tenfasizza li certament ma jistax jingħad li hemm certezza legali u cioe' '*legal certainty*' dwar din il-kwisjtoni.

Il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza ricenti fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Ahmed El Fadali Enan'**[32] fejn gie meqjus:

> *'15. Illi l-pożizzjoni ta' dritt li tirregola it-teħid ta' stqarrijiet u dikjarazzjonijiet mis-suspettat taħt id-dritt penali nostran ra żviluppi sostanzjali fi snin reċenti. Illi fiż-żmien meta l-akkużat ġie arrestat u interrogat lura fil-bidu tas-sena 2010, huwa ma kellux*

[30] Deciza mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10).
[31] Deciza mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Gunju, 2019 u reza finali fis-7 ta' Ottubru, 2019 (Applikazzjoni numru: 63041/13).
[32] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar 2021 (Att tal-Akkuza Numru: 7/2018).

il- jedd għall-ebda forma ta' assistenza legali la qabel u lanqas matul it-teħid tal-istqarrija. Illi kien seħħ bdil għal Kodiċi Kriminali permezz ta'l-Att III tal-2002 fejn il-leġislatur ħaseb sabiex "il-persuna li tkun arrestata u qed tinżamm taħt il-kustodja tal-Pulizija f'xi Għassa jew f'xi post ieħor ta' detenzjoni awtorizzata għandha, jekk hija hekk titlob, titħalla kemm jista' jkun malajr tikkonsulta privatament ma' avukat u prokuratur legali, wiċċ imb'wiċċ jew bit-telefon, għal mhux aktar minn siegħa żmien. Kemm jista' jkun malajr qabel ma tibda tiġi interrogata, l-persuna taħt kustodja għandha titgħarraf mill-Pulizija bid-drittijiet li għandha taħt dan is-subartikolu." Madanakollu dan il-bdil ma ġiex fis-seħħ ħlief snin wara u ċioe' fl-10 ta' Frar 2010 u għalhekk xahar wara li l-akkużat rrilaxxa l-istqarrija tiegħu. Imbagħad finalment b' trasposizzjoni fil-liġi tagħna ta' dak imfassal fid-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt tal-aċċess għal avukat fi proċeduri kriminali u fi proċeduri tal-mandat ta' arrest Ewropew, is-suspettat ingħata il-jedd ikun assistit minn avukat filwaqt tal-interrogazzjoni tiegħu mill-pulizija.

Madankollu, dan il-bdil sehh fl-10 ta' Frar, 2010, xahar wara li l-akkuzat irrilaxxa l-istqarrija. Minkejja l-fatt illi l-akkuzat irrilaxxja din l-istqarrija minghajr ma kellu dritt li jikkonsulta ma' avukat tal-fiducja tieghu, fost affarijiet ohra il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) pprovdiet li:

'19. Dan magħdud, allura l-Qorti hija tal-fehma illi f'dan l-istadju bikri tal-proċeduri fejn il-proċess penali għad irid jinstema' mill-qorti kompetenti, ma jistax jingħad jekk il- kriterji indikati fil-kaz Beuze ġewx segwiti. Ukoll għaliex, kif tajjeb stqarret l-Ewwel

Qorti, la dik il-Qorti u lanqas din il-Qorti ma għandhom funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma għandhomx il-poter jistħarrġu f'dan l-istadju, jekk tkunx seħħet xi vjolazzjoni tad-drittijiet fondamentali tal-persuna akkużata jew jekk potenzjalment dan jistax iseħħ u dan fid-dawl tal-linji gwida ġodda tramandati mill-Qorti Ewropea. Dan għaliex skont l-imsemmija pronunzjamenti dan n-nuqqas ma jwassalx awtomatikament għal lezjoni tal-jedd tagħha għal smigħ xieraq, meta l-Qorti Ewropea issa qed tidderieġi il-qrati domestiċi jindagaw jekk il-proċeduri fl-intier tagħhom kienux ġusti fil-konfront tal- akkużat, bit-test allura li jrid jiġi segwiet fuq iż-żewġ binarji surriferiti.'

<u>Il-Qorti fis-sentenza tagħha laqghet l-appell ta' l-Avukat Generali u rrevokat fejn il-Qorti kienet iddikjarat l-istqarrija tal-akkuzat bhala inammissibbli u fejn kienet ordnat l-isfilz ta' l-istess u fejn kienet iddikjarat li kwalunkwe referenza fl-atti ghal kontenut ta' tali stqarrija jew ghal dak li l-akkuzat qal lill- pulizija waqt l-investigazzjoni bhala inammissibli u minflok iddikjarat l-istqarrija ammissibbli bhala prova.</u>

B'kuntrast ghas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Ir-Repubblika ta' Malta vs Ahmed El Fadali Enan'</u>**, li referenza saret ghaliha fil-paragrafi precedenti, din il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Graziella Attard v. Avukat Generali'</u>**.[33] F'din is-sentenza ta' l-ahhar**<u>, il-kwistjoni ma kienitx titratta biss dwar stqarrija rilaxxata minghajr l-assistenza legali izda anke minghajr l-opportunita' li tikkomunika ma' Avukat tal-fiducja taghha qabel ma ttiehditilha l-istqarrija mill-pulizija</u>**. Il-Qorti Kostituzzjonali pprovdiet illi:

[33] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors mahluf numru: 83/2016 LSO).

'persuna interrogata tista' ma tiħalliex tkellem avukat huma l-eċċezzjoni aktar milli r-regola, u din il- qorti għandha s-setgħa li tagħti rimedju fejn issib li disposizzjoni li tħares dritt fondamentali mhux biss "qiegħda tiġi" iżda wkoll meta "tkun x'aktarx sejra tiġi miksura", din il-qorti hija tal-fehma, kif osservat fis-sentenza mogħtija fl-24 ta' Ġunju 2016 fl-ismijiet ***Malcolm Said v. Avukat Ġenerali***,[34] *illi ma jkunx għaqli – partikolarment fid-dawl ta' inkonsistenzi fis-sentenzi tal-Qorti Ewropea li joħloq element ta' imprevedibilità, kif jixhdu l-posizzjonijiet konfliġġenti li ħadet fil-każ ta' Borg u f'dak ta' Beuze – illi l-proċess kriminali jitħalla jitkompla bil- produzzjoni tal-istqarrija mogħtija mill-attriċi lill-pulizija għaliex tqis illi, fiċ-ċirkostanzi, in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat ma kienx nuqqas li ma jista' jkollu ebda konsegwenza ta' preġudizzju għall-attriċi, aktar u aktar meta fl-istqarrija ammettiet sehma fir-reat.*

1. Għaldaqstant tipprovdi dwar dan l-aggravju tal-avukat Ġenerali billi tgħid illi, għalkemm ma seħħ ebda ksur tal-jedd tal-attriċi għal smigħ xieraq meta tteħditilha stqarrija, madankollu dik l-istqarrija ma għand- hiex tibqa' fl-inkartament tal-kawża kontriha.'

Fl-istess sentenza intqal li:

'18. *Il-qorti tqis illi l-ordni li l-istqarrija titneħħa mill-inkartament, aktar milli rimedju għal ksur li, wara kollox, għadu ma seħħx, huwa garanzija tal- integrità tal-proċess u wkoll*

[34] Rik. kost. 74/2014. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata sitta (6) fis-sentenza citata).

flinteress pubbliku, biex ma jiġrix l- proċess kontra l-attriċi jkollu jitħassar wara li jintemm, b'ħela ta' ħin u riżorsi, li tkun forma oħra ta' inġustizzja għax il-liġijiet għandhom iħarsu mhux biss lil min hu mixli b'reat iżda wkoll lil min jista' jkun vittma ta' reat.

19. Il-qorti għalhekk terġa' ttenni li ma jkunx għaqli li jsir użu mill-istqarrija waqt il-proċess kriminali, u għal din ir-raġuni tiċħad ukoll dan l-aħħar aggravju.'

Ikkunsidrat ulterjorament;

Illi kif sejra turi din il-Qorti, jirrizulta li l-Qorti Kostituzzjonali u l-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) anke **f'sentenzi moghtija fl-istess jum** waslu ghal **decizjoni differenti** rigwardanti l-ammissibilita' o meno tal-istqarrija rilaxxata fi zmien meta suspettati ma kellhomx dritt li jkunu assistiti minn Avukat waqt ir-rilaxx tal-istqarrija. Fis-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello'**,[35] il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) iddeccidiet li:

'23. Għaldaqstant magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet, l-aggravju sollevat mill-Avukat Ġenerali jistħoqqlu akkoljiment b'dan illi fil-kors taċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri, wara li jinstemgħu il-provi kollha, fl-indirizz finali, l-Imħallef togat għandu jagħti dik id-direzzjoni opportuna lil ġurati dwar il-valur probatorju ta'l-istqarrija rilaxxati mill-akkużat jekk jirrizulta illi dawn ma ttieħdux skont il-liġi, jew jekk javveraw irwieħhom dawk iċ-ċirkostanzi elenkati fil-linji gwida stabbiliti fid-deċiżjoni Beuze hawn

[35] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att tal-Akkuza numru: 3/2018).

fuq iċċitata. Fuq kollox, għall-appellat dejjem jibqa' id-dritt tiegħu li jitlob revizjoni tal-verdett u s-sentenza tal-Qorti Kriminali fl-eventwalita' li jkun hemm dikjarazzjoni ta' ħtija fil-konfront tiegħu.'

Din il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf Josephine Wadi'**[36] fejn iz-zmien li fih gew rilaxxati l-istqarrijiet tal-imputati, ghalkemm dawn kellhom id-dritt limitat li jikkonsultaw mal-avukat tal-fiduċca taghhom qabel l-interrogazzjoni, id-dritt li l-avukat taghhom ikun prezenti waqt l-interrogazzjoni, ma kienx ghadu provdut fil-Kodici Kriminali. Il-Qorti f'dan il-kaz ghamlet referenza għas-sentenza fl-ismijiet **Doyle v. Ireland**[37] u fejn il-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem irriteniet is-segwenti:

'the applicant was allowed to be represented by a lawyer but his lawyer was not permitted in the police interview as a result of the relevant police practice applied at the time. The Court found no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention. It considered that, notwithstanding the impugned restriction on the applicant's right of access to a lawyer during the police questioning, the overall fairness of the proceedings had not been irretrievably prejudiced. In particular, it laid emphasis on the following facts: the applicant had been able to consult his lawyer; he was not particularly vulnerable; he had been able to challenge the admissibility of evidence and to oppose its use; the

[36] Deciza mill-Qorti ta' l-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att tal-Akkuza numru: 1/2019)
[37] Deciza mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fit-23 ta' Mejju, 2019 u reza finali fit-23 t' Awwissu, 2019 (Applikazzjoni numru: 51979/17).

circumstances of the case had been extensively considered by the domestic courts; the applicant's conviction had been supported by significant independent evidence; the trial judge had given proper instructions to the jury; sound public- interest considerations had justified prosecuting the applicant; and there had been important procedural safeguards, namely all police interviews had been recorded on video and made available to the judges and the jury and, while not physically present, the applicant's lawyer had the possibility, which he used, to interrupt the interview to further consult with his client.

429. In addition, the Court has indicated that account must be taken, on a case-by case basis, in assessing the overall fairness of proceedings, of the whole range of services specifically associated with legal assistance: discussion of the case, organisation of the defence, collection of exculpatory evidence, preparation for 48 questioning, support for an accused in distress, and verification of the conditions of detention (Ibid., § 136)."

Fis-sentenza ricenti fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf Josephine Wadi** il-Qorti wasslet għall-istess decizjoni tas-sentenza fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello**.

Din il-Qorti temfasizza li nonostante l-fatt li l-legislatur ma ghamilx regola li teskludi l-ammissjoni ta' stqarrija rilaxxata fi zmien fejn suspettat ma kellux id-dritt li jkollu Avukat prezenti suspettat, tqis li wiehed ma jistax jistenna li l-legislatur sejjer jindika c-cirkostanzi kollha ta' meta prova ma ghandhiex valur

<u>probatorju. Izda d-decizjoni dwar jekk prova ghandhiex valur probatorju ghandha tithalla fid-diskrezzjoni tal-Qrati.</u>

<u>Din il-Qorti in oltre' taghmilha cara li ma taqbilx li stqarrija rilaxxata minghajr ma persuna tkun inghatat id-dritt li jkollha Avukat prezenti qabel u waqt it-tehid tal-istqarrija ghandha tibqa' in atti,</u> tiġi murija l-gurati u li jkun fl-indirizz li l-Qorti taghti direzzjoni lil gurati dwar il-valur probatorju taghha. Wiehed ma jistax jinsa' li meta si tratta ta' gurati ta' fatt, ma jistax jinghad li bil-fatt li l-Imhallef ikun ta' direzzjoni sabiex l-istqarrija ma tinghatax valur probatorju sejjer jiġi assigurat li l-gurati mhumiex se jkunu gia influwenzati b'dak imnizzel fl-istqarrija li tkun a disposizzjoni taghhom.

Fis-sentenza ricenti fl-ismijiet **<u>'The Republic of Malta vs. Lamin Samura Seguba'</u>**[38] ikkonkludiet illi:

> *'... this Court cannot a priori expunge a statement of a suspect who has been given the right to consult a lawyer before being interrogated, but where his lawyer was not present at the time, <u>solely on the premise that this could potentially infringe his right to a fair hearing.</u> <u>The Court cannot create a blanket evidentiary rule of criminal law declaring a piece of evidence obtained lawfully, inadmissible in criminal proceedings on the basis that this could violate accused's right to a fair trial, all the more so, as already pointed out, where some sort of legal assistance had been given.</u> As the European Court has guided domestic courts in dealing with pre-trials statements, each case must be dealt with individually thus taking into account, on a case by case basis, whether by the fact that accused person did not have a lawyer present when*

[38] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza: 11/2017).

releasing the statement, although such person had obtained legal advice or at least had been given the right to obtain that advice, this could result at a later stage, during the criminal proceedings instituted against him, as a breach of his right to a fair hearing thus vitiating an otherwise legally obtained piece of evidence.

Minn naha l-ohra fis-sentenza moghtija wkoll ricenti mill-Qorti Kostituzzjonali **fl-istess jum** u cioe' fl-istess data tas-sebgha u ghoxrin (27) ta' Jannar tas-sena elfejn u wiehed u ghoxrin (2021) fl-ismijiet **'Morgan *Onuorah v. L-Avukat tal-Istat*'**[39] *gie meqjus li:*

'25. Fl-aħħar aggravju r-rikorrent argumenta dwar ir-rimedji. Isostni li: "Illi jiġi rilevat illi jekk hemm ksur tad-drittijiet fundamentali tal-bniedem minħabba kemm l-operat tal-Pulizija Investigattiva u kemm mill-Avukat Generali, awtomatikament il-proċeduri sussegwenti fil-konfront tal- appellanti kienu monki u jilledu d-drittijiet fundamentali tal-bniedem peress li bdew u bbazati fuq ċirkostanzi leżivi għad-drittijiet fundamentali tal-bniedem. L-appellant jirrileva illi l-Qorti bħala Sede Kostituzzjonali għandha tiggarantixxi il-korrettezza tal-proċeduri meħuda u s-sentenza infushom fis-sens illi għandhom jiġu garantiti l-ħarsien ta' ċertu prinċipji proċedurali li huma indispensabbli għall-amministrazzjoni tajba tal- ġustizzja".

26. Kif diġà` issemma, il-fatt waħdu li saret l-interrogazzjoni mhux fil- presenza ta' avukat ta' fiduċja tal-attur m'huwiex bizżejjed sabiex jagħti lok għall-ksur tad-dritt fundamentali ta' smigħ xieraq. Madankollu l-użu ta' dik l-istqarrija fil-proċeduri

[39] Rikors numru: 176/2019 FDP.

kriminali, li fiha l-attur ammetta għal uħud mir-reati li akkużat biha, taf twassal sabiex iseħħ dak il-ksur tal-jedd fundamentali. Dan iktar u iktar meta tikkunsidra l-ġurisprudenza ampja tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem li issa ilha s-snin tirrepeti l- istess insenjament.

27. Li s-suspettat jitkellem ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, l-assistenza ta' avukat wara li tkun saret l-interrogazzjoni u n-natura adversarial tal-kawża kriminali sussegwenti, m'humiex garanzija adegwata li jirrimedjaw għad-difett li s-suspett ma kienx assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni li saret meta kien taħt arrest. Fis-sentenza riċenti Mehmet Zeki Celebi v. Turkey (App. 27583/07) il-QEDB kompliet tisħaq:

"57. The onus will be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the trial was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to legal advice. <u>The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer (see Dimitar Mitev v. Bulgaria, no. 34779/08, 71, 8 March 2018)".</u>

***<u>28. Irrispettivament taqbilx mar-raġunament ta' dik il-Qorti internazzjonali, jibqa' l-fatt li l-ġurisprudenza kienet ċara meta ngħatat is- sentenza ta' Salduz f'Novembru 2008 fis-sens li n-nuqqas ta' assistenza ta' avukat waqt interrogazzjoni tal-pulizija kienet difett proċedurali.</u>** Dan għalkemm bis-sentenza Ibrahim and Others v. the United Kingdom tat- 13 ta' Settembru 2016, il-Grand Chamber għamlet*

enfazi fuq l-'overall fairness' tal-proċeduri kriminali u fis-sentenza Beuze v. Belgium tad-9 ta' Novembru 2018 l-istess qorti kompliet tiċċara kif kellu jiġi applikat dak il- prinċipju.

29. Fl-aħħar mill-aħħar il-qrati domestiċi ma jistgħux jippermettu li f'proċeduri kriminali li għadhom pendenti jitħallew stqarrijiet li jkunu saru fl-assenza ta' avukat u li l-QEDB ilha tiddeskrivih bħala difett proċedurali bil-periklu manifest li dak il-fatt jikkontamina l-proċess kriminali kollu.'

Il-Qorti Kostituzzjonali fl-istess sentenza qieset li:

'30. Kien id-dmir tal-Gvernijiet differenti matul is-snin li jaġġornaw ruħhom mas-sentenzi tal-Qorti Ewropea u ma jistennewx sal-2016 sabiex jintroduċu disposizzjoni fil-Kodiċi Kriminali li s-suspettat għandu jedd għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni li ssir meta jkun fil- kustodja tal-pulizija. Emenda li saret sabiex tittrasponi d-disposizzjoni tad-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew (ara Art. 355AT tal- Kodiċi Kriminali), li fost miżuri oħra assigurat id-dritt tas-suspettat għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni mill-pulizija.

Għal dawn il-motivi tiċħad l-appell, b'dan li tagħti direzzjoni lill-Qorti Kriminali sabiex fil-proċeduri kriminali The Republic of Malta v. Izuchukwu Morgan Onourah (att ta' akkuża numru 11/2015) ma tippermettix l-użu bħala prova tal-istqarrija li l-appellant kien ta waqt li kien fil-kustodja tal- pulizija.

(...)'

Fis-sentenza ricenti fl-ismijiet **'The Police v. Alexander Hickey'**[40] ukoll mogħtija fis-27 ta' Jannar, 2021 gie kkunsidrat li:

> '*15. It is a fact that the appellant was, according to law, given the opportunity to consult a lawyer prior to interrogation. He actually did consult a lawyer and therefore could prepare for his questioning beforehand with his lawyer. However this is not enough to remedy the lack of legal assistance during police interrogation. Amongst other things there is no proof of whether the lawyer was given any information by the police with regards to the alleged crimes committed by the appellant and proof that they had against the suspect (appellant). Information that was essential to place the lawyer in a position to properly advise his client.*
>
> *16. Therefore, since the criminal proceedings are still pending, it is premature for a court to declare that the accused's right for a fair hearing was breached as a consequence of the fact that the evidence includes two statements he made in the absence of a lawyer.*
>
> 17. ***This notwithstanding, judgments of this court have already made it amply clear that statements given by a suspect while in police custody and in the absence of a lawyer, should not be used as evidence against him due to the risk that it may lead to a breach of the accused's right to a fair hearing. Judgments that are based on clear judgments delivered by the ECtHR throughout the years, which***

[40] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Jannar 2021 (141/2019RGM).

<u>although one might not agree with, have given a clear direction to domestic courts as to the stand it will continue to take if other similar complaints are made to that court.</u>

18. In this particular case the self-incriminating statements in issue were probably the reason why the appellant filed an early guilty plea.

19. Since at the time of the interrogations the appellant was still seventeen years old, was a student, had a clean criminal record and never had any previous contact with the police, there is a solid argument to conclude that he was a vulnerable suspect. The appellant also referred to a report filed in the criminal proceedings by psychologist Bernard Caruana, an ex parte witness for the appellant. In the report it is stated that appellant:

i. Has certain symptoms of autism spectrum disorder;
ii. Has attention and emotional difficulties and felt that he was not accepted by others;
iii. Has difficulty to connect with others;
iv. From a young age had been making use of drugs and alcohol;

20. It is a fact that the psychologist's report states, "While his low score on Vulnerability indicates that he perceives himself as capable of handling himself in difficult situations". However, that is appellant's own perception.

21. The court concludes that there is enough evidence to conclude that at the time of the police interrogations appellant could be classified as a vulnerable person. On the other hand it is a fact that

throughout the interrogations appellant's mother was present, evidently for support and assistance since he was a minor. This notwithstanding her presence was certainly not a sufficient remedy for the lack of presence of a lawyer.

22. It is a fact that in this particular case the appellant:

i. Was interrogated by the police on the 2nd April 2012 and 3rd April 2012 and charged on the 8th June 2015;
ii. Filed a guilty plea on the 16th November 2015 and was assisted by a lawyer, and warned by the court on the consequences of such a guilty plea and given time to consider whether he should confirm such a plea;
iii. Proposed to the court, in agreement with the prosecution, a punishment of three years imprisonment and €7000 fine;
iv. Produced evidence with regards to the issue concerning punishment and during the sitting of the 2nd December 2016 declared that he had no further evidence;
v. Changed counsel, and it was only at that stage that he first complained with regards to the statements he gave to the police in the absence of a lawyer (sitting of the 6th July 2017). At that point of the criminal proceedings appellant had already declared 56 that he had no further evidence.
vi. Was always assisted by a lawyer during the court hearings and at no stage of the criminal proceedings did he contest the authenticity of the statements made while in police custody;

23. It also seems that the interrogations were not recorded. Therefore it is not possible for the court to know exactly what went on in the interrogation room. On the other hand at no point did

appellant allege that irregularities took place during the interrogations and that he was pressured to self-incriminate himself. Neither did he allege that he falsely self-incriminated himself.

24. This notwithstanding on consideration of the judgments delivered by the ECHR, the court is of the opinion that there can be no guarantee that the procedural shortcoming that occurred during the police interrogations can be remedied during the criminal proceedings per se. This especially when one considers that the appellant probably registered a guilty plea on the basis that he made two self incriminating statements while in police custody in the absence of a lawyer. In the recent judgment ***Mehmet Zeki Celebi v Turkey*** *(no. 27582/07) decided on the 28 January 2020, the ECtHR stated:*

"57..... The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer".

25. There is no doubt that had the appellant been assisted by a lawyer during interrogation, he might have been advised to remain silent or not to answer all self-incriminating questions.

Il-Qorti Kostituzzjonali f'dik is-sentenza kkonkludiet li:

'1. The answer to the first question of the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature is:

i. ***It is premature to declare that the issue of the contested two statements by the appellant in the absence of legal counsel, constitutes a breach of Article 6(1) and (3) of the Convention and Article 39 of the Constitution.***

ii. ***It is likely that appellant's rights would be breached should the two statements (dated 2nd and 3rd April 2012) be used as evidence, and therefore it is recommended that the two statements are removed.***

2. The answer to the second question of the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature is that a judgment based on applicant's guilty plea filed during the sitting of the 15th November 2015, would likely constitute a breach of article 6(1) and (3) of the Convention and Article 39 of the Constitution.

3. Since the appellant made his complaint after the criminal proceedings had been adjourned for final submissions and in view of what has been decided in this judgment, both parties to the criminal proceedings are to be placed in the same position they were prior to appellant's guilty plea filed during the sitting of the 16th November 2015.

4. All judicial costs are to be shared between the parties as to 1⁄4 at the charge of the appellant and 3⁄4 at the charge of the respondent. A copy of this judgment is to be inserted in the file of the case The Police v. Alexander Hickey (485/2014). The Registrar is also to ensure that the court file of the criminal case is sent back to the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature.'

Ghaldaqstant din il-Qorti irrakomandat **__li ma ghandux isir uzu mill-istqarrijiet rilaxxati mill-akkuzat *nonostante* l-fatt li dawn kienu anke gew guramentati u kienet anke giet registrata ammissjoni.__**

Il-Prim Awla tal-Qorti Civili Sede Kostituzzjonali fi-sentenza bl-ismijiet **__'Clive Dimech vs Avukat Ġenerali'__**[41] tenniet is-segwenti:

> *'Illi l-Qorti sejra tibda biex titratta t-tieni eċċezzjoni tal-intimat għaliex jekk din tintlaqa' ma jkunx hemm ħtieġa li teżamina l-eċċezzjonijiet l-oħrajn. Huwa skontat li m'hemm l-ebda jedd fundamentali taħt Art. 39 tal-Kostituzzjoni jew taħt Art. 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja għall-assistenza t'avukat waqt l-interrogazzjoni bħala tali. Hemm jedd fundamentali għal smiegħ xieraq. Biex jiġi stabbilit ksur ta' dan il-jedd, irid jiġi eżaminat il-proċess – f'dan il-każ proċess kriminali – fit-totalita` tiegħu u mhux jiġi maqsum biex issir enfasi fuq xi episodju partikolari*[42]*. F'dan il- każ il-proċeduri għadhom fil-bidu tagħhom u għalhekk mhux possibbli f'dan l- istadju li l-Qorti tbassar kif sejjer ikun l-iter proċesswali sħiħ. Dan ma jfissirx li element proċedurali partikolari ma jistax minnu nnifsu ikun tant deċiżiv li l-korrettezza tal-proċess ma tkunx tista' tiġi ddeterminata qabel*[43]*. Imma f'dan il-każil-Qorti ma tista' ssib l-ebda ċirkostanza bħal din. Ir-rikorrent ġie avżat, skont id- disposizzjonijiet tal-liġi kif kienet*

[41] Deciza mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) fl-14 ta' Lulju, 2020 (Rikors numru: 175/19 GM).

[42] Ara fost l-ohrajn **__Il-Pulizija v Dr Melvyn Mifsud__** 26.04.2013 u l-gurisprudenza ccitata; Ronald Agius vs Avukat Generali 30.11.2001 Qorti Kostituzzjonali (Din ir-referenza tinsab fl-ewwel (1) nota ta' qiegh il-pagna tas-sentenza citata).

[43] **__Noel Arrigo v Malta__** 10.05.2005 Qorti Ewropeja ghad-Drittijiet tal-Bniedem (Din ir-referenza tinsab fit-tieni (2) nota ta' qiegh il-pagna tas-sentenza citata).

dak iż-żmien, bid-dritt li jikkonsulta avukat qabel l-interrogazzjoni. Huwa rrinunzja għal dan id-dritt. Huwa minnu li waqt l- interrogazzjoni ma kienx assistit minn avukat u ma ġiex infurmat li għandu dritt bħal dan. B'danakollu ġie mwissi li kellu d-dritt li ma jweġibx għad-domandi u fil-fatt ir-rikorrent ma wieġeb għall-ebda domanda li saritlu. Għalhekk ma jirriżultax – dejjem f'dan l-istadju - li r-rikorrent sofra xi nuqqas ta' smiegħ xieraq. Ma ressaq l- ebda prova li bis-silenzju tiegħu seta' nkrimina ruħu;'

Sussegwentament, il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza taghha fl-ismijiet **'Clive Dimech v. Avukat Generali'**[44] datata is-27 ta' Jannar, 2021 ipprovdiet illi peress li l-akkuzat ma wiegeb ghall-ebda domanda waqt l-interrogazzjoni, din ma kienitx ser tkun ta' pregudizzju ghall-istess akkuzat. Minkejja dan, din **il-Qorti xorta wahda enfasizzat li jkun floku li fil-proceduri kriminali ma jsirx uzu mill-istqarrija bhala prova.**[45]

L-akkuzat, Clive Dimech, ghazel li ma jwegibx ghal mistoqsijiet maghmula lilu u ghaldaqstant l-istqarrija ma kienitx wahda nkriminanti. Madankollu, il-Qorti xorta wahda pprovdiet illi din m'ghandiex tintuza bhala prova u ghal din ir-raguni din is-sentenza hi ta' sinifikat.

Sal-lum il-gurnata, ghadu mhux stabbilit b'certezza jekk ikunx hemm ksur ta' dritt tas-smiegħ xieraq meta akkuzat kemm qabel kif ukoll matul l-istqarrija ma jkunx akkumpanjat mill-avukat tal-fiducja tieghu meta l-ligi dak iz-zmien ma kienitx tipprovdi ghal dan id-dritt u ghaldaqstant din l-istqarrija ghandiex tigi sfilzata o meno. Din il-Qorti ma ghandhiex il-kompetenza li tqis jekk hemmx possibilita' ta'

[44] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Rikors numru: 175/2019 GM).
[45] Ara fost ohrajn **Christopher Bartolo v. Avukat Generali et** 5-10-2018 u **Il-Pulizija vs Aldo Pistella 14.12.2018.**

ksur tad-dritt ta' smiegh xieraq, izda ghandha tqis biss jekk l-istqarrija hiex inammissibli jew le.

Fis-sentenza ricentissima fl-ismijiet '**Christopher Bartolo vs Avukat ta l-Istat**',[46] Il-Qorti ddecidiet bl-istess mod ta' kif iddecidiet fis-sentenzi **Onuorah Morgan vs Avukat Generali** u **Clive Dimech vs Avukat Generali** indikati *supra.* Din il-Qorti rreteniet is-segwenti:

> *74. Daqshekk huwa importanti li stqarrija tittieħed bil-garanziji kollha li jħarsu d-drittijiet ta' min ikun qiegħed jirrilaxxja għaliex l-ammissjoni hija wara kollox ir-regina tal-provi. Di fatti Karen Reid fil-ktieb 'A practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights' (Tielet Edizzjoni) f'paġna 70: "While the conformity of a trial with the requirements of Article 6 must be assessed on the basis of the trial as a whole,* ***a particular incident may assume such importance as to constitute a decisive factor in the general appraisal of the trial overall." Iġifieri, prova waħda ottenuta kontra l-liġi, tista' waħedha tikkontamina l-proċess kollu.***

Ghaldaqstant il-Qorti kkonkludiet bis-segwenti:

> *79. Il-Qorti qed tipprova tirrinkonċilja l-fatt, fid-dawl ta' dak li ddeċidiet il-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru 2018.* ***Dik il-Qorti ordnat, li biex ma jseħħx ksur tad-drittijiet tar-rikorrent ma jsirx aktar użu fil-proċeduri kriminali miż-żewġ stqarrijiet rilaxxjati mir-rikorrent. Fid-dawl ta' din l-ordni, din il-Qorti ma tistax tifhem b'liema tiġbid tal-***

[46] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fit-22 ta' Gunju, 2021 (Rikors numru: 255/2020 TA).

immaginazzjoni tista' tasal għall-konklużjoni li l-konferma bil-ġurament ta' dawk l-istqarrijiet quddiem il-Maġistrat ma għandhomx ukoll ikunu mwarrbin. Kważi kwazi dan għandu xebħ mal-każ fejn dokument oriġinali jitwarrab iżda mhux il-kopja tiegħu. Il-konferma bil-ġurament hija unikament imsejsa fuq l-istqarrijiet u kwalunkwe ammissjoni kienet ukoll b'konsegwenza tal-istess.

80. Għalhekk anke f'dan ir-rigward, din il-Qorti ssib li ġew leżi l-artikolu 39(1) u 6(1) tal-Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni rispettivament.

Ikkunsidrat ulterjorament;

Illi bis-sahha tat-trasposizzjoni tad-'Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt ta' access ghas-servizzi ta' avukat fi proccedimenti kriminali u fi procedimenti ta' mandat ta' arrest Ewropew, u dwar id-dritt li tigi infurmata parti terza dwar ic-cahda tal-libertà u d-dritt ghal komunikazzjoni ma partijiet terzi u mal-awtoritajiet konsulari, matul ic-caħda tal-libertà' fil-Ligi ta' Malta, li sehhet wara li l-akkuzat irrilaxxa l-istqarrija tieghu, kien hemm tibdil sostanzjali f'dak li d-dritt ta' access ghal Avukat fi proceduri Kriminali jinkludi. L-artikolu 3 ta' din id-Direttiva jipprovdi:

'Id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat fi proċedimenti kriminali

1. *L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-persuni suspettati u akkużati jkollhom id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat f'ħin*

u b'mod li l-persuni konċernati jkunu jistgħu jeżerċitaw d-drittijiet tagħhom ta' difiża b'mod prattiku u b'mod effettiv.

2. *Il-persuni suspettati jew akkużati għandu jkollhom aċċess għas-servizzi ta' avukat mingħajr dewmien żejjed. Fi kwalunkwe każ, il-persuni suspettati jew akkużati għandu jkollhom id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat mill-mument l-aktar qrib minn dawn li ġejjin:*

   a. qabel ma jiġu interrogati mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal-infurzar tal-liġi jew ġudizzjarja;
   b. mat-twettiq minn awtorità ta' investigazzjoni jew awtorità kompetenti oħra ta' att investigattivi jew att ieħor ta' ġbir ta' provi skont il-punt (c) tal-paragrafu 3;
   c. mingħajr dewmien żejjed wara ċ-ċaħda tal-libertà;
   d. fejn ġew imħarrka biex jidhru quddiem qorti li għandha ġurisdizzjoni f'materji kriminali, fi żmien debitu qabel ma jidhru quddiem dik il-qorti.

3. *Id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat għandu jimplika dan li ġej:*

   a. L-Istati Membri għandhom jiżguraw li persuna suspettata jew akkużata jkollha d-dritt li tiltaqa' fil-privat u tikkomunika mal-avukat li jirrappreżentaha, inkluż qabel interrogazzjoni mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal-infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja;

   b. ***L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-persuna suspettata jew akkużata jkollha d-dritt li l-avukat tagħha***

jkun preżenti u jipparteċipa b'mod effettiv meta hija tiġi interrogata. Tali parteċipazzjoni għandha tkun konformi mal-proċeduri taħt il-liġi nazzjonali, dment li tali proċeduri ma jippreġudikawx leżerċizzju effettiv u l-essenza tad-dritt konċernat. Fejn avukat jipparteċipa matul interrogazzjoni, il-fatt li saret tali parteċipazzjoni għandu jiġi rreġistrat bl-użu tal-proċedura ta' reġistrar f'konformità mal-liġi tal-Istat Membru konċernat;

c. għandhom, minn tal-inqas, ikollhom id-dritt li l-avukat tagħhom jattendi għall-avvenimenti investigattivi jew l-attita' ġbir ta' provi li ġejjin, fejn dawk l-atti huma previsti fil-liġi nazzjonali u jekk il-persuna suspettata jew akkużata hija meħtieġa jew permessa li tattendi l-att konċernat:

i. ringieli ta' persuni għall-identifikazzjoni;
ii. konfrontazzjonijiet;
iii. rikostruzzjonijiet sperimentali tax-xena tar-reat kriminali.

4. *L-Istati Membri għandhom jimpenjaw ruħhom li jagħmlu l-informazzjoni ġenerali disponibbli biex jagħmluha faċli għall-persuni suspettati jew akkużati li jsibu avukat. Minkejja d-dispożizzjonijiet tal-liġi nazzjonali dwar il-preżenza obbligatorja ta' avukat, l-Istati Membri għandhom jagħmlu l- arranġamenti meħtieġa biex jiżguraw li l-persuni suspettati jew akkużati li jinċaħdu mil-libertà tagħhom ikunu f'pożizzjoni li jeżerċitaw b'mod effettiv id-dritt tagħhom ta' aċċess għas- servizzi ta' avukat, sakemm ma jkunux irrinunzjaw dak id- dritt f'konformità mal-Artikolu 9.*

5. *Huwa f'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża li l-Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tal-punt (c) tal-paragrafu 2 fejn iddistanza ġeografikament 'il bogħod ta' persuna suspettata jew akkużata tagħmilha impossibbli li jiġi żgurat id-dritt ta' aċċess għas- servizzi ta' avukat mingħajr dewmien żejjed wara li persuna tkun inċaħdet mil-libertà tagħha.*

6. *F'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża, l-Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tad-drittijiet previsti fil-paragrafu 3 sakemm dan ikun iġġustifikat fiċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ, abbażi ta' waħda mir-raġunijiet konvinċenti li ġejjin:*

   a. fejn hemm ħtieġa urġenti li jkunu evitati konsegwenzi negattivi serji għall-ħajja, illibertàjew l-integritàfiżika ta' persuna;

   b. fejn l-azzjoni immedjata mill-awtoritajiet investigattivi tkun essenzjali biex jiġu evitati li l-proċedimenti kriminali jiġu pperikolati b'mod sostanzjali.' (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti.)

Prezentament, is-subartikoli (1) u (2) tal-artikolu 355AUA tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta kif mizjud b'Att LI tal-2016 jipprovdu s-segwenti:

> *'(1) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt ta' aċċess għal avukat fil-ħin u b'tali mod li jħalliha teżerċita d-drittijiet ta' difiża tagħha b'mod prattiku u effettiv.*

(2) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mingħajr ebda dewmien. Fi kwalunkwe eventwalità, il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mill-mument li sseħħ l-ewwel waħda minn dawn il-ġrajjiet:

(a) qabel ma tkun interrogata mill-Pulizija Eżekuttiva jew minn awtorità oħra għall-infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja fir-rigward tat-twettiq ta' reat kriminali;

(b) mat-twettiq minn awtoritajiet investigattivi jew awtoritajiet kompetenti oħra ta' xi att ta' natura investigattiva jew att ta' kollezzjoni ta' evidenza oħra skont is-subartikolu (8)(e);

(c) mingħajr ebda dewmien wara li tkun ġiet imċaħħda l-libertà;

(d) meta tkun ġiet imħarrka sabiex tidher quddiem qorti ligħandha ġurisdizzjoni f'materji kriminali, f'qasir żmien qabel ma titressaq quddiem dik il-qorti.'

Filwaqt li l-artikolu 355AUA(8) tal-Kapitolu 9 tal-Liġijiet ta' Malta imbgħad jaqra:

'Id-dritt ta' aċċess għal avukat għandu jfisser dan li ġej:

(a) il-persuna suspettata jew akkużata, jekk tkun għażlet li teżerċita d-dritt tagħha għall-assistenza legali, u l-avukat tagħha, għandhom ikunu infurmati bl-allegat reat li għalih il-persuna suspettata jew akkużata ser tkun interrogata. Dik l-informazzjoni għandha tingħata lill-persuna suspettata jew akkużata qabel ma tibda l-interrogazzjoni, liema ħin

m'għandux ikun inqas minn siegħa qabel ma tibda l-interrogazzjoni;

(b) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li tiltaqa' u tikkomunika fil-privat mal-avukat li jirrappreżentaha, inkluż interrogazzjoni minn qabel mill-pulizija jew minn awtorità oħra ta' infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja;

(c) ***<u>il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun preżenti u jipparteċipa b'mod effettiv fl-interrogazzjoni. Dik il-parteċipazzjoni tista' tiġi regolata skont proċeduri li l-Ministru responsabbli għall-Ġustizzja jista' jistabbilixxi permezz ta' regolamenti, hekk iżda li dawk il-proċeduri ma jippreġudikawx l-eżerċizzju effettiv u l-essenza ta' dak id-dritt konċernat. Meta avukat jipparteċipa fl-interrogazzjoni, il-fatt li kien hemm dik il-parteċipazzjoni għandu jkun irreġistrat permezz tal-użu fejn, fl-opinjoni tal-intervistatur, hu possibbli ta' mezzi awdjoviżwali skont il-paragrafu</u>***

Iżda d-dritt tal-avukat li jipparteċipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l-interrogazzjoni jew li jissuġġerixxi tweġibiet jew reazzjonijiet oħra għall-interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra mill-avukat għandha, ħlief f'ċirkostanzi eċċezzjonali, issir wara li l-Pulizija Eżekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità ġudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet;

(d) l-interrogazzjoni, it-tweġibiet kollha li jingħataw għaliha u l-proċeduri kollha relatati mal-interrogazzjoni tal-persuna suspettata jew akkużata, għandhom fejn, fl-opinjoni tal-intervistatur, hu possibbli jkunu rrekordjati b'mezzi awdjoviżwali u f'dak il-każ għandha tingħata kopja tagħhom lill-persuna suspettata jew akkużata wara li tkun intemmet l-interrogazzjoni. Kwalunkwe recording għandu jkun ammissibbli bħala prova, sakemm il-persuna suspettata jew akkużata ma tallegax u ma tagħtix prova li r-recording mhuwiex ir-recording oriġinali u li dan ġie mbagħbas. M'hemmx għalfejn issir traskrizzjoni tar-recording meta tkun użata fi proċeduri fil-qorti tal-ġustizzja ta' ġurisdizzjoni kriminali, lanqas ma hemm bżonn tal-firma tal-persuna suspettata jew akkużata f'dikjarazzjoni bi-lmiktub li tkun saret wara l-konklużjoni tal-interrogazzjoni ġaladarba l-mistoqsijiet u t-tweġibiet kollha, jekk hemm, ikunu ġew irrekordjati fuq mezzi awdjoviżwali;

(e) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jattendi għall-atti investigattivi jew ġbir ta' evidenza jekk il-persuna suspettata jew akkużata jeħtiġilha jew ġiet permessa li tattendi għall-att konċernat:

i. ringiela ta' persuni suspettati għal finijiet ta' identifikazzjoni;
ii. konfrontazzjonijiet;
iii. rikostruzzjonijiet tax-xena tad-delitt.

(Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti).

Il-ligi li akkuzat ghandu dritt ghall-assistenza legali qabel u waqt l-interrogazzjoni dahlet fis-seħħ wara li l-akkuzat gie nterrogat mill-pulizija. **Din il-Qorti taghmilha cara li l-akkuzat inghata d-drittijiet li kienu vigenti fiz-zmien meta ttiehdet l-istqarrija fejn ghalhekk ma kellux dritt ghall-assistenza legali qabel u waqt it-tehid tal-istqarrija u ghalhekk l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat mhijiex bi ksur tal-ligi li kienet *in vigore* dak iz-zmien li l-istqarrija giet rilaxxata.**

Kif diga gie ritenut, mhux kompitu ta'din il-Qorti biex tara jekk kienx hemm xi ksur tad-dritt tas-smiegh xieraq, izda biss jekk tali stqarrija ghandiex tigi kkunsidrata bhala inammissibli jew le. L-akkuzat ma ressaqx allegazzjonijiet ta' vulnerabilita', lanqas ma ressaq allegazzjonijiet fosthom dwar il-mod ta' kif giet rilaxxata l-istqarrija, jew allegazzjonijiet ohrajn li jsegwu fil-kawza ta' **Beuze v. Belgium** u li gew citati *supra*.

Kif gia gie enfasizzat sal-lum il-gurnata, l-Qrati ghadhom jiehdu direzzjonijiet kunfliggenti, stat li qieghed iwassal ghal incertezza. Il-Qrati f'xi waqtiet qeghdin iqisu li l-istqarrija ma ghandhiex tithalla fil-process, filwaqt li f'xi waqtiet il-Qrati qeghdin iqisu li l-Qorti ma tistax *a priori* tqis li stqarrija rilaxxata minghajr ma persuna kellha dritt li jkollha Avukat prezenti bhala prova inammissibbli minghajr ma jkun hemm provvediment fil-ligi li jeskludi tali prova. **Din il-Qorti tenfasizza li jehtieg li jkun hemm direzzjoni cara inkluz linji gwidi sabiex din is-sitwazzjoni tigi rimedjata.**

Dwar il-kuncett ta' certezza legali li huwa ta' importanza kbira ghas-Saltna ta' Dritt f'pajjiz demokratiku, il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza taghha fl-ismijiet **il-Pulzija vs Alfred Camilleri**[47] tat importanza ghal dan il-kuncett u spjegat it-tifsira tieghu meta stqarret:-

[47] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fl-14 ta' Dicembru, 2018 (Rikors numru: 21/2015AF).

"Filwaqt li huma minnu lil-Qrati nostrana m'humiex marbuta bil-ligi tal-precedent, huma jutilizzaw il-principju auctoritas rerum similiter judicatarum sabiex tigi kreata certezza legali u dan hafna aktar determinant fil-kamp kriminali. Huwa minnu wkoll li c-certezza tad-dritt tista tkun flessibbli fis-sens illi l-Qrati jistghu f'xi hin jaghtu interprettazjonijiet godda. Izda, l-Qorti Ewropeja kellha diversi okkazzjonijeit sabiex tanalizza l-elementi li jistghu iwasslu ghal-lezjoni kif qieghed jigi sotttomess l-esponent. F'dan is-sens issir referenza ghas-sentenza fl-ismijiet ***Beian vs Romania*** *(Applikazzjoni nru. 30658/05) decided on the 6th December 2007 whereby this Court stated: "*

37. Admittedly, divergences in case-law are an inherent consequence of any judicial system which is based on a network of trial and appeal courts with authority over the area of their territorial jurisdiction. However, the role of a supreme court is precisely to resolve such conflicts (see Zielinski and Pradal and Gonzalez and Others v. France [GC], nos. 24846/94 and 34165/96 to 34173/96, § 59, ECHR 1999-VII).

"38. In the instant case it is clear that the HCCJ was the source of the profound and lasting divergences complained of by the applicant. "

39. The practice which developed within the country's highest judicial authority is in itself contrary to the principle of legal certainty, a principle which is implicit in all the Articles of the Convention and constitutes one of the basic elements of the rule of law (see, mutatis mutandis, Baranowski v. Poland, no. 28358/95,

§ 56, ECHR 2000-III). Instead of fulfilling its task of establishing the interpretation to be followed, the HCCJ itself became a source of legal uncertainty, thereby undermining public confidence in the judicial system (see, mutatis mutandis, Sovtransavto Holding v. Ukraine, no. 48553/99, § 97, ECHR 2002-VII, and Păduraru, cited above, § 98; see also, by contrast, Pérez Arias v. Spain, no. 32978/03, § 27, 28 June 2007)." (enfasi tal-esponent).

"Ghar-rigward tal-principji stabbiliti mill-istess Qorti, issir referenza wkoll ghas-sentenza fl-ismijiet ***Albu u Ohrajn vs Romania*** *moghtija fl-10 ta' Mejju 2012, fejn a para 34 insibu ssegwenti:*

"(iii) The criteria that guide the Court's assessment of the conditions in which conflicting decisions of different domestic courts ruling at last instance are in breach of the fair trial requirement enshrined in Article 6 § 1 of the Convention consist in establishing whether "profound and long-standing differences" exist in the case-law of the domestic courts, whether the domestic law provides for machinery for overcoming these inconsistencies, whether that machinery has been applied and, if appropriate, to what effect (see Iordan Iordanov and Others, cited above, §§ 49-50; see also Beian (no. 1), cited above, §§ 34-40; Ştefan and Ştef v. Romania, nos. 24428/03 and 26977/03, §§ 33-36, 27 January 2009; Schwarzkopf and Taussik, cited above, 2 December 2008; Tudor Tudor, cited above, § 31; and Ştefănică and Others, cited above, § 36);

"(iv) The Court's assessment has also always been based on the principle of legal certainty which is implicit in all the Articles of

the Convention and constitutes one of the fundamental aspects of the rule of law (see, amongst other authorities, Beian (no. 1), cited above, § 39; Iordan Iordanov and Others, cited above, § 47; and Ştefănică and Others, cited above, § 31);

"(v) The principle of legal certainty, guarantees, inter alia, a certain stability in legal situations and contributes to public confidence in the courts. The persistence of conflicting court decisions, on the other hand, can create a state of legal uncertainty likely to reduce public confidence in the judicial system, whereas such confidence is clearly one of the essential components of a State based on the rule of law (see Paduraru v. Romania, § 98, no. 67 63252/00, ECHR 2005-XII (extracts); Vinčić and Others v. Serbia, nos. 44698/06 and others, § 56, 1 December 2009; and Ştefănică and Others, cited above, § 38);

Hija s-sottomissjoni ta' din l-Onorabbli Qorti li minhabba fis-sentenzi hawn fuq citati, jirrizulta kjarament divergenzi assoluti fl-interprettazjonijiet moghtija mill-istess Qrati nostrana u cioé l-Qorti Kostituzzjonali u l-Qorti tal-Appelli Kriminali (sede Superjuri), li, fin-nuqqas ta' Qorti ta' Kassazjoni, il-Qorti Kostituzzjonali għandha hi d-dmir li tnehhi kull incertezza u certament mhux tkun tikkreja hi tal-istess.

Ikkunsidrat,

Din il-Qorti terga' temfasizza li jehtieg li jigi salvagwardat il-principju ta' '*legal certainty*'. Wisq qieghed jigri li sentenzi li anke jinghatghu fl-istess jum, kif din il-Qorti ghamlet referenza ghalihom f'din is-sentenza, qeghdin jaghtu direzzjoni konfliggenti, tant li l-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) provdiet direzzjoni

differenti minn dik mogħtija mill-Qorti Kostituzzjonali fl-istess jum dwar din il-kwistjoni u dan nhar is-27 ta' Jannar, 2021.

Kif meqjus fis-sentenza mogħtija mill-Qorti Kriminali fl-ismijiet **<u>'The Republic of Malta vs Lamin Samura Seguba'</u>**[48]

> '*12. The Farrugia v. Malta case essentially states that not all statements given by suspects in the pre-trial proceedings in the absence of legal assistance should be expunged from the records. The court needs to follow a number of criteria before deciding on such a request among which whether the accused was a vulnerable person, the age of the accused and whether that statement was the only evidence adduced. This Court now finds itself in a situation where it could have acceded to a request or a plea such as the present and must now decide in an opposite manner the next day even where there results "a systematic breach of pre-trial proceedings". Legal uncertainty for an accused may potentially be conducive to a breach of a fair hearing. It is the opinion of this Court that there needs to be a strong degree of certainty in such circumstances and not to hold a trial within a trial to examine whether a statement, for instance, is the only evidence produced by the prosecution;*
>
> *13. Indeed the rules as provided in Directive 13/48 cited above should be the yardstick to which all pre-trial proceedings should be subjected without making any difference with regard to the vulnerability or otherwise of the suspects, their age and other criteria. In the case at hand, the accused was offered legal assistance*

[48] Deciza mill-Qorti Kriminali fil-11 ta' Gunju, 2020 (Att ta' Akkuza numru: 11/2017).

consisting of a maximum one hour colloquial with a lawyer or legal procurator and subject to the right of inference if he does take up such offer. This Court is not aware of what made the accused decide to not take up that offer. Perhaps he decided that it would have been useless to talk to a lawyer for one hour over the phone or face to face and not having the lawyer by his side during the interrogation proper and this is precisely another reason why certainty of rules and rights is of utmost importance;

14. The Court therefore upholds the first plea raised by the accused and orders that the statement of the accused given on the 7 of December 2014 and exhibited as Doc PG3 at folio 17 et seq of the records be expunged and that no reference can be made by any witness of the prosecution to any verbal or written declaration made by the accused from the moment of his arrest;'

Sussegwentement il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-sentenza fl-ismijiet **'The Republic of Malta vs. Lamin Samura Seguba'**[49] qieset li:

'10. In its reasoning the First Court laments the lack of legal certainty which the domestic courts have had to face in decisions regarding the probative value of pre- trial statements where the suspect did not have a lawyer present during his interrogation, and this in line with current legislation which saw the transposition into Maltese law of Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council dated 22 October 2013, and this by means of Act LI of 2016. This Court concurs with the objections put forward by the First Court to the ever-evolving situation

[49] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza: 11/2017).

regarding the legal validity of pre-trial statements obtained without a lawyer's assistance. Indeed, both our jurisprudence and that of the European Court present differing and often contradictory dicta on the matter. And it is precisely this legal uncertainty that led the First Court to uphold accused's preliminary plea regarding the inadmissibility of his pre-trial statements as evidence in the criminal proceedings brought against him. The Court thus states in its judgment:

12. The Farrugia v. Malta case essentially states that not all statements given by suspects in the pre-trial proceedings in the absence of legal assistance should be expunged from the records. The court needs to follow a number of criteria before deciding on such a request among which whether the accused was a vulnerable person, the age of the accused and whether that statement was the only evidence adduced. This Court now finds itself in a situation where it could have acceded to a request or a plea such as the present and must now decide in an opposite manner the next day even where there results "a systematic breach of pre-trial proceedings". Legal uncertainty for an accused may potentially be conducive to a breach of a fair hearing. It is the opinion of this Court that there needs to be a strong degree of certainty in such circumstances and not to hold a trial within a trial to examine whether a statement, for instance, is the only evidence produced by the prosecution.

13. Indeed the rules as provided in Directive 2013/48 cited above should be the yardstick to which all pre-trial proceedings should be subjected without making any difference with regard to the vulnerability or otherwise of the suspects, their age and other

criteria. In the case at hand, the accused was offered legal assistance consisting of a maximum one hour colloquial with a lawyer or legal procurator and subject to the right of inference if he does take up such offer. This Court is not aware of what made the accused decide to not take up that offer. Perhaps he decided that it would have been useless to talk to a lawyer for one hour over the phone or face to face and not having the lawyer by his side during the interrogation proper and this is precisely another reason why certainty of rules and rights is of utmost importance.

11. This Court however cannot accept the line of reasoning of the First Court, as it is its duty to lay down rules where the law fails to do so to provide that legal certainty which every accused person has a right to. This does not necessarily amount to the removal from the records of the case of all pre-trial statements, all the more where the said statements were released according to law.

12. The regulatory principle as to the admissibility of evidence in criminal proceedings presupposes the existence of an express provision of law which regulates the admission of such evidence in a court of law. Evidence is consequently deemed to be inadmissible only if the law precludes its production.'

Il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) ghalhekk laqghet l-appell tal-Avukat Generali u rrevokat fejn l-Ewwel Qorti kienet laqghet l-ewwel eccezzjoni preliminari tal-akkuzat u ghalhekk il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) cahdet l-eccezzjonijiet preliminari kollha.

Ikkunsidrat,

Illi ghal darba ohra din il-Qorti qed tenfasizza illi m'ghandiex kompitu tiddecidi kienx hemm ksur tad-dritt tas-smiegh xieraq, madankollu ghandha kompitu li tiddecidi fuq l-ammisibilta' o meno tal-istqarrija tal-akkuzat u dan anke meta wiehed jiehu in konsiderazzjoni l-*overall fairness* tal-proceduri.

B'referenza ghal punti elenkati f'**Beuze** aktar il-fuq, fost ohrajn, jirrizulta illi l-akkuzat kien maggorenni u ma ngghabet l-ebda prova li dan b'xi mod jista' jiġi kkunsidrat bhala vulnerabbli. Ma jirrizultax illi c-cirkostanzi li fihom ittiehdet l-istqarrija kienet intimidanti u l-istess stqarrija inghatat volontarjament.

Irid jiġi enfasizzat illi meta l-akkuzat irilaxxa din l-istqarrija, il-ligi taghna ma kinietx tipprovdi ghad-dritt ta' l-assistenza legali **qabel u waqt** l-interrogazzjoni. Hawn hekk il-Qorti terga' taghmel referenza ghas-sentenzi sucitati fosthom **Borg vs Malta** u **Navone and Others v. Monaco** fost ohrajn, fejn gie ritenut illi jekk l-akkuzat/suspettat ma bbenifikax mid-dritt ta' l-assistenza legali minhabba *systematic restriction,* allura jirrizulta ksur ta' Artiklu 6 ta' Konvenzjoni tad-drittijiet tal-bniedem.

Din il-Qorti tinnota illi ma gewx imressqa xi ragunijiet impellanti - "*compelling reasons*" - sabiex l-akkuzat ma jithalliex ikollu avukat prezenti kemm qabel u kemm waqt l-interogazzjoni tieghu u *stante* li l-unika raguni kienet ta' restrizzjoni sistematika.

Fl-istqarrija tieghu l-akkuzat Sammut qieghed jaghti rendikont dettaljat, fejn fih qieghed jammetti l-involviment tieghu fir-reati li permezz taghhom qieghed jigi akkuzat. Ghaldaqstant u minghajr ebda dubju, din l-istqarrija thalli mpatt sinifikanti fuq il-proceduri kontra l-akkuzat.

Issir referenza ghas-sentenza ricenti moghtija minn din l-istess Qorti kif preseduta fl-ismijiet **<u>Ir-Repubblika ta' Malta vs Tony Curmi</u>**,[50] **liema sentenza ma ġietx appellata mill-Avukat Ġenerali**, fejn il-Qorti ccitat id-diversi sentenzi msemmija f'din l-istess sentenza u wara li gibdet l-attenzjoni dwar id-divergenzi tas-sentenzi moghtija fuq dan is-suggett u l-importanza tal-*legal certainty*, ikkonkludiet billi ddikjarat l-istqarrija ta' l-akkuzat inammissibli u sussegwentament talbet l-isfilz taghha. Din is-sentenza giet segwita wkoll b'zewg sentenzi ohra fl-ismijiet **<u>Il-Pulizija vs Yousef Essesi</u>**[51] **u** **<u>Il-Pulzija vs Kevin Tabone</u>**[52] li gew decizi bl-istess mod.

Din il-Qorti filwaqt li bl-ebda mod ma hija tiddikjara li l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat hija leziva tad-drittijiet tal-akkuzat, in vista tal-fatt li l-Qrati ghadhom sal-lum il-gurnata jaghtu direzzjonijiet differenti dwar stqarrija li giet mehuda minghajr ma l-akkuzat kellu assistenza legali, kemm qabel, kif ukoll waqt l-istqarrija, fl-interess tal-gustizzja u l-integrita' tal-process, **<u>din l-istqarrija hekk rilaxxata fid- 9 ta' Settembru, 2009 f' 16.54pm u tinsab a fol 31 et sequitur tal-atti ta' quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Istruttorja, kif ukoll L-istess stqarrija li giet igguramentata mill-akkuzat nhar 14 ta' Settembru, 2009 quddiem il-Magistrat Antonio Micallef Trigona u li tinsab a fol. 83 tal-process u kull referenza ghaliha, ghandhom jigu ddikjarati inammissibli.</u>**

Ikkunsidrat,

<u>Ir-Raba' Eccezzjoni tal-Akkuzat Kevin Sammut</u>

---

[50] Deciza mill-Qorti Kriminali fid-9 ta' Frar, 2021 (Att t' Akkuża 8/2019)
[51] Deciza mill-Qorti ta' l-Appell fit-2 ta' Marzu, 2021 (Appell nru. 242/2020)
[52] Deciza mill-Qorti ta' l-Appell fit-23 ta' Marzu, 2021 (Appell nru. 240/2020)

Ir-raba' eccezzjoni tal-akkuzat tirrigwardja l-inammissibilita' tax-xhieda indikati mill-Avukat Generali u cioe' ix-xhieda ta' **Scott Dixon**, **Jovica Kolakovic** u **Tomas Mikalauskas**, kif ukoll tal-istqarrijiet guramentati taghhom, in kwantu ghandhom jitqiesu skont il-ligi bhala ko-akkuzati.

In kwantu l-ammissibilita' o meno ta' dan ix-xhud, din il-Qorti taghmel referenza ghall-artikolu 636(b) tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta li jaqra:

> '*636. Ebda eċċezzjoni dwar il-kompetenza ta' xhud ma tiġi milqugħa minħabba -*'
>
> '*(b) li kien imputat tal-istess reat li fuqu tkun meħtieġa x-xiehda tiegħu, meta l-Gvern ikun wegħdu jew tah l-impunità sabiex hekk ikun jista' jixhed;*'

Il-Qrati fil-gurisprudenza qisu li a contrario sensu, din id-disposizzjoni tfisser li x-xhieda ta' ko-akkuzat jew komplici ma hijiex xhieda ammissibbli sakemm il-kaz tal-ko-akkuzat jew komplici ma jghaddix in gudikat. Dan gie enuncjat f'diversi sentenzi fosthom **R vs Carmelo Cutajar ed altri**;[53] **R vs Toni Pisani**;[54] **R vs Karmnu Vella**;[55] **P vs Alfred W. Luck et**;[56] **P vs Nicholas Grima**[57] **u il-Pulizija vs Carmelo Camilleri u Theresa Agius**.[58]

Fil-gurnata prezenti dak li ghandha quddiem din il-Qorti huwa akkuzat wiehed u cioe' l-akkuzat Kevin Sammut. Scott Dixon, Jovica Kolakovic u Tomas Mikalauskas ghalkemm mhux imputati quddiem din il-Qorti huma xorta wahda

[53] Deciza nhar it-18 ta' Jannar 1927 (Vol. XXVI.IV.758)
[54] Deciza nhar il-11 ta' Novembru 1944 (Vol XXXII.IV.792)
[55] Deciza nhar it-3 ta' Dicembru 1947 (Vol XXXIII.IV.547)
[56] Deciza nhar il-25 ta' April 1949 (Vol XXXIII.IV.870)
[57] Deciza nhar il-31 ta' Mejju 1958 (Vol XLII.IV.1393)
[58] Deciza mill-Qorti ta' l-Appell Kriminali nhar il-11 ta' Lulju 1997

meqjusa bhala ko-akkuzati u ghalhekk in linea mal-principju tad-dritt tas-silenzju ghandhom l-ghazla jekk jixhdux jew le. Biss' pero' gialdarba Scott Dixon, Jovica Kolakovic, Tomas Mikalauskas u l-akkuzat Kevin Sammut huma akkuzati bl-istess reati, anke jekk Scott Dixon, Jovica Kolakovic, Tomas Mikalauskas jaghzlu li jixhdu f'dawn il-proceduri, **huma jkunu biss xhieda ammissibli wara li l-kazijiet taghhom ikunu ghaddew in gudikat.**

Kif meqjus fis-sentenza fl-ismijiet '**Il-Pulizija v. Pasqualino Deguara ... omissis ... ... omissis ...'**[59]:

> *'... Hekk, l-ewwel Qorti qieset li ma setgħetx tqis ix-xiehda li taw Christianne Cardona u Charmaine Galea peress illi meta xehdu* ***kien għad hemm pendenti kontra tagħhom proċeduri dwar l-istess każ****. F'dar-rigward fil-fatt din il-Qorti tirreferi għal dak li ntqal f'digriet mogħti mill-Qorti Kriminali fit-22 ta' Diċembru 1998 fil-kawża fl-ismijiet Ir-Repubblika ta' Malta v. Ian Farrugia dwar talba li saret biex jixhed ċertu Carmel Attard:*
>
> *"L-Avukat Generali ... qed jeccepixxi l-inammissibilita` f'dana l-istadju ta' Carmel Attard, u cioe` sakemm il-kaz tal-imsemmi Attard ma jkunx gie definittivament deciz billi jghaddi in gudikat. L-Avukat Generali fuq dan il-punt ghandu ragun.* ***Il-gurisprudenza hi cara fuq dan il-punt: persuna li tkun akkuzata, kemm bhala komplici kif ukoll bhala ko-awtur, bl-istess reat migjub kontra akkuzat iehor ma tistax tingieb bhala xhud favur jew kontra dak l-akkuzat l-iehor sakemm il-kaz taghha ma jkunx gie definittivament deciz. Dan il-principju japplika sia jekk dik il- persuna tkun giet akkuzata fl-istess kawza tal-akkuzat l-iehor – b'mod li jkun***

[59] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-17 ta' Mejju, 2017 (Appell numru: 317/12 DS)

<u>hemm 'ko-akkuzati' fil-veru sens tal-kelma – u sia jekk tkun akkuzata fi proceduri separati. Il-bazi ta' dan il-principju hu argument a contrario sensu li jitnissel mill-paragrafu (b) tal-Artikolu 636 tal-Kodici Kriminali,"</u>

'...[la] quale disposizione non pone alcuna distinzione circa il grado in cui il teste fosse stato imputato, se, cioe`, come autore o coautore del delitto o come complice, essendo solo importante per i fini della ammissibilita` della sua deposizione che egli, non avendo a temere alcuna azione criminale per quanto va a deporre, non abbia l'interesse di scagionarsi e di incriminare altri' (R. v. Carmelo Cutajar ed altri, 18/1/1927, Kollezz Deciz XXVI iv 758, 760). (...)'

Fid-digriet fl-ismijiet **<u>Ir-Repubblika ta' Malta v. omissis Ian Farrugia</u>**[60] gie meqjus li:

'L-Avukat Generali mhux jopponi li jingiebu bhala xhieda in difesa Nicholas Jensen Testaferrata, Francis Tabone, Maria Mizzi, Janet Grima u Suor Doreen Cuschieri; izda hu qed jeccepixxi l-inammissibilita' f'dana l-istadju ta' Carmel Attard, u cioe' sakemm il-kaz tal-imsemmi Attard ma jkunx gie definittivament deciz billi jghaddi in gudikat. L-Avukat Generali fuq dan il-punt ghandu ragun. Il-gurisprudenza hi cara fuq dan il-punt: persuna li tkun akkuzata, kemm bhala komplici kif ukoll bhala ko-awtur, bl-istess reat migjub kontra akkuzat iehor ma tistax tingieb bhala xhud favur jew kontra dak l-akkuzat l-iehor sakemm ilkaz taghha ma jkunx gie definitivament deciz. Dan il-principju japplika sia jekk dik ilpersuna tkun giet akkuzata fl-istess kawza tal-akkuzat l-

[60] Digriet datat it-22 ta' Dicembru, 1998 moghti mill-Qorti Kriminali.

iehor -- b'mod li jkun hemm "ko-akkuzati fil-veru sens tal-kelma -- u sia jekk tkun akkuzata fi proceduri separati. Il-bazi ta' dan il-principju hu l-argument a contrario sensu li jitnissel mill-paragrafu (b) tal-Artikolu 636 tal-Kodici Kriminali (...)'

Fl-istess digriet gie meqjus li:

'Ghalhekk mhix kwistjoni, kif donnu qed jippretendi l-akkuzat odjern, li Carmel Attard ghandu xi ghazla li jixhed jew ma jixhedx ghax jista' jinkrimina ruhhu. Carmel Attard, li kien akkuzat bhala ko-awtur bl-istess reat li bih l-akkuzat odjern jinsab akkuzat, ma hux kompetenti li jixhed (sia bhala xhud tal-prosekuzzjoni sia bhala xhud tad-difiza) qabel ma l-kaz tieghu jghaddi in gudikat. ***<u>Sa ma jintlahaq dak l-istadju, Carmel Attard hu inammissibbli bhala xhud indipendentement minn jekk huwa stess iridx jixhed; wara li l-kaz tieghu jghaddi in gudikat, hu jsir ammissibbli bhala xhud u jkollu jixhed anke jekk ma jridx.</u>*** *Anqas ma hu relevanti l-fatt imsemmi mill-abbili avukat Dott. Angelo Farrugia li kien hemm is-separazzjoni tal-gudizzju ordnata minn din il-Qorti ghax <u>minkejja dik is-separazzjoni Carmel Attard jibqa' akkuzat (bhala ko-awtur) ta' l-istess reat li bih jinsab akkuzat Ian Farrugia fis-sens tal-paragrafu (b) tal-Artikolu 636. Fil-verita', il-fatt li llum hemm separazzjoni tal-gudizzju -- u l-esistenza o meno ta' tali separazzjoni hi primarjament decizzjoni tal-Avukat Generali (Art. 591, 594 u 595, Kap. 9) -- hi ta' ghajnuna ghall-akkuzat odjern ghax ifisser li meta l-kaz ta' Attard jghaddi in gudikat, Attard ikun jista' jigi prodott bhala xhud in difesa ta' Farrugia, mentri kieku ghadhom ko-akkuzati fl-istess process dan ma kien ikun qatt possibbli. Jekk sal-gurnata li ghaliha jinsab appuntat il-guri ta' Farrugia il-kaz ta' Attard ma jkunx</u>*

ghadu ghadda in gudikat, u Farrugia jkun ghadu jinsisti li jixhed Attard, l-imsemmi Farrugia ghandu rimedju ovvju.'

Il-Qorti f'dak id-digriet ghalhekk provdiet dwar it-talba ghall-produzzjoni bhala xhud in difesa ta' Carmel Attard billi ammettiet lill-istess Attard biss fil-kaz li meta jissejjah biex jixhed il-kaz tieghu (cioe' ta' Attard) ikun gie definittivament deciz billi jkun ghadda in gudikat jew b'mod iehor kif previst mill-ligi.

Ghalhekk din il-Qorti tqis li Scott Dixon, Jovica Kolakovic u Tomas Mikalauskas huma akkuzati fuq l-istess incident u minn verifiki li ghamlet din il-Qorti il-proceduri fil-konfront taghhom ghadhom ghaddejin. Ghaldaqstant, f'dan l-istadju huma xhieda inammissibli, izda dan ma jfissirx li f'li stadju tal-guri huma ser ikunu ghadhom xhieda inammissibli izda l-Qorti tkun tista' tammettihom bhala xhieda biss jekk il-kaz taghhom ikun gie definittivament deciz.

In oltre, mhijiex kwistjoni ta' jekk ix-xhud jiddeciediex li jixhed jew le izda kwistjoni dwar **jekk huwiex xhud ammissibli**, li kif inghad Scott Dixon, Jovica Kolakovic u Tomas Mikalauskas isiru xhieda ammissibli biss wara li l-proceduri kontra taghhom jghaddu in gudikat jew ikun deciz finalment kif previst mill-ligi. F'kaz li Scott Dixon, Jovica Kolakovic u Tomas Mikalauskas jibqghu ma jixhdux f'dawn il-proceduri, **kwalunke referenza fl-atti ghal dak li huma qalu matul l-investigazzjoni u ghalhekk inkluz l-istqarrijiet taghhom, ikunu provi inammissibli u ghalhekk ma jistghux jigu a konjizzjoni tal-gurati u jkollhom jigu sfilzati mill-atti.**

Ghalhekk f'dan l-istadju din il-Qorti **mhijiex sejra tordna** li Scott Dixon, Jovica Kolakovic u Tomas Mikalauskas jitnehhew mill-lista tax-xhieda tal-Avukat Generali anke jekk f'dan l-istadju mhumiex xhieda ammissibli **izda tqis li tista' tammettihom bhala xhieda biss** jekk il-kaz taghhom ikun gie definittivament deciz.

Ghal dawn il-motivi, din il-Qorti taqta' u tiddeciedi billi tilqa’ l-eccezzjoni preliminari numru tlieta tal-akkuzat Kevin Sammut rigwardanti l-inammissibilita’ ta’ l-istqarrija tieghu u fir-rigward tar-raba’ eccezzjoni imressqa mill-istess akkuzat dwar l-inammissibilita' tax-xhieda indikati mill-Avukat Generali u cioe’ ix-xhieda ta’ Scott Dixon, Jovica Kolakovic u Tomas Mikalauskas, kif ukoll tal-istqarrijiet guramentati taghhom mhumiex xhieda ammissibli, mhijiex qieghda tordna li l-ismijiet ta’ dawn ix-xhieda jitnehhew mill-lista tax-xhieda tal-Avukat Generali, izda tiddikjara li tammetti lil Scott Dixon, Jovica Kolakovic u Tomas Mikalauskas bhala xhieda biss fil-kaz li meta jissejjhu biex jixhdu il-kazijiet kontrihom jkunu gew definittivament decizi billi jkunu ghaddew in gudikat jew b'mod iehor kif previst mill-ligi.

Il-Qorti tordna l-prosegwiment tal-kawza.

Consuelo Scerri Herrera
Imhallef